

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SORUNLU
KREDİLER VE MAKROEKONOMİK KONJONKTÜR**

Rukiye ÇİFCİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2016

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE SORUNLU
KREDİLER VE MAKROEKONOMİK KONJONKTÜR**

Rukiye ÇİFCİ

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir, 2016

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Rukiye Çifci tarafından hazırlanan Türk Bankacılık Sisteminde Sorunlu Krediler ve Makroekonomik Konjonktür başlıklı bu çalışma .././2016 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

Üye.....

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

(Danışman)

Üye

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

Üye

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

ONAY

.././2016

(İmza)

(Akademik Ünvanı, Adı-Soyadı)

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

RUKİYE ÇİFCİ

ÖZET

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE SORUNLU KREDİLER VE MAKROEKONOMİK KONJONKTÜR

ÇİFCİ, Rukiye

Yüksek Lisans-2016

İktisat Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr.Etem Hakan Ergeç

Türk bankacılık sektöründe sorunlu krediler, gerek banka karlılığı gerekse de ekonominin geneli anlamında önemli bir konudur. Bu nedenle, bankalar ve ekonomi açısından sorunlu krediler, titizlikle ele alınmalıdır.

Bu çalışmada sorunlu krediler açıklanmış, kredilerin sorunlu hale gelmesinde etkili olan faktörler, sorunlu kredilerin çeşitleri, ekonomiye olan etkileri ve çözüm yolları ele alınmıştır. Son olarak, sorunlu krediler ile bankalar arası gecelik faiz oranı, TÜFE değişim hızı, parasal büyüklük ve çıktı açığı gibi makroekonomik değişkenler arasındaki ilişki VAR Modeli kullanılarak test edilmiş ve bu değişkenlerin etki-tepki fonksiyonları sonuçları tahmin edilmiştir. Analizde 2006-2015 yıllarına ait aylık veriler kullanılmıştır. Analiz sonuçları göstermiştir ki sorunlu kredilerin, makro ekonomik değişkenlere gösterdiği tepki, banka gruplarına göre farklılık göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sorunlu Krediler, Finansal Sistem, VAR Analizi, Türk Bankacılık Sistemi

ABSTRACT

NON-PERFORMING LOANS IN THE TURKISH BANKING SYSTEM AND MACROECONOMIC BUSINESS CYCLE

ÇİFCİ, Rukiye

Master-2016

Department of Economics

Advisor: Ass. Prof. Etem Hakan Ergeç

Non-performing loans in the Turkish banking sector is an important issue for both the profitability of banks and the overall economy. Therefore, non-performing loans should be handled rigorously in terms of banks and the economy.

In this study, non-performing loans are described, factors rendering loans problematic, types of non-performing loans, their impacts on the economy and solutions are discussed. Finally, the relationship among non-performing loans and macroeconomic variables such as interbank overnight interest rate, CPI rate of change, monetary aggregates and the output gap has been tested using the VAR Model and the results of impulse response functions of these variables were estimated. In the analysis, monthly data between 2006- 2015 has been used. Analysis results reveal that reaction of non-performing loans to the macroeconomic variables varies according to bank group.

Keywords: Non-performing Loans, Financial System, VAR Analysis, Turkish Banking System.

İÇİNDEKİLER

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE SORUNLU KREDİLER VE MAKROEKONOMİK KONJONKTÜR

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GRAFİK VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

FİNANSAL SİSTEM VE BANKACILIK

1. FİNANSAL SİSTEM.....	4
1.1. Finansal Sistemin Tanımı.....	4
1.2. Finansal Sistemin Fonksiyonları.....	5
1.2.1. Tasarrufları Artırma Fonksiyonu.....	6
1.2.2. Ödeme Fonksiyonu.....	6
1.2.3. Likidite Fonksiyonu.....	6
1.2.4. Kredi Fonksiyonu.....	6
1.2.5. Servet Biriktirme Fonksiyonu.....	7
1.2.6. Politika Oluşturma Fonksiyonu.....	7
1.3. Finansal Sistemin Ekonomideki Rolü.....	7
1.4. Finansal Sistem İçinde Bankalar.....	8
2. BANKACILIK SİSTEMİ.....	9
2.1. Banka ve Bankacılık Kavramları.....	9
2.2. Bankaların Temel Fonksiyonları.....	10
2.2.1. Aracılık Yapmak.....	11
2.2.2. Kaydi Para Yaratmak.....	11
2.2.3. Kaynakların Etkin Kullanımını Sağlama.....	11
2.2.4. Reel Sektöre Kredi İmkânı Sağlamak.....	12

2.2.5. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme.....	12
2.3. Bankaların Ekonomik Önemi.....	12
2.4. Bankacılık Sisteminin Gelişimi.....	13
2.4.1. Dünyada Bankacılık Sisteminin Gelişimi.....	13
2.4.2. Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi.....	14
2.4.2.1. 1980 Yılı Öncesi Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi.....	15
2.4.2.2. 1980 Yılı ve Sonrası Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi.....	16
2.5. Türk Bankacılık Sisteminin Genel Yapısı.....	17
2.6. Türk Bankacılık Sisteminin Temel Sorunları.....	24
2.6.1. Ekonomik İstikrarsızlık.....	24
2.6.2. Yüksek Kaynak Maliyeti.....	24
2.6.3. Haksız Rekabet Koşulları.....	25
2.6.4. Teknolojideki Hızlı Gelişmeler.....	26
2.6.5. Özkaynak Yetersizliği.....	26
2.7. Türkiye’de Yaşanan Bankacılık Krizleri.....	27
2.7.1. 1994 Nisan Krizi.....	28
2.7.2. 2000 Kasım Krizi.....	29
2.7.3. 2001 Şubat Krizi.....	30
2.7.4. 2008 Küresel Krizi.....	31

2. BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE SORUNLU KREDİLER

1. BANKACILIKTA RİSK KAVRAMI VE TÜRLERİ.....	33
1.1. Bankacılıkta Risk Kavramı.....	33
1.2. Bankacılıkta Risk Çeşitleri.....	34
1.2.1. Kredi Riski.....	35
1.2.2. Piyasa Riski.....	36
1.2.2.1. Faiz Oranı Riski.....	37
1.2.2.2. Hisse Senedi Pozisyon Riski.....	38
1.2.2.3. Döviz Kuru Riski.....	38
1.2.2.4. Emtia Riski.....	39

1.2.3. Operasyonel Risk.....	39
1.2.3.1. Yönetim Riski.....	41
1.2.3.2. İş Riski.....	41
1.2.3.3. Teknoloji Riski.....	41
1.2.3.4. Personel Riski.....	42
2. BANKACILIKTA SORUNLU KREDİLER.....	42
2.1. Sorunlu Kredilerin Tanımı.....	42
2.2. Sorunlu Kredilerin Nedenleri.....	43
2.2.1. İşletmeye İlişkin Nedenler.....	44
2.2.2. Çevresel Faktörler.....	45
2.2.3. Bankacılık Sisteminden Kaynaklanan Hatalar.....	46
2.3. Sorunlu Kredilerin Bankaya Etkileri.....	47
2.4. Sorunlu Kredilerin Ekonomiye Etkileri.....	48
2.5. Sorunlu Kredilerin Çözümü.....	49
2.5.1. Müşteri ile İlişkilere Devam Etmek.....	49
2.5.2. Teminatları Paraya Çevirmek.....	50
2.5.3. Herhangi Bir Eylemde Bulunmamak.....	50
3. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE SORUNLU KREDİLER	51

3. BÖLÜM

SORUNLU KREDİLER VE MAKROEKONOMİK İLİŞKİSİ

1. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI.....	58
2. ÇALIŞMANIN AMACI.....	61
3. VERİ SETİ VE YÖNTEM.....	62
3.1. Veri Seti.....	62
3.2. Yöntem.....	63
4. MODELİN BULGULARI.....	66
4.1. Serilerin Durağanlık Testi Sonuçları.....	66
4.2. Serilerin VAR Analizi Sonuçları.....	67
4.2.1. Kamu Bankaları Sorunlu Kredi Oranı VAR Analizi Sonuçları.....	67
4.2.2. Yabancı Bankalar Sorunlu Kredi Oranı VAR Analizi Sonuçları.....	68

4.2.3. Yerli Özel Bankalar Sorunlu Kredi Oranı VAR Analizi	
Sonuçları.....	69
4.3. Etki- Tepki Fonksiyonları.....	70
4.3.1. Döviz Kuru Değişkenine Tepki.....	70
4.3.2. Çıktı Açığı Değişkenine Tepki.....	71
4.3.3. Tüketici Fiyat Endeksi Değişkenine Tepki.....	73
4.3.4. Faiz Oranı Değişkenine Tepki.....	74
4.3.5. Parasal Büyüklük Değişkenine Tepki.....	75
SONUÇ.....	77
KAYNAKÇA.....	81

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1: Türk Bankacılık Sisteminde Banka Grupları ve Banka Türleri.....	18
Tablo 1.2: Mevduat Bankalarında Banka, Şube ve Personel Sayıları.....	19
Tablo 1.3: Türk Bankacılık Sisteminin Aktif ve Pasif Yapısı (Milyon TL).....	20
Tablo 1.4: Aktif Büyüklüklerine Göre Banka Sıralaması (Milyon TL).....	20
Tablo 1.5: Türk Bankacılık Sisteminin Mevduat Yapısı (Milyon TL,%)......	22
Tablo 1.6: Türk Bankacılık Sisteminde Yabancı Paraların Yeri (%)......	23
Tablo 1.7: Reel Büyüme Hızları (%)......	23
Tablo 2.1: Basel Kriterlerinde Yer Alan Risk Sınıflandırması.....	35
Tablo 2.2: Bankacılık Sektöründe Takipteki Alacaklar.....	51
Tablo 2.3: Takipteki Tüketici Kredileri ve Kredi Kartları (Milyon TL).....	52
Tablo 2.4: Banka Grupları Bazında Toplam Takipteki Alacak Tutarları.....	53
Tablo 2.5: Banka Gruplarının Takipteki Alacaklar İçindeki Payları (%)......	54
Tablo 2.6: Toplam Aktifler İçinde Takipteki Alacakların Payı (%)......	55
Tablo 2.7: Toplam Krediler İçinde Takipteki Alacakların Payı (%)......	57
Tablo 3.1: Sorunlu Krediler Üzerine Yapılan Önemli Çalışmalar.....	58
Tablo 3.2: Modelde Kullanılan Değişkenler ve Tanımları.....	62
Tablo 3.3: Phillips-Perron Birim Kök Testi Sonuçları.....	66
Tablo 3.4: Kamu Bankaları Sorunlu Kredi Oranı Varyans Ayrıştırması.....	68
Tablo 3.5: Yabancı Bankalar Sorunlu Kredi Oranı Varyans Ayrıştırması.....	69
Tablo 3.6: Yerli Özel Bankalar Sorunlu Kredi Oranı Varyans Ayrıştırması.....	70
Tablo 3.7: Varyans Ayrıştırma Özeti.....	79

GRAFİK VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Grafik 1: Banka Grupları Bazında Toplam Takipteki Alacak Tutarları.....	53
Grafik 2: Banka Gruplarının Takipteki Alacaklar İçindeki Payları (%).....	55
Grafik 3: Toplam Aktifler İçinde Takipteki Alacakların Payı (%).....	56
Grafik 4: Toplam Krediler İçinde Takipteki Alacakların Payı (%).....	57
Şekil 1: Sorunlu Kredilerin Döviz Kuruna Tepkisi.....	71
Şekil 2: Sorunlu Kredilerin Çıktı Açığına Tepkisi.....	72
Şekil 3: Sorunlu Kredilerin Tüketici Fiyat Endeksine Tepkisi.....	73
Şekil 4: Sorunlu Kredilerin Faiz Oranına Tepkisi.....	74
Şekil 5: Sorunlu Kredilerin Parasal Büyüklüğe Tepkisi.....	75

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
B	: Parasal Büyüklük
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	: Bank for International Settlements
E	: Döviz Kuru Sepeti
EVDS	: Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
GAP	: Çıktı Açığı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
I	: Bankalar Arası Gecelik Faiz Oranı
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
NPL	: Sorunlu Kredi Oranı
P	: TÜFE Değişim Hızı
SK	: Sorunlu Krediler
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
VAR	: Vektör Otoregresif Model

GİRİŞ

Finansal sistem, tasarruf sahiplerinin, yatırımcıların, finansman araçlarının, aracı kurumların ve yasal düzenlemelerin bulunduğu ve elinde fon fazlası olan ekonomik birimlerden fon ihtiyacı olan ekonomik birimlere fon aktarma mekanizmasının yer aldığı bir sistemdir. Finansal sistemi ekonomik sistemin en önemli alt sistemi olarak tanımlamak mümkündür. Çünkü en fazla ihtiyaç duyulan fon transferi sürecinin merkezini oluşturmaktadır. Finansal sistemin ülke ekonomisi açısından; tasarrufları arttırma fonksiyonu, ödeme fonksiyonu, likidite fonksiyonu, kredi fonksiyonu, servet biriktirme fonksiyonu ve politika oluşturma fonksiyonu olmak üzere önemli fonksiyonları bulunmaktadır. Sistemin ekonominin sağlıklı işlemesi üzerine, atıl durumda olan tasarrufları yatırıma kazandırabilme ve kıt olan parasal kaynakların hem fon arz edenler hem de fon talep edenler tarafından en verimli şekilde kullanılabilmesini sağlamak gibi önemli etkileri bulunmaktadır.

Genel olarak temel işlevleri, ekonomideki atıl fonların gereksinim sahiplerine en verimli şekilde aktarmak olan finansal kuruluşlar ise bankalardır. Bankaların ellerinde fon fazlası olan tasarruf sahiplerinin fonlarını fon açığı olan ekonomik birimlere aktarma işlevleri vardır. Bankaların fon akımına aracılık ederken kullandıkları en önemli araçları kredilerdir. Krediler bir bankanın sağlıklı bir finansal yapıda faaliyet gösterebilmesi açısından büyük öneme sahiptir. Çünkü krediler bankanın kârlılığı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bunun yanında krediler, fon kullanan ekonomik birimler açısından da önemli bir etkiye sahiptir. Özel sektör açısından, krediler en temel fon temin etme yöntemlerinden biridir. Küçük ve orta boy işletmeler için ise, krediler hemen hemen tek borçlanma aracı olarak görülmektedir. Dolayısıyla krediler, özellikle bankacılık sisteminin ağırlıklı paya sahip olduğu ekonomiler açısından, ihtiyaç duyulan fonların transferinde önemli bir yere sahiptir.

Küreselleşme eğilimleri, bankacılık sisteminde hem yurt içinde hem de yurt dışında rekabetin artmasına neden olmuştur. Ülkemizde de serbest piyasa ekonomisine geçilmesiyle birlikte bankaların hem fon kaynakları artmış, hem de fon kullanım alternatifleri çeşitlenmiştir. Sektörde yaşanan kârlılık ve verimliliklerdeki artışlar ise risklerin de artmasını beraberinde getirmiştir. Bu anlamda, bankaların

karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrol edilmesine ilişkin düzenlemeler günümüzde büyük önem taşımaktadır.

Bankalar işlevlerini yerine getirirken piyasa riski, faiz oranı riski, döviz kuru riski, emtia riski, hisse senedi pozisyon riski, operasyonel risk ve en önemlisi kredi riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Kredi riski bankaların verdiği kredilerin geri dönmeme ya da kısmen geri dönme riski olarak tanımlanmaktadır. Kredinin geri ödenme sürecinde tarafların başında anlaştığı koşulların dışına çıkılması ve dolayısıyla tam olarak geri ödenememesi ise, gerek banka, gerek banka müşterileri, gerekse de ekonominin geneli açısından olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Sorunlu kredi olarak tanımlanan bu durum, bankacılık sistemi açısından dikkat gerektiren bir konudur. Bu nedenle sorunlu kredi fark edildiği anda hemen harekete geçilmesi gerekmektedir. Nedenlerinin doğru tespit edilmesi çözümü açısından hem kolaylık sağlamakta hem de zaman kazandırmaktadır. Sorunlu kredilerin yönetimi zor bir süreç olup, yönetimi üstlenen yetkilinin bilgi ve tecrübe bakımından yeterli donanıma sahip olması gerekmektedir.

Bu çerçevede çalışmanın amacı, Türk bankacılık sektöründe sorunlu kredilerin makro ekonomik değişkenlerden nasıl etkilendiğini, bankacılık sisteminin sermaye mülkiyeti özelinde ayrışımını dikkate alarak incelemektir. Bu amaç çerçevesinde çalışmada; sorunlu kredilerin gelişimi, sorunlu kredilerin nedenleri, sorunlu kredilerin çözüm yolları ve sorunlu kredilerin hem bankacılık sektörüne hem de ülke ekonomisine olan etkileri değerlendirilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde; ilk olarak finansal sistemin tanımı, fonksiyonları, finansal sistemin ekonomideki rolü ve finansal sistemde bankaların önemi konuları incelenmiştir. İkinci olarak, banka ve bankacılık kavramlarının tanımı, bankaların fonksiyonları, bankaların ülke ekonomisi açısından önemi, Dünya’da ve Türkiye’de bankacılık sisteminin gelişimi ele alınmıştır.

İkinci bölümde; bankacılıkta risk kavramları ve türleri, daha sonra çalışmanın önemli kısmını oluşturan bankacılıkta sorunlu kredilerin tanımı, nedenleri, sorunlu kredilerin bankaya ve ekonomiye etkileri ile sorunlu kredilerin çözüm yolları değerlendirilmiştir. En son olarak Türkiye’de sorunlu krediler konusu kapsamında Türk bankacılık sisteminin genel yapısından, sektörün temel sorunlarından ve ülkemizde yaşanan bankacılık krizlerinden bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde; öncelikle sorunlu krediler üzerine yapılmış olan ulusal ve uluslararası önemli çalışmaların yer aldığı literatür taramasına yer verilmiştir. Ardından 2006-2015 dönemlerine ait aylık verilerden oluşan bankaya özgü değişkenler ile makro ekonomik değişkenler ile çalışmada kullanılan veri seti ve yöntem tanıtılmıştır. Son olarak, Türkiye’de sorunlu kredilerin artış nedenlerinin bankalar arası gecelik faiz oranına, TÜFE değişim hızına, çıktı açığına, parasal büyüklüğe ve döviz kuruna olan etkilerinin analiz edilebilmesi amacıyla VAR Analizi yapılmış ve bu değişkenlerin etki tepki fonksiyonları analiz edilerek elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

1. BÖLÜM

FİNANSAL SİSTEM VE BANKACILIK

Bu bölümde, finansal sistem ve bankacılık konularını değerlendirmek amacıyla, öncelikle finansal sistem tanımlanacak, ardından sistemin fonksiyonları, ekonomideki yeri ve önemi açıklanmaya çalışılacaktır. Son olarak, bankacılık kavramı tanımlanarak, bankaların fonksiyonları ve işlevleri, ekonomik yapı içindeki önemi ve bankacılık sisteminin gelişimi konuları incelenecektir.

1. FİNANSAL SİSTEM

Ekonomideki fon arz ve talebini dengeleyen, fonları zaman, miktar, vade ve kişiler bakımından kullanılabilir duruma getirme fonksiyonunu gören bir sistem şeklinde tanımlanan finansal sistem, ekonomik yapı içinde önemli fonksiyonlar üstlenmektedir. Finansal sistem, dağınık ve atıl olan küçük tasarrufların bir araya getirilerek, fon arzının genişlemesine yardımcı olmaktadır. Böylece, elde edilen fonların kullanılmasına ve ekonomiye kazandırılmasına olanak sağlamaktadır. Finansal sistemin gelir ve refah artışı üzerinde de önemli etkileri bulunmaktadır. Çünkü kıt olan parasal kaynakların, hem fon arz edenler hem de fon talep edenler tarafından en verimli şekilde kullanılması sağlanmaktadır.

1.1. Finansal Sistemin Tanımı

Ekonomide, mal ve hizmetlerin alım satımının yapıldığı nihai mal ve hizmet piyasaları, üretim faktörlerinin temin edildiği faktör piyasaları ve tasarrufların ekonomiye kazandırılmasını sağlayan finans piyasaları olmak üzere üç temel piyasa grubu bulunmaktadır. Burada, nihai mal ve hizmet piyasaları ile faktör piyasaları bütün olarak reel kesim olarak adlandırılırken, finans piyasaları finansal sistem olarak adlandırılmaktadır (Yazıcı, 2011: 13).

Finansal sistem, bir ekonomide belirli kurum ve pazarların birbirlerini etkileyerek temel bazı işlevleri gerçekleştirmek üzere bir araya gelmeleri sonucu oluşan bir sistemdir. Finansal sistemin en önemli işlevi borç alma ve borç verme

işlemlerini kolaylaştırarak, bu işlemlerin düzenli bir şekilde işlemlerini sağlamaktır. Bu anlamda finansal sistemde, gelirlerinin bir kısmını tasarrufa ayırarak, bu tasarruflardan gelir elde etmek isteyenler ile gelirlerinden daha fazla harcamaya sahip olan iki temel grup bulunmaktadır. Finansal sistem tüketimlerinin üzerinde gelire sahip olan birinci gruptaki birimlerin fonlarının, harcamalarının altında gelire sahip olan ikinci gruptaki birimlerin eline geçmesine yardımcı olarak, bu iki grup arasında fonların etkin ve kesintisiz bir şekilde transferine imkân sağlamaktadır (Seval, 1990: 1).

Finansal sistem genel olarak finansal piyasalar ile bankalar, sigorta şirketleri, sosyal güvenlik kuruluşları gibi finansal araçlardan oluşmaktadır. Yurt içi tasarruflar ile ülkeye aktarılan yurtdışı tasarruflar, finansal sistemin fon kaynağını oluşturmaktadır. Sisteme giren bu fonlar da fon açığı olan bireylere, şirketlere ve kamuya sunulmaktadır. Sonuç olarak, finansal sistemde fon arz edenler (tasarrufçular) ile fon talep edenler (kredi alanlar) karşı karşıya gelmektedir (Çolak vd, 1999: 20).

Finansal sistem; para, sermaye ve sigortacılık piyasaları olmak üzere temelde üç piyasadandır oluşmaktadır. Finans piyasalarında yer alan kuruluşlar, araçlar ve ilgili yasal mevzuatlar da finansal sistemin diğer unsurlarını oluşturmaktadır. Finansal piyasalarda çok sayıda kuruluş faaliyet göstermesine karşın, bu kuruluşların başında ve odağında bankalar bulunmaktadır. Bankaları diğer finansal kuruluşlardan ayıran temel özellik ise, sermaye piyasaları ve sigortacılık piyasası faaliyetlerinde aracı roller üstlenerek işlemler sunabilmesidir (Altay vd, 2014: 4). Finansal sistem içerisinde bankaların yeri, çalışmanın ilerleyen başlıklarında daha ayrıntılı olarak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1.2. Finansal Sistemin Fonksiyonları

Finansal sistemin fonksiyonları, zamana veya içinde bulunulan ekonomilere bağlı olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Ancak genel olarak, finansal sistemin; tasarruf artırma, ödeme, likidite, kredi, servet biriktirme ve politika oluşturma fonksiyonları olmak üzere altı temel fonksiyona sahip olduğunu söylemek mümkündür.

1.2.1. Tasarrufları Artırma Fonksiyonu

Finansal sistemin en önemli fonksiyonlarından birisi tasarruf hacmini artırabilme fonksiyonudur. Finansal sistem, tasarrufları daha az riskli ve daha yüksek kâr potansiyeli olan finansal araçlara yönlendirerek, tasarruf yapabilen ekonomik birimleri daha fazla tasarrufta bulunma yönünde özendirilmektedir. Böylece üretimin artmasına katkıda bulunarak, hayat standartlarının yükselmesine yardımcı olmaktadır (Koyunoğlu, 1996).

1.2.2. Ödeme Fonksiyonu

Finansal sistemin önemli fonksiyonlarından birisi de alışverişlerde ödeme kolaylığı sağlamasıdır. Finansal sistemin sunduğu para, çek, hisse senedi, kredi kartı, internet bankacılığı, ATM'ler sayesinde ödeme işlemleri hızlı ve etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir (Altan, 2001: 6).

1.2.3. Likidite Fonksiyonu

Likidite, aktif bir değer kısa sürede ve kolayca bir ödeme aracına dönüşme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Yüksek likiditeye sahip varlıklar, sahiplerine beklenmeyen fırsatlar karşısında daha çabuk girişimde bulunma imkânı sağlamaktadır. Finansal varlıklar fiziki varlıklara oranla daha yüksek likiditeye sahiptirler. Çünkü finansal sistemde faaliyet gösteren çeşitli finansal piyasalar sayesinde, nakde ihtiyaç duyulduğu anda finansal varlıkları nakde çevirebilmek mümkün olabilmektedir (Koyunoğlu, 1996).

1.2.4. Kredi Fonksiyonu

Finansal sistemin fonksiyonlarından bir diğeri de kredi kullandırma imkânı sağlamasıdır. Bu fonksiyon aracılığıyla, ekonomik birimlerin tüketim ve yatırım harcamalarının finanse edilebilmesi için kredi imkânı sağlanmaktadır. Böylece toplumun sahip olduğu kaynakların verimliliği artmakta ve bireylerin hayat standartlarının yükselmesine de yardımcı olmaktadır (Afşar, 2006: 6).

1.2.5. Servet Biriktirme Fonksiyonu

Finansal sistemin fonksiyonlarından başka biri ise, servet biriktirme fonksiyonudur. Tasarruf sahipleri servet biriktirmek amacıyla finansal araçlar satın alabilmektedirler. Finansal sistem içerisinde yer alan hisse senedi, tahvil, hazine bonusu gibi menkul kıymetlere yapılan yatırımlar, servet biriktirme amaçlarına hizmet etmektedir (Altan, 2001: 5).

1.2.6. Politika Oluşturma Fonksiyonu

Finansal sistem, hükümetlerin iktisat politikası uygulamalarında önemli bir role sahiptir. Hükümetin ekonomik büyüme, fiyat istikrarı gibi bazı hedeflenen amaçlara ulaşabilmesi için çeşitli önlemler alması ya da bazı değişiklikler yapması gerekebilmektedir. Hükümetler gerektiği zaman finansal sistem içerisinde faiz oranları, döviz kurları gibi değişkenler, bankacılık ve sermaye piyasası kanunu gibi yasal düzenlemeler ile politikalarını uygulayabilmektedirler (Afşar, 2006: 7).

1.3. Finansal Sistemin Ekonomideki Rolü

Finansal sistem, ekonomik sistemin en önemli alt sistemi olarak nitelendirilmektedir. Çünkü finansal sistem en fazla ihtiyaç duyulan fon transferi sürecinin merkezini oluşturmaktadır. Ekonomik başarı üzerinde finansal sistemin etkinliği oldukça önemli bir rol oynamaktadır (Tunay, 2005).

Finansal sistemin ekonominin sağlıklı işlemesi üzerine önemli etkileri bulunmaktadır. Bu etkilerden birisi, atıl durumda olan tasarrufları ekonomiye kazandırabilmesidir. Her ekonomi için, tasarruf hacminin büyüklüğü ekonomik gelişmenin göstergelerinden birisidir. Ancak makro düzeyde kullanılmayan ve atıl olarak kalan tasarrufların ekonomik açıdan bir değeri bulunmamaktadır. Finansal sistem dağınık ve atıl olan küçük tasarrufların bir araya getirilerek, fon arzının genişlemesine yardımcı olmaktadır. Böylece, elde edilen fonların kullanılmasına ve ekonomiye kazandırılmasına da olanak sağlamaktadır. Ekonomiye kazandırılan fonlar sayesinde, fonlardan yararlanmak isteyenler için alternatif alanlar yaratılabilmektedir (Afşar, 2006: 1).

Finansal sistemin gelir ve refah artışı üzerinde de önemli etkileri bulunmaktadır. Çünkü kıt olan parasal kaynakların, hem fon arz edenler hem de fon talep edenler tarafından en verimli şekilde kullanılması sağlanmaktadır. Küçük tasarruflar ile küçük yatırımlar yapılması yerine, kaynakların yatırımcılar tarafından yüksek yatırımlara yönlendirilmesi sağlanabilmektedir. Böylece ekonomik birimler tarafından yapılan yatırımlar ve karşılığında fon arz edenlerin elde edeceği gelirler sayesinde toplam gelir ve refah düzeyi artırılabilir (Yazıcı, 2011: 14).

Gelişmiş bir finansal sistemde, fon arz ve talep edenler için alternatif piyasalar ve kaynaklar ortaya çıkmaktadır. Finansal sistemde yer alan kurumlar, araçlar ya da değişik türdeki piyasalar sayesinde her iki taraf açısından da ihtiyaçlar en verimli şekilde karşılanabilmektedir. Ayrıca, gelişmiş bir finansal sistem sayesinde, küçük yatırımlar havuzlarda toplanarak, sanayi kesimi arasında iyi işleyen kanalların kurulmasıyla, sanayi kesiminde büyük ölçekli şirketlerin kurulmasına ve büyümesine de imkân verilmektedir (Altan, 2001).

Finansal sistemin, rekabetin fon arz ve talep edenler lehine değişmesi konusunda da etkisi söz konusudur. Finansal araçların artması sonucunda, sunulan ürünlerin fiyatları olumlu yönde etkilenecek, fiyat rekabetinin yaşanmasına neden olabilmektedir. Ayrıca, finansal kurumlar arasında danışmanlık, yönetim ve değerlendirme gibi çeşitli fonksiyonlarda fon arz ve talep edenler lehine rekabetin yaşanması söz konusu olabilmektedir (Koyunoğlu, 1996).

1.4. Finansal Sistem İçinde Bankalar

Finansal sistem içerisinde, bankacılık sektörü büyük orandaki payı ile önemli bir yere sahiptir. Bankalar, kâr amacıyla faaliyet gösteren aracı kuruluşlardır ve üstlendikleri pek çok görev bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi, finansal aracılık hizmeti sunmalarıdır. Bankalar, tasarruf sahiplerinin ellerindeki fonları toplayarak, bu fonları fon ihtiyacı olanlara aktarmaktadır. Bu sayede elinde fon fazlası olanların fon ihtiyacı olan kişileri araması ve ellerindeki fonları ihtiyaca uygun bir vade ile sunmaları süresi kısalmaktadır. Ancak, fon transferi sırasında tasarruf sahipleri fonlarının kime ve hangi şartlarla aktarıldığını bilmemektedirler. İşlem süresince muhatabı yalnızca banka olmakta ve fon sahibi yalnızca ne kadar getiri elde edeceği

ile ilgilenmektedir. Fonları ihtiyacı olan kişilere ihtiyaçlarına uygun vade yapısıyla transfer etmek ise bankaların görevi olmaktadır (Ünal, 2014).

Bankaların, finansal aracılık rolünün yanı sıra üstlendiği başka işlevler de bulunmaktadır. Bu işlevleri, likidite yaratmak, kredi talep eden kişi ve kuruluşları değerlendirmek ve izlemek, asimetrik bilgi problemlerinin oluşumunu azaltmak, para politikalarının etkinliğini artırmak, ekonomik istikrarın sağlanmasında yardımcı olmak, ödeme sistemlerinin etkinliğini yükseltmek, dış ticareti fonlamak ve ihracatı teşvik etmek şeklinde sıralamak mümkündür (Yağcılar, 2011: 5).

Tasarruf ve kredi riskinde ortaya çıkabilecek bir krizin tüm ekonomiyi etkileme olasılığının yüksek olması nedeniyle, bankacılık sisteminin risklere karşı korunması ekonominin bütünü açısından önemli bir konudur. Herhangi bir riske maruz kalan bankanın karşı karşıya kalacağı güçlük, dinamik bir yapı gösteren finansal piyasalarda bulaşıcı bir etki yaratarak, hızla yayılmakta ve bütün ekonomiyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Çünkü bankalar ödeme sisteminin en temel faktörüdür (Köse, 2008).

2. BANKACILIK SİSTEMİ

Faizle para alınıp verilebilen, kredi işlemleri yapan, kasalarında para, değerli evrak ve eşyalar saklayan ve bunların yanı sıra diğer ekonomik, finansal ve ticari faaliyetlerde bulunan kuruluşlar olarak tanımlanan bankaların ekonomi üzerinde çeşitli etkileri bulunmaktadır. Bankalar, yapmış oldukları çeşitli bankacılık hizmetleri ile ekonomik faaliyetlerin daha verimli bir şekilde gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır.

2.1. Banka ve Bankacılık Kavramları

Banka teriminin, İtalyanca “Banco” kelimesinden geldiği düşünülmektedir. Kelime anlamıyla, İtalyanca’da masa, tezgâh veya sıra anlamlarına gelmektedir. Türkçe’de ise, iş yerlerinde üzerine eşya koymakta kullanılan ve gelen kişi ile görevli arasında bulunan tezgâh olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2012: 3).

Bankalar, belirli bir sermaye ile kurulan, belirli amaçlara uygun olarak örgüt yapısını oluşturan, gelirini çeşitli işlemlerde bulunarak sağlayan, hissedarları, borçluları ve alacaklıları olan hizmet işletmeleri şeklinde tanımlanmaktadır. Başka bir tanıma göre; bankalar, toplumda oluşan tasarrufları kabul ederek, topladığı tasarrufları kendisi ya da tasarruf sahipleri adına değerlendiren, karşılığında faiz gibi belirli bir ücret ödeyen ya da talep eden, yapılacak ödemelere aracılık yapan, ticari ve ekonomik hayatı verdiği çeşitli hizmetlerle kolaylaştıran kuruluşlar şeklinde ifade edilmektedir (Afşar, 2006: 112).

Ekonomik anlamda ise banka kavramı, ekonomiye banknot ve kaydi para gibi ödeme araçları sağlayan, nakdi sermaye ve sermayeyi temsil eden haklarla ilgili ticareti alışılmış meslek haline getiren ve özellikle nakit kullanılmaksızın yürütülen başka finansal hizmetleri ve ödeme işlemleri yapan, özel ya da kamu kuruluşları şeklinde tanımlanmaktadır. Bankacılık sektörü ise, bu kuruluşların oluşturduğu sektörü ifade etmektedir ve finansal sistemin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır (Şahbaz, 2010: 4).

En genel şekliyle; bankalar, mevduat toplar, kredi verir, para ve kredi politikalarının uygulanmasına destek olur, aracılık yapar, sanayi kuruluşlarına destek verir, kişilere ait menkul kıymetleri özel kasalarında korur, borsa faaliyetlerine fiilen katılır, ülkenin kalkınmasında destek olur, ekonomik birimlerin yatırımlarını yönlendirir. Ayrıca, sunduğu kredi kartı, otomatik ödeme, internet bankacılığı gibi hizmetlerle de gerçek kişilerin hayatlarını kolaylaştırır (Güney, 2012: 1).

2.2. Bankaların Temel Fonksiyonları

Finansal sistem içerisinde en önemli kurumlardan olan bankaların çok sayıda fonksiyonu bulunmaktadır. Bunlardan en önemlilerini aracılık yapmak, kaydi para yaratmak, kaynakların etkin kullanımını sağlama, reel sektöre kredi imkânı sağlamak ve gelir ve servet dağılımını etkileme şeklinde sıralamak mümkündür. Aşağıda, bu fonksiyonlara ayrı başlıklar altında değinilecektir.

2.2.1. Aracılık Yapmak

Bankaların en temel işlevlerinin başında aracılık yapma fonksiyonu gelmektedir. Bankalar elinde fon fazlası olan kişilerden topladıkları fonların, fona ihtiyaç duyan kişilere transferi sırasında aracılık görevi görmektedir. Ayrıca, bankalar dövizin, taşınır değerlerin ve uzun süreli sermayenin doğrudan aracılığını da yapmaktadırlar (Ertem, 2013: 20).

2.2.2. Kaydi Para Yaratmak

Ekonomide para, merkez bankası tarafından piyasaya sürülen asli paralar ile bankaların yarattığı kaydi paralardan oluşmaktadır. Kaydi para, özel kişilerin kendi aralarındaki borç-alacak ilişkisi sonucu meydana gelmez. Para yaratma gücü bankaların elindedir ve bankalar çıkardıkları kredi kartı, hediye çekleri, çek karnesi gibi ürünler ve hesaplar arasında yaptıkları işlemler sayesinde, kaydi para yaratabilmektedirler. Bankalar, toplanılan fonların bir kısmını karşılık olarak ayırmakta ve geri kalanını da nakit kredi olarak kullanmaktadır. Kullanılan krediler, bankacılık sistemine tekrar mevduat olarak girdiğinde kredi miktarı kadar kaydi para yaratılmış olmaktadır. Kaydi para yaratmada sürecinin belirleyicileri içinde zorunlu karşılık oranları önemli bir etkiye sahiptir. Zorunlu karşılık oranları düştükçe, para yaratma katsayısı, yani kaydi para artmaktadır (Altan, 2001: 71).

2.2.3. Kaynakların Etkin Kullanımını Sağlamak

Mevcut kaynakların atıl kalması, ekonomik gelişmeyi olumsuz etkileyen unsurlardan birisidir. Bankalar, ekonomide atıl olan fonları toplayarak, bu fonları ekonomiye kazandırmaktadır. Bu sayede, hem mevduat sahipleri hem de kredi kullananların maksimum hâsıla elde etmelerine imkân verilmektedir. Bankalar, topladıkları ve dönüşüme tabi tuttıkları fonları ekonominin öncelikli alanlarına aktararak kaynakların yeniden kullanımına da aracılık etmektedir. Ayrıca bankalar, topladıkları fonların kredi olarak kullanılması sırasında da oldukça seçici davranarak kaynakların etkin kullanımına da hizmet etmektedir (Akgüç, 1987: 5).

2.2.4. Reel Sektöre Kredi İmkânı Sağlamak

Ülkelerin gelişmelerini ve sanayileşmelerini gerçekleştirilebilmeleri için ihtiyaç duydukları önemli faktörlerden birisi yatırımların arttırılabilmesidir. Bu durum ise, kullanılabilir fonların gerekli düzeyde ve nitelikte olmasına bağlıdır. Ancak finansal sistemlerde yatırımlara aktarılacak bu fonlar oldukça kısıtlıdır. Ayrıca mevcut fonların en düşük maliyet ve en fazla verimlilikle kullanılması her zaman mümkün olmayabilmektedir. Bu nedenle, gelişmiş bir finansal sistemdeki araç ve kurum çeşitliliği ve tasarruf ile yaratılan kaynakların verimli alanlara aktarılabilmesi büyük önem taşımaktadır (Erim vd, 2005).

Bankacılık sistemi, reel sektördeki üretim faaliyetlerinin devam edebilmesi açısından oldukça önemlidir. Bankalar, tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları reel sektöre kredi şeklinde aktarmaktadırlar. Bu sayede, reel sektörün yatırım ihtiyaçları finanse edilebilmektedir. Banka kredileri ile yatırım harcamaları arasındaki ilişki kredi kanalı olarak adlandırılan parasal aktarım kanalı ile çalışmaktadır (Çinko vd, 2009).

2.2.5. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme

Bankacılık sistemi, izlediği kredilendirme politikası ile ekonomide gelir ve servet dağılımını etkileyebilmektedir. Özellikle son yıllarda ekonomideki gelişmeler ve teknolojiye yaşanan avantajlar sayesinde, bankaların kredi uygulamalarını bireyler lehine genişlettikleri görülmektedir. Bankaların verdikleri krediler, küçük girişimcilere iş kurma imkânları sağlamaktadır. Bu sayede belirli bir kesimin geliri artırılarak, bir üst dilime geçmesine imkân yaratılabilmektedir (Aktan, 1998).

2.3. Bankaların Ekonomik Önemi

Günümüzde işletmelerin temel fonksiyonu mal ve hizmet üretmektir. İşletmeler bu fonksiyonlarını yerine getirebilmek için krediye ihtiyaç duymaktadır. Günümüzde birçok ekonomide, işletmelerin ihtiyaç duydukları fonu sağladıkları en temel araçlar bankalardır. Bankalar, bir yandan tasarruflarını en iyi şekilde kullanarak en yüksek getiriye sahip olmak isteyen kişilere bu imkânı verirken diğer

yandan, yeni bir yatırım yapmak isteyen ya da sermaye ihtiyacı olan birçok kişi ve kurumun bu ihtiyaçlarını en uygun maliyetler karşılamaktadır. Bu sayede bankalar ekonomide üretim ve tüketim hacminin artmasına katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla bankalar bir yandan Gayri Safi Milli Hasılanın artmasına katkıda bulunurken diğer yandan, yarattıkları yeni iş imkânları ile de işsizlik oranlarının düşmesine yardımcı olmaktadır (Ataçoğlu, 2006: 11).

Bankalar günümüzde birçok ekonomide, işletmelerin en önemli finansman kaynağını oluşturmaktadır. Bankalar hem kredi öncesi, kredi verilecek kişi ve kurumlar hakkında bilgilerin toplanması ve analizi, hem de kredi sonrası alıcının performansının gözlemlenmesinde uzmanlaşmış aracı kurumlardır. Bankaların kredi vermede uzmanlaşmış olmaları, finansal işlemlerde harcanan para ve zamanı ifade eden işlem maliyetinin önemli derecede düşmesine olanak sağlamaktadır. Bu sayede işlem maliyetine gidecek olan kaynakların daha verimli alanlara aktarılması sağlanmış olmaktadır (Yiğitbaş, 2012).

Bankalar yatırım ve işletme kredilerinin yanı sıra kullandıkları tüketici kredileri ile de kullanılmayan fonları başkalarının kullanımına yönlendirerek, harcamaların artmasına ve bu sayede ekonominin gelişmesine imkân sağlamaktadır. Ayrıca, bankalar tahvil ve hisse senedi satışları yaparak da, sermaye piyasasının gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Toprak, 1991).

2.4. Bankacılık Sisteminin Gelişimi

Bankacılık sisteminin tarihsel kökeni insanlık tarihi kadar eskilere dayanmaktadır. Bu kısımda, bankacılık sisteminin gelişimi Dünya ve Türk bankacılık sistemi olmak üzere iki başlık altında incelenecektir.

2.4.1. Dünyada Bankacılık Sisteminin Gelişimi

Tarihte ilk bankacılık hizmetlerinin eski Sümer ve Babil'e kadar uzandığı sanılmaktadır. Bilinen ilk banka denilebilecek kuruluş, M.Ö. 3500 yılında Sümerler' de kurulan ve "Maket" adı verilen kuruluşlardır. Yapılan kazılarda bulunan belgelerden, Maketlerin harman zamanı ödenmek üzere çiftçilere hammadde ve

teçhizatların alımı için ilk zamanlarda fiziki daha sonraları da parasal kredi verdiği anlaşılmıştır. Maketlerin başlıca uğraş alanları, ödünç ve mevduat kabulü işlemlerinden oluşmaktaydı. Ödünç işlemleri sırasında faiz alınmasına izin verilmiştir. Yapılan ödünce karşılık olarak, taşınır ve taşınmaz mallar ipotek olarak alınmış, hatta saygın kişiler kefalet olarak gösterilmiştir (Parasız, 2000: 5).

Bankacılığın Babil İmparatorluğu zamanında öneminin arttığı sanılmaktadır. Çünkü bankacılığı düzenleyen yasaların ilk kez Hammurabi Kanunları arasında yer aldığı görülmüştür. Bu kanunlarda, ödünç alma işlemlerinin nasıl yapılacağı ve yönetileceği, borcun vadesi dolduğunda nasıl tahsil edileceği ya da tahsil edilecek faizin oranı gibi konular yer almıştır (Güney, 2012: 1)

Modern anlamda, 1609 yılında kurulan Amsterdamsche Bank (Amsterdam Bankası) bankacılık faaliyeti gösteren ilk modern bankadır. Hollanda'da iktisadi tarihi, dünya iktisadi tarihi ile hemen hemen aynı aşamalardan geçmiş ve bugünkü seviyesine ulaşmıştır. Diğer ülkelerde olduğu gibi burada da bankacılık, 15 ve 16. yüzyılda ilk önce sarraf dükkânları ve kasaların gelişmesiyle başlamıştır. Bugünkü anlamda bankacılık ise, 17. Yüzyıl başlarından itibaren ortaya çıkmıştır (Takan vd, 2011).

1637 yılında Venedik Bankası kurulmuş, çek ve banknot kullanımına başlanmıştır. Amerika'da ise ilk banka, 1781 yılında Bank of North America adıyla kurulmuştur. 1929 yılında yaşanan büyük buhranın ardından bankacılık sistemi büyük değişiklik yaşamış ve 1930 yılında merkez bankalarının bankası olarak, uluslararası bankacılık işlemlerini düzenlemek üzere Bank for International Settlements (BIS) kurulmuştur. 1944 yılında Amerika New Hampshire- Bretton Woods kasabasında yapılan toplantıların ardından, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankasının kurulmasına karar verilmiştir (Yazıcı, 2011: 3).

2.4.2. Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi

Türk bankacılık sisteminin ilk gelişmeleri Osmanlı İmparatorluğu dönemine rastlamaktadır. Sektörde, Osmanlı döneminden günümüze kadar pek çok olumlu ya da olumsuz gelişme yaşanmıştır. 1980 yılı ise, serbest piyasa ekonomisinin işlerlik kazanması nedeniyle Türk bankacılık sektörü için bir dönüm noktası olmuştur.

Gelişmelerin daha anlaşılır olabilmesi amacıyla, bu başlıkta Türk bankacılık sisteminin gelişimi 1980 dönemi öncesi ve sonrası olmak üzere iki alt başlık altında değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2.4.2.1. 1980 Yılı Öncesi Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi

Türkiye’de bankacılık sisteminde yaşanan ilk gelişmeler Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde görülmeye başlamıştır. Bu dönemde para basma konusunda sıkıntılar yaşanmış ve bu sıkıntılar hazine açısından ciddi sorunlar ortaya çıkarmıştır. Bu sorunun çözümü amacıyla ilk olarak 1847 yılında İstanbul Bankası kurulmuştur. Ancak bu banka, çok uzun süre çalışmamış ve 1852 yılında faaliyetlerine son verilerek, tasfiye edilmiştir. İstanbul Bankası’nın faaliyet süresi çok kısa olduğundan, Osmanlı’da bankacılığın, 1856 yılında İngiliz sermayesi ile kurulan Osmanlı Bankası ile birlikte başladığı kabul edilmektedir. Bu bankaya daha sonra, bankacılık işlemlerinin yanı sıra banknot çıkarma yetkisi de verilmiştir (Kuzu, 2013).

Mithat Paşa tarafından 1863 yılında, çiftçilere tarım finansmanını sağlamak amacıyla kurulan tarım kredi kooperatifleri, ilk ulusal sermayeye dayalı ve kalıcı bankacılık girişimi olmuştur. Bu kooperatifler daha sonra, 1888 yılında Ziraat Bankası’na dönüştürülmüştür. Bu dönemlerde çoğunluğu yabancı sermayeli bankalar kurulmuş olsa da, 1908 yılında ikinci Meşrutiyetin ilanı ve milliyetçilik eğilimlerinin artması ile birlikte pek çok yerel banka kurulmuştur. Tek şubeden oluşan bu bankaların ortaya çıkmasında en önemli etken, ülke içinde biriken sermayeyi yabancı bankalarının elinden almak ve bu sermayeyi ulusal ticaretin gelişmesinde kullanmak olmuştur (Coşkun vd, 2012).

1923 yılında hükümet ile tarım, ticaret ve sanayi kesimlerinin önde gelenlerinin katılımıyla İzmir İktisat Kongresi gerçekleştirilmiştir. Bu kongrede ulusal bankacılığın gelişmesi amacıyla bir ana ticaret bankasının kurulması öngörülmüştür. Bunun üzerine 1924 yılında Türkiye İş Bankası özel sektör bankası olarak kurulmuştur. Ardından, 1925 yılında Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası adıyla ilk kalkınma bankası, 1927 yılında Emlak ve Eytam Bankası faaliyete geçmiştir. Cumhuriyet döneminde bankacılık alanında yaşanan en önemli gelişme

ise, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın kurulması olmuştur. Bu dönemde, devletçilik stratejisi doğrultusunda da pek çok banka kurulmuştur. Bu bankaları Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası (1933), Etibank (1935), Denizbank (1937) ve Halk Bankası (1938) şeklinde sıralamak mümkündür. İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle bankacılık sektörü ivme kazanmış ve özel bankacılık dönemi olarak adlandırılan bu dönemde Yapı ve Kredi Bankası (1944), Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (1950) ve Pamukbank (1955) bankaları faaliyete geçirilmiştir (Keskin vd, 2008).

2.4.2.2. 1980 Yılı ve Sonrası Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi

1980 yılına gelindiğinde, serbest piyasa ekonomisinin işlerlik kazanması ile birlikte Türk bankacılık sektörü dışa açılmış ve sektör için yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde yerli ve yabancı bankaların sektöre girişine izin verilmeye başlanmıştır. Böylece 1980 yılında 43 olan banka sayısı 1992 yılına gelindiğinde 71'e yükselmiştir. Yine bu dönemde hükümet tarafından belirlenen mevduat ve kredi faiz oranları da serbest bırakılmıştır. Sektöre girişlerin ve faiz oranlarının serbest bırakılması sektörde rekabeti de beraberinde getirmiştir. Daha sonra, finansal sistemdeki eksikliklerin giderilmesi amacıyla 1981 yılında Sermaye Piyasası Kanunu çıkarılmış, 1982 yılında da Sermaye Piyasası Kurulu çalışmalarına başlamıştır (Arslan, 2014: 8).

Türkiye'de bankacılık alanındaki yasal ve kurumsal düzenlemelerin değişen koşullara ve uluslararası standartlardaki gelişmelere uyum sağlayabilmesi amacıyla 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile uluslararası uygulamalara paralel olarak bankacılık sektörünün düzenleme ve denetleme yetkisi idari ve mali özerkliğe sahip olan Düzenleme ve Denetleme Kuruluna devredilmiştir. Daha sonra bankacılık sektörünün denetiminden sorumlu kamu birimleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu bünyesinde birleştirilerek, 2000 yılında fiilen çalışmaya başlamıştır (Kaya, 2012: 53).

2000 yılının ikinci yarısı Türkiye önemli bir krizle karşı karşıya kalmıştır. Genel olarak yapısal düzenlemelerin gecikmesi, enflasyon oranlarının istenilen seviyelere düşürülememesi, iç talebin kontrol altına alınamaması gibi nedenler,

Kasım ayında ekonomik görünümün ciddi anlamda bozulmasına ve bankacılık sisteminin sarsılmasına neden olmuştur. Bu krize neden olan sorunlar, 2001 yılında daha da ağırlaşmıştır. Yapısal düzenlemelerin yavaşlaması, iç talebin sınırlandırılmaması ve buna bağlı olarak cari işlemler açığının büyümesi, 2001 yılında Türkiye'yi yeni bir finansal krizle daha karşı karşıya bırakmıştır.

Krizin ardından “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” uygulamaya konulmuştur. Programda ekonominin dış şoklara karşı direncinin artırılması, enflasyon oranlarının düşürülmesi, kamu borçlarının azaltılması, mali disiplinin sağlanması gibi amaçların gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Böylece, bankacılık sistemi önemli bir yeniden yapılandırma süreci yaşamıştır. Kamu bankaları yeniden yapılandırılmış, özel bankalar krizden sonra kaybettikleri sermayelerini önemli ölçüde güçlendirmişlerdir. Bunu yapamayan bankalar ise Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)'na devredilmiştir (Keskin vd, 2008).

2001 ekonomik krizinin ardından banka sayıları oldukça azalmış, 2004 yılında 48'e kadar düşmüştür. 1999-2003 yılları arasında 20 banka TMSF'ye devredilmiş, 8 bankanın faaliyeti sonlandırılmış ve 11 banka birleşmesi gerçekleştirilmiştir (Yığıtoğlu, 2005).

Türkiye ekonomisinde 2002 yılından sonra alınan önlemler sayesinde istikrarlı ve yüksek bir büyüme hızı yakalanmıştır. Ancak bu hızlı büyüme 2008 yılında yaşanan küresel kriz nedeniyle azalma eğilimine girmiştir. Yaşanan krizin ardından Türkiye'nin de içinde bulunduğu G-20 ülkeleri, uluslararası alanda uygulanacak önlemlere ilişkin öneriler getirmiştir. Böylece, merkez bankaları faiz oranlarını hızla düşürerek, piyasalara ve finansal kurumlara likidite desteği sağlanması gibi girişimlerde bulunmuşlardır. Alınan tedbirlerin reel ekonomi üzerindeki etkisinin yavaş olmasına rağmen, bankacılık sektöründe daha güçlü bir toparlanma yaşanmıştır (Kaya, 2012: 55).

2.5. Türk Bankacılık Sisteminin Genel Yapısı

Türk Bankacılık Sistemi, merkezinde Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası olan, oligopolistik piyasa yapısında, mevduat bankacılığı ağırlıklı faaliyet gösteren, kâr artışı ve aktif kalitesinin yükseltilmesine yönelik politikalar izleyen, çok şubeli

bir yapıya sahip, dinamik ve yeniliklere açık özellikler göstermektedir. Özellikle 1980’li yıllarda mevduat bankacılığı ve çok şubeli yapı, kendini göstermeye başlamıştır (Altunbaş vd, 1996).

Günümüzde ülkemizde faaliyet gösteren banka sayılarını görebilmek amacıyla Tablo 1.1 düzenlenmiştir. Bu tabloya göre, Eylül 2015 tarihi itibarıyla ülkemizde faaliyet gösteren banka sayısı 52’dir. Bu bankalar içerisinde, mevduat bankalarının sayısı 34, kalkınma ve yatırım bankaları sayısı 13, katılım bankaları sayısı 5’tir. Görüldüğü gibi Türk bankacılık sisteminin ağırlığı mevduat bankalarından oluşmaktadır. Bu nedenle çalışmada, mevduat bankaları kamu, özel yerli ve yabancı sermayeli olmak üzere üçe ayrılarak değerlendirilmeye çalışılacaktır. Günümüzde faaliyet gösteren mevduat bankalarından 3 tanesi kamu sermayeli, 11 tanesi özel sermayeli ve 20 tanesi yabancı sermayeli bankadır.

Tablo 1.1: Türk Bankacılık Sisteminde Banka Grupları ve Banka Listesi

I. Mevduat Bankaları	34
-Kamu Sermayeli Bankalar	3
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	
-Özel Yerli Sermayeli Bankalar	11
Adabank A.Ş.	
Akbank T.A.Ş.	
Anadolubank A.Ş.	
Fibabanka A.Ş.	
Şekerbank T.A.Ş.	
Tekstil Bankası A.Ş.	
Turkish Bank A.Ş.	
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	
Türkiye İş Bankası A.Ş.	
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	
-T.M.S.F’ye Devredilen Mevduat Bankaları	1
Birleşik Fon Bankası A.Ş.	
- Yabancı Sermayeli Bankalar	19
Alternatifbank A.Ş.	
Arap Türk Bankası A.Ş.	
Bank Mellat	
Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ Turkey A.Ş.	
Burgan Bank A.Ş.	
Citibank A.Ş.	
Denizbank A.Ş.	
Deutsche Bank A.Ş.	
Finans Bank A.Ş.	
Habib Bank Limited	
HSBC Bank A.Ş.	

ING Bank A.Ş. Intesa Sanpaolo S.p.A. Odea Bank A.Ş. Rabobank A.Ş. Société Générale (SA) The Royal Bank of Scotland Plc. Turkland Bank A.Ş.	
II. Kalkınma ve Yatırım Bankaları Aktif Yatırım Bankası A.Ş. BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş. Diler Yatırım Bankası A.Ş. GSD Yatırım Bankası A.Ş. İller Bankası A.Ş. İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş. Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş. Nurol Yatırım Bankası A.Ş. Pasha Yatırım Bankası A.Ş. Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş. Türk Eximbank Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	13
III. Katılım Bankaları Albaraka Türk Katılım Bankası A. Ş. Asya Katılım Bankası A. Ş. Kuveyt Türk Katılım Bankası A. Ş. Türkiye Finans Katılım Bankası A. Ş. Ziraat Katılım Bankası A. Ş.	5
Toplam	52

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) (Eylül, 2015).

Türk Bankacılık Sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankalarına ait toplam banka, şube ve personel sayılarını görebilmek amacıyla Tablo 1.2 düzenlenmiştir. Bu tabloya göre, mevduat bankalarına ait toplam şube sayısı Eylül 2015 tarihi itibariyle 11.239'dur. 2014 yılsonuna göre, kamu sermayeli mevduat bankalarında şube sayısı 147 adet artarak 3.647, yabancı sermayeli mevduat bankalarında 10 adet artarak 2.236 ve özel sermayeli mevduat bankalarında 100 adet azalarak 5.355 adet olmuştur.

Tablo 1.2: Mevduat Bankalarında Banka, Şube ve Personel Sayıları

	Banka	Şube	Personel
Kamu Sermayeli B.	3	3.647	57.475
Özel Sermayeli B.	11	5.355	94.853
Fondaki B.	1	1	225
Yabancı Sermayeli B.	19	2.236	43.661
Toplam	34	11.239	196.214

Kaynak: TBB (Eylül, 2015).

Türk bankacılık sektörünün aktif ve pasif yapısının, yabancı ve yerli para cinsinden büyüklüğünü görebilmek amacıyla Tablo 1.3 düzenlenmiştir. Bu tabloya göre, aktif toplamının 2006 yılında 499730,84 milyon lira iken, yıllar itibariyle sürekli olarak artış gösterdiği görülmektedir. 2014 yılında bir önceki yıla oranla %15,1 oranında artış göstererek, 1994328,52 milyon lira olmuştur. Toplam aktiflerin 693095,05 milyon lirası yabancı paralardan, 1301233,48 milyon lirası da yerli yani Türk parasından oluşmaktadır. Yabancı para cinsinden pasiflerin toplamı bir önceki yıla oranla %17,3 artarak 840624,56 milyon lira, Türk parası cinsinden pasiflerin toplamı ise bir önceki yıla oranla %13,7 artarak 1153703,96 milyon liraya yükselmiştir.

Tablo 1.3: Türk Bankacılık Sisteminin Aktif ve Pasif Yapısı (Milyon TL)

	Toplam Aktifler	Toplam Aktifler-YP	Toplam Aktifler-TP	Toplam Pasifler	Toplam Pasifler-YP	Toplam Pasifler-TP
2006	499730,84	165538,02	334192,82	499730,84	189002,69	310728,15
2007	581605,91	164423,75	417182,16	581605,91	194924,70	386681,21
2008	732536,15	222303,61	510232,55	732536,15	255702,59	476833,56
2009	834014,00	222965,24	611048,76	834014,00	263852,48	570161,53
2010	1006667,05	257755,09	748911,96	1006667,05	307663,24	699003,81
2011	1217695,31	369034,27	848661,04	1217695,31	440530,35	777164,96
2012	1370690,10	415859,10	954831,01	1370690,10	488638,19	882051,91
2013	1732400,83	590596,26	1141804,57	1732400,83	716820,99	1015579,83
2014	1994328,52	693095,05	1301233,48	1994328,52	840624,56	1153703,96

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK).

Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankalarının aktif büyüklüklerine göre sıralaması Tablo 1.4'te yer almaktadır. Bu bankalar aktif büyüklüklerine göre sıralandığında, en büyük paya Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının sahip olduğu görülmektedir. T. C. Ziraat Bankasının toplam aktifleri Eylül 2015 itibariyle 299.084 milyon liradır. Ardından 279.942 milyon lira toplam aktif miktarına sahip olan Türkiye İş Bankası ve 260.700 milyon lira toplam aktif miktarına sahip Türkiye Garanti Bankası gelmektedir. Mevduat bankaları içerisinde en az aktif miktarına sahip olan banka Adabank'tır. Adabank'ın toplam aktif miktarı 53 milyon liradır.

Tablo 1.4: Aktif Büyüklüklerine Göre Banka Sıralaması (Milyon TL)

	Toplam Aktifler	Toplam Mevduat	Toplam Özkaynaklar
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	299.084	187.984	29.249
Türkiye İş Bankası A.Ş.	279.942	155.988	29.515
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	260.700	149.358	28.267

Akbank T.A.Ş.	236.148	140.963	25.138
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	232.248	132.604	21.978
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	189.686	122.903	18.192
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	188.820	112.578	15.877
Finans Bank A.Ş.	90.410	48.773	8.937
Denizbank A.Ş.	82.195	49.161	7.450
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	73.666	44.809	6.601
ING Bank A.Ş.	51.645	23.422	4.438
HSBC Bank A.Ş.	32.869	19.864	2.763
Odea Bank A.Ş.	32.841	26.192	1.323
Şekerbank T.A.Ş.	23.777	14.909	2.426
Alternatifbank A. Ş.	13.793	6.847	996
Anadolubank A. Ş.	11.620	7.926	1.266
Burgan Bank A. Ş.	10.696	6.167	972
Fibabanka A. Ş.	9.476	5.850	761
Citibank A.Ş.	8.920	6.116	1.231
Tekstil Bankası A. Ş.	6.264	2.636	558
Turkland Bank A. Ş.	5.651	4.184	728
Bank of Tokyo-Mits. UFJ Turkey A.Ş.	4.737	770	544
Arap Türk Bankası A. Ş.	3.975	3.296	574
Intesa Sanpaolo S.p.A.	3.925	1.398	742
Deutsche Bank A. Ş.	2.681	639	495
Birleşik Fon Bankası A. Ş.	2.450	179	597
The Royal Bank of Scotland Plc.	1.754	485	614
Turkish Bank A. Ş.	1.397	898	187
Rabobank A. Ş.	843	1	720
Société Générale (SA)	477	108	111
Bank Mellat	354	139	206
Habib Bank Limited	113	31	54
Adabank A. Ş.	53	6	45
Toplam	2.272.246	1.277.187	236.625

Kaynak: TBB (Eylül, 2015).

Türk bankacılık sisteminin mevduat yapısını görebilmek amacıyla Tablo 1.5 düzenlenmiştir. Tabloya göre, mevduat miktarları 2006-2014 döneminde artış göstermiştir. 2006 yılında 307646,84 milyon lira olan toplam mevduat miktarı, 2014 yılında 1052693,01 milyon lira olmuştur. 2014 yılında bir önceki yıla oranla %11,3 oranında artmıştır. Toplam mevduat içerisinde YP Mevduatların miktarı 391350,34 milyon lira, YP Mevduatların miktarı ise 661347,68 milyon liradır. Toplam aktifler içerisinde mevduat miktarının payını görebilmek amacıyla tabloya yeni bir sütun eklenmiştir. Buna göre, toplam aktifler içerisinde mevduatların payı ilgili yıllar arasında %61,6'dan %52,8 oranına düşmüştür.

Tablo 1.5: Türk Bankacılık Sisteminin Mevduat Yapısı (Milyon TL,%)

	Toplam Mevduat-TP	Toplam Mevduat-YP	Toplam Mevduat	Toplam Mevduat/ Toplam Aktifler
2006	186285,74	121361,11	307646,84	61,6
2007	230461,23	126403,82	356865,05	61,4
2008	294093,12	160506,08	454599,20	62,1
2009	341413,96	173206,42	514620,38	61,7
2010	433500,77	183536,13	617036,90	61,3
2011	459957,57	235538,55	695496,12	57,1
2012	520421,11	251795,65	772216,76	56,3
2013	594051,25	351718,72	945769,97	54,6
2014	661347,68	391350,34	1052693,01	52,8

Kaynak: BDDK

Bankaların aktiflerinde yabancı para olarak ifade edilebilen başlıca değerler; efektif deposu, diğer bankalardaki ve TCMB nezdindeki paralar, menkul değerler cüzdanı, munzam karşılıklar, yabancı para kredilerdir (Selimler vd, 2012). Türk bankacılık sisteminde YP aktiflerin toplam aktifler içindeki, YP pasiflerin toplam pasifler içindeki ve YP mevduatın toplam mevduat içindeki gelişimini görebilmek amacıyla Tablo 1.6 düzenlenmiştir. Tablonun ilk sütununa göre, YP aktiflerin toplam aktifler içindeki payının 2006-2014 yılları arasında %26-%34 aralığında değiştiği görülmektedir. Bu oran 2014 yılında %34,8 oranında gerçekleşmiştir. YP aktiflerin toplam aktifler içerisindeki payının 2008 küresel krizin ardından, 2009 ve 2010 yıllarında düşüş gösterdiği, ardından yeniden arttığı görülmektedir.

Bankaların pasiflerinde yabancı para olarak ifade edilen değerler vadeli ve vadesiz mevduatlar ile mevduat dışı kaynaklardan oluşmaktadır (Selimler vd, 2012). YP pasiflerin toplam pasifler içerisindeki oranı tablonun ikinci sütununda yer almaktadır. Tabloya göre, bu oranın ilgili dönemde %30-%42 aralığında değiştiği görülmektedir. Bu oran 2014 yılında %42,2 oranında gerçekleşmiştir. YP mevduatların toplam mevduatlar içerisindeki oranı ise, tablonun üçüncü sütununda yer almaktadır. Tabloya göre, bu oranın 2006-2014 yılları arasında %29-%39 oranında değiştiği görülmektedir. Yabancı paraların bankacılık sektörü içerisindeki paylarının, 2008 küresel krizinin ardından düştüğü, yapılan müdahale ve düzenlemeler ardından yeniden yükseldiği bilinmektedir.

Tablo 1.6: Türk Bankacılık Sisteminde Yabancı Paraların Yeri (%)

	YP Aktifler/ Toplam Aktifler	YP Pasifler/ Toplam Pasifler	YP Mevduat/ Toplam Mevduat
2006	33,1	37,8	39,4
2007	28,3	33,5	35,4
2008	30,3	34,9	35,3
2009	26,7	31,6	33,7
2010	25,6	30,6	29,7
2011	30,3	36,2	33,9
2012	30,3	35,6	32,6
2013	34,1	41,4	37,2
2014	34,8	42,2	37,2

Kaynak: BDDK.

Reel büyüme hızı, değişikende bir önceki yıla göre meydana gelen değişimi ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Toplam aktif, kredi ve mevduatların reel büyüme hızlarını görebilmek amacıyla Tablo 1.7 düzenlenmiştir. Tabloya göre, toplam aktiflerin reel büyüme hızı 2014 yılında %5,76 olmuştur. Bu ise, toplam aktiflerin 2013 yılına oranla yüzde 5,76 oranında arttığını ifade etmektedir. Toplam aktif, kredi ve mevduatların reel büyüme hızları 2006-2014 yılları arasında sürekli olarak değişmiştir. 2014 yılı itibariyle baktığımızda, toplam kredilerin reel büyüme hızı %8,82 ve toplam mevduatların reel büyüme hızı %2,25 oranında gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 1.7: Reel Büyüme Hızları (%)

	Toplam Aktifler	Toplam Krediler	Toplam Mevduatlar
2006	12,06	27,75	11,62
2007	7,01	19,93	6,66
2008	14,04	16,48	15,34
2009	7,15	0,57	6,54
2010	11,18	23,37	10,44
2011	13,61	21,97	5,86
2012	3,37	6,88	1,96
2013	17,58	22,60	13,94
2014	5,76	8,82	2,25

Kaynak: BDDK, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB).

2.6. Türk Bankacılık Sisteminin Temel Sorunları

Türk bankacılık sisteminde olumlu gelişmeler yaşanmasına rağmen, sistemin ihtiyaç duyduğu gelişim tam olarak sağlanamamıştır. Bu anlamda, Türk bankacılık sisteminin gelişimini olumsuz etkileyen temel sorunları; ekonomik istikrarsızlık, yüksek kaynak maliyeti, haksız rekabet koşulları, teknolojideki hızlı gelişmeler ve özkaynak yetersizliği şeklinde sıralamak mümkündür (Yıldırım, 2014: 49).

2.6.1. Ekonomik İstikrarsızlık

Türk bankacılık sisteminin karşılaştığı sorunların başında, yüksek oranlarda enflasyonun neden olduğu ekonomik istikrarsızlık gelmektedir. Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde bankaların işlemleri ve stratejileri normal ortama göre farklılık göstermektedir. Böyle dönemlerde, bankalar bir yandan enflasyonun olumsuz etkilerinden kaçınmaya çalışmakta, bir yandan da belirsizliklerin üstesinden gelme ve risk yöntemlerini yeniden gözden geçirmek durumunda kalmaktadır. Bu durum ise bankaların en temel fonksiyonu olan fonlara aracılık etme işleminden uzaklaşmasına neden olmaktadır (Dinç, 2006: 184).

Ekonomik istikrarsızlık ve enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde bankaların karşılaştığı olumsuz durumlardan birisi de, sorunlu kredilerin artış göstermesidir. Faiz yükünün artmasından dolayı banka alacaklarının tahsisinden zorluk yaşamaktadır. Vadesinde ödenmeyen alacaklar ise hem bankanın maliyet yapısını bozmakta hem de kârını azaltmaktadır. Böyle dönemlerde banka kârlarının azalması özkaynakların büyüklüğünü de düşürebilmektedir (Yıldırım, 2014: 50).

2.6.2. Yüksek Kaynak Maliyeti

Son yıllarda, özellikle ticari bankaların en önemli fon kaynağı, topladıkları mevduatlardır. Ancak, 1980’li yıllardan sonra faiz oranlarının serbest bırakılmasıyla, faizler enflasyonla paralel olarak seyretmeye başlamış ve bu durum mevduatların maliyetini de önemli ölçüde artırmıştır.

Kaynak maliyeti Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Kaynak Kullanım Destekleme Fonu primleri, gider vergisi kesintilerinden oluşan vergi yükleri gibi nedenlerden dolayı da yükselmektedir. İşletme giderleri de kaynak maliyetini yükselten bir diğer unsurdur. İşletme giderleri içerisinde en önemli pay ise personel giderleridir. Özellikle son yıllarda sanayileşmeyle birlikte bankaların şube sayılarını artırma yoluna gitmeleri maliyetlerinin de artmasını beraberinde getirmiştir. Yüksek kaynak maliyetine neden olan unsurlara bankacılık sisteminde yaşanan otomasyon alanındaki gelişmeleri de eklemek mümkündür. İnternet bankacılığının yaygınlaşması sonucu bankaların bilgisayar ağlarını geliştirmeleri ve ATM sayılarını hızla artırmaları bankacılık sistemindeki maliyetlerin artmasına neden olmaktadır (Yıldırım, 2014: 52).

2.6.3. Haksız Rekabet Koşulları

Günümüzde finansal piyasalarda hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Yeni düzenlemeler ve teknolojiye ilerlemeler ile birlikte ulusal ve uluslararası piyasalar arasındaki engeller azalmakta ve dünya finansal piyasaları küreselleşmektedir. Bu nedenle bankacılık sektörünün rekabet gücünü kullanma yeteneği de her geçen gün daha önemli hale gelmektedir (Sucu, 2005: 42).

Bankacılık sisteminde rekabet gücünü belirleyen en önemli unsurlardan birisi fiyatlardır. Fiyatların yanında hizmet kalitesi, çeşitliliği, yapısı, müşteriye yönelik sunulan hizmetler, teknoloji ve reklam gibi etkenlerin de rekabet gücüne etkisi oldukça önemlidir. Bu nedenle rakiplerin sundukları hizmetlerin bilinmesi, sektöre yeni giren bankalara yönelik alınabilecek önlemlerin bilinmesi, her bankanın dikkat etmesi gereken unsurlardır.

Ülkemizde var olan yabancı bankaların da ulusal rekabet gücünün artırılması ve rekabet ortamının geliştirilmesi konularında önemli katkıları olmuştur. Yabancı bankalar, uluslararası finansman merkezleri ile doğrudan bağlantı kurabilmekte, en son kredi araçlarını ve teknolojilerini hızla transfer edebilmekte ve diğer yabancı bankaların gelişini teşvik etmekte ve böylece fiyat rekabetini de artırmaktadır. Bu özellikleri taşıyan yabancı bankalar rekabeti artırma yoluyla ulusal bankacılık sisteminin yapısını değiştirmektedir (Dinç, 2006: 189).

Günümüzde yerli ve yabancı bankalar arasındaki rekabet yarışı oldukça önemli boyutlara ulaşmıştır. Rekabeti artıran nedenlerin başında ise, sektöre yeni giren bankaların genellikle yabancı sermaye katılımıyla kurulmaları ve daha çok yatırım bankacılığına yönelmeleri gelmektedir. Rekabetin artması ise bankaları yeni finansal ürünler pazarlamaya, maliyetleri düşürmek için önlemler almaya ve faaliyetlerini geliştirmeye yönlendirmiştir (Yıldırım, 2014: 54).

2.6.4. Teknolojideki Hızlı Gelişmeler

Son yıllarda bankacılık sektöründe teknolojideki gelişmelere uyum sağlama ve teknolojik altyapıları geliştirme konularında önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Bankalar ATM, POS, telefon bankacılığı ve bilgisayar ağları gibi ürünlerini yenileme alanında büyük atılımlar gerçekleştirmektedir. Müşterilere daha iyi hizmet sunabilmek ve mesai dışında da hizmet verebilmek amacıyla çağrı merkezleri ve internet bankacılığı gibi uygulamalarını hızla geliştirmektedirler. Böylece banka müşterilerine 24 saat kolay ve hızlı hizmet verilebilmektedir. Yapılan yeniliklerin yalnızca müşteriler açısından değil, bankaların yönetimleri açısından da çeşitli faydaları vardır. Teknoloji alanında yaşanan gelişmeler sayesinde bankalar planlama ve muhasebe düzenine yönelik sorunları da çok kısa sürelerde çözebilmektedirler. Böylece gelecekteki kârlılık, risk ve likidite durumlarında yaşanabilecek değişiklikleri de ortaya koyabilmektedirler (Yıldırım, 2014: 57).

Teknolojide ve bankacılık sektöründe gerçekleştirilen yenilikler sayesinde olumlu gelişmeler yaşanmasına rağmen, bu yeniliklerin uygulanması ile ilgili devlet organlarının koordineli bir şekilde çalışmaması, yeterli altyapının sağlanamaması ve ekonomik istikrarsızlık gibi nedenlerle bazı sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Dinç, 2006: 194).

2.6.5. Özkaynak Yetersizliği

Özkaynak yetersizliği de Türk bankacılık sistemi açısından önemli bir sorundur. Özkaynakların yetersiz olmasında sektörde yer alan küçük ölçekli bankaların büyük bankalara oranla daha fazla olması etkilidir. Çünkü bu bankalar,

gerek özsermaye büyüklüğü, gerekse toplam aktifler açısından yetersiz durumdadırlar. Bu nedenle, küçük ölçekli bankaların ulusal ve uluslararası piyasalarda rekabet edebilecek güçleri azdır. Ancak küçük ölçekli bankaların birleşmeleri sağlanarak ve aktif yapıları güçlendirilerek özkaynaklarının artırılması sağlanabilir (Sucu, 2005: 44).

2.7. Türkiye’de Yaşanan Bankacılık Krizleri

Bankacılık krizleri, ticari bankaların borçlarının vadelerini uzatamamaları ya da vadesiz mevduatlarda yaşanan ani çekme taleplerini karşılayamamaları sonucu likidite sıkıntısına düşerek iflas etmeleri durumunu ifade etmektedir. Bir bankanın krize sürüklenmesi sonucunda büyüklüğü ile orantılı olarak, bankada yaşanan krizin tüm finansal sisteme yayılma ve sistematik bir krize yol açma olasılığı oldukça yüksektir (Delice, 2003).

Başka bir tanıma göre ise, bankacılık krizleri bir ya da birkaç bankanın iflas tehlikesine yol açan, bu durumun bankacılık kesimine yayılması nedeniyle ödemeler sistemini olumsuz etkilemesi, hatta işleyişini durdurması sonucunda piyasaların işleyişinde sorunlar ortaya çıkması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu krizlerin nedenleri ise, makro ekonomik yapıda yaşanan istikrarsızlıklar, bankacılık sisteminde denetim ve gözetlemelerin etkin bir şekilde gerçekleştirilememesi, yasal düzenlemelerdeki yetersizlikler, risk yönetimi için gerekli olan kredi kültürünün oluşmaması gibi nedenlerdir (Erdönmez, 2001).

Dünyada bankacılık krizlerinin özellikle 1980 ve 1990’lı yıllarda hızla arttığı görülmektedir. Türk bankacılık sisteminde de dünya ekonomisinde yaşanan krizlere bağlı olarak, özellikle 1990’lı yıllardan itibaren önemli krizler yaşanmıştır. Bankacılık sisteminde yaşanan bu krizlerin başlıca nedenleri, finansal sistemde yaşanan dalgalanmaların artması, piyasalara giriş ve çıkışların kolay olması, bankalarda aktif-pasif yönetiminin etkin olmaması, devletin finansal sistemden sürekli fon talep ediyor olmasıdır (Yıldırım, 2014: 95). Türkiye’de yaşanan krizlerin nedenleri arasında, sürdürülemez iç borç dinamiğinin oluşması ve başta kamu bankaları olmak üzere finansal sistemdeki sağlıklı yapının kalıcı bir çözüme kavuşturulamamış olması gibi nedenleri de saymak mümkündür (Ural, 2003).

Türkiye’de krizlerin yaşandığı bu süreç içerisinde çeşitli istikrar programları uygulamaya koymuş olsa da kalıcı bir başarı elde edilememiş ve ekonomide ciddi daralmalar yaşanmıştır.

Bu bölümde, Türkiye’de yaşanan bankacılık krizleri 1994 Nisan krizi, 2000 Kasım krizi, 2001 Şubat krizi ve 2008 Küresel krizi olmak üzere dört başlık altında değerlendirilecektir.

2.7.1. 1994 Nisan Krizi

Türkiye’de küresel boyutta ilk finansal kriz Nisan 1994 yılında meydana gelmiştir. Bu krizin patlak vermesinde sadece finansal yapıda meydana gelen olumsuz gelişmeler değil, reel sektörde yaşanan aksaklıklar da etkili olmuştur.

1989 yılında sermaye hareketlerinin serbest bırakılmasıyla birlikte TL yabancı paralar karşısında değer kazanmış ve bu durum ithalatı kolaylaştırmıştır. Bu durum sonucu dış ticaret açığı yükselmiş ve 1993 yılında en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Finansal piyasalarda istikrarsızlığın artması ve döviz kurlarında yaşanan aşırı dalgalanmalarla birlikte geleceğe yönelik kötümser beklentiler artmış ve bu durum belirsizlik ortamını da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde kamunun artan borçlanma ihtiyacının yarattığı baskının da etkisiyle bankalar yurtdışından borçlanmayı arttırmışlar ve döviz pozisyon açıkları da büyümüştür. Bu durum bankaları hem faiz hem de kur riskiyle karşı karşıya bırakmıştır.

1994 yılına gelindiğinde faizlerin düşük olması nedeniyle devlet tahvillerine olan talep düşmüş, piyasadaki fazla likidite döviz piyasasına yönelmiş ve böylece kurlarda aşırı bir baskı ortamı oluşmuştur. Bu gelişmeler sonucunda ise Merkez Bankasının döviz rezervleri iyice azalmıştır. Merkez Bankası açık piyasa işlemleri yoluyla piyasalara müdahalede bulunsa da, bu müdahaleler kur ve faiz hareketlerinin istikrara kavuşturulması noktasında tek başına yeterli olmamış ve Nisan 1994’te Türkiye finansal bir krizle karşı karşıya kalmıştır (Karluk, 1996).

1994 krizinin temelleri incelendiğinde, iki ana neden göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi, 1989 yılında sermaye hareketlerinin liberalleşmesi ve bankaların yurtdışından sağladıkları ucuz kaynaklarla Hazine’yi fonlaması ve TCMB’nin

enflasyonla mücadele çerçevesinde TL'yi değerli tutmaya çalışma politikasının yarattığı bankaların açık pozisyonlarıdır. İkincisi nedeni ise, 1989 yılında şok olarak verilen yüksek ücret zamlarının iç talep üzerinde yarattığı baskıdır (Ardıç, 2014).

1994 krizinin daha da derinleşmesini önlemek ve ekonomide istikrarı yeniden sağlamak için, 5 Nisan 1994 tarihinde İstikrar Kararları alınmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu kararlar çerçevesinde, kısa sürede mevduatı cazip hale getirmek, bankaların kullanılabilir kaynaklarını artırmak ve kaynak maliyetini düşürmek amacıyla likidite oranlarını yeniden belirlenmiştir. Ayrıca, güven ortamının yeniden oluşması amacıyla, tasarruf mevduatına %100 sigorta uygulaması ile devlet güvencesine alınması da çözüm olarak belirlenmiştir.

Yaşanan olumlu gelişmelerle bankacılık sistemine güven yeniden sağlanmış ve kriz kısa bir süreliğine aşılmıştır. Ancak, bankacılık kesimi kısmen toparlanmaya başlasa da, sistemin denetimindeki eksiklikler nedeniyle yapılanma sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilememiş ve finansal yapı sorunları daha da büyümüştür (Yıldırım, 2014: 102).

2.7.2. 2000 Kasım Krizi

1994 yılında yaşanan finansal kriz olası başka krizlerin de habercisi olmuş ve Türkiye 2000 Kasım ayında ikinci büyük finansal kriz ile karşı karşıya kalmıştır. Krizi tetikleyen olay ise 1999 yılında uygulamaya konulan dezenflasyon programı olmuştur.

Türkiye 2000 yılına önemli kararların alındığı bir ortamda girmiş ve bu dönemde IMF ve Dünya Bankasının desteğini alarak üç haneli rakamlara ulaşan enflasyon oranını düşürmek için bir dezenflasyon programını uygulamaya koymuştur. Hükümetin IMF'ye sunduğu Aralık 1999 tarihli niyet mektubunda 2000 enflasyonu düşürme programının genel çerçevesine bakıldığında; faiz dışı bütçe dengesinin fazla vermesi, döviz kuru ve para politikalarının yeniden belirlenmesi, sosyal güvenlik, özelleştirme, vergi ve tarım konularında yapısal reformların gerçekleştirilmesi konularının öne çıktığı görülmektedir. Programın genel çerçevesinde, aslında yalnızca enflasyonu düşürmenin değil, bunun çok daha

ötesinde yeniden yapılanma içine girerek ekonomide kalıcı yapısal dönüşümler amaçlanmıştır (Dinç, 2006: 139).

Program başlangıçta hedeflere uygun olarak yürütülse de enflasyonun düşürülmesi sağlanamamış ve Türk lirası döviz karşısında aşırı değerlenmiştir. Bu durum bankaların yurtiçinden topladıkları ya da yurtdışından borçlanarak edindikleri kaynakları Türk lirasına çevirip hazine bonosu yatırımlarını arttırmalarına neden olmuştur. Yüksek riskleri beraberinde getiren bu gelişme çok sayıda bankanın kısa sürede büyük karlar elde etmesini sağlamıştır. Ancak bir süre sonra bu değerlenmenin uzun süre devam etmesinin imkânsız görünmesi nedeniyle bankalar, açık pozisyonlarını kapatmaya yönelmişlerdir. Açık pozisyonlarını kapatmak üzere bankalar döviz alabilmek için Türk lirası taleplerini arttırmışlar bu durum faiz oranlarındaki yükselişin hızlanmasını beraberinde getirmiştir. Faiz oranlarındaki bu ani yükselme aktiflerinde yüksek miktarlarda hazine bonosu bulunduran bankaları zor durumda bırakmış ve büyük kayıplar yaşamalarına neden olmuştur (Ayan, 2007: 47).

Görüldüğü gibi, bu süreçte yaşanan her gelişme krizin yoğunluğunu daha da artırmıştır. Sonuçta, Kasım ve Aralık aylarında birçok önlem uygulanmaya konularak krizin daha da derinleşmesi engellenmeye çalışılmış, özellikle IMF'nin de kredi desteğiyle piyasalarda görece bir iyileşme sağlanabilmiştir. Ancak enflasyonu düşürme programına olan güven önemli derecede sarsılmıştır.

2.7.3. 2001 Şubat Krizi

Türkiye'de, Şubat 2001'de gerçekleştirilen Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Cumhurbaşkanı ile Başbakan arasında geçen tartışma sonucu Başbakanın toplantıyı terk etmesiyle yeni bir kriz daha patlak vermiştir. Böylece Kasım 2000 Krizi nedeniyle bozulan güven ortamı iyice pekişmiş, bankacılık sistemi daha yüksek oranlarda likidite ve faiz oranları sorunları ile karşı karşıya kalmıştır.

2001 yılında Enflasyonu Düşürme Programına olan güven tamamen yitirilmiş ve Kasım ayından sonra artan finansal kırılganlığın da etkisiyle, doğrudan Türk lirasına karşı ciddi bir atak meydana gelmiştir. Ekonominin içinde olduğu likidite sıkışıklığı, özellikle kamu bankalarının aşırı düzeydeki günlük likidite ihtiyaçları

nedeniyle ödemeler sisteminin kilitlenmesine sebep olmuştur. Bu ortamda döviz kuru sisteminin sürdürülmesinin bankacılık sisteminin sorunlarını daha da ağırlaştıracağı düşünülmüş ve böylece Enflasyon Düşürme Programında öngörülen para ve kur politikaları terk edilerek, 22 Şubat 2001’de dalgalı kur rejimine geçilmiştir. Bunun sonucunda, 2000 Kasım Krizi sonrasında likidite ve faiz riski nedeniyle ciddi sorunlar yaşayan bankacılık sistemi, Şubat Krizi sonrasında bir de kur riskinden kaynaklanan kayıplarla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle kamu bankalarının para piyasalarında yükümlülüklerini yerine getirmemesi sonucu ödemeler sistemi çökmüş, menkul kıymet ve para piyasası işlemleri durma noktasına gelmiştir. Bu krizle birlikte TL yaklaşık %90 değer kaybetmiştir (Yıldırım, 2014: 113).

2001 yılı hem Türkiye ekonomisi hem de bankacılık sektörü açısından zor bir yıl olmuştur. Yaşanan krizin ardından ekonomik faaliyetlerin yanı sıra bankacılık sektörü de ciddi derecede küçülmüştür. Bu dönemde, banka sayısı 79’dan 61’e gerilemiş, toplam şube sayısı 929 azalarak 6,908’e ve çalışan sayısı %19 azalarak 137,495’e düşmüştür. Toplam aktifler TL bazında %60 artarak 166,4 katrilyon TL’ye ulaşmış, dolar bazında ise %26 azalarak 115 milyar dolara gerilemiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı %93 olmuştur (Bankacılar Dergisi, sayı 42, s.5).

2.7.4. 2008 Küresel Krizi

2008 Küresel Krizi, 2007 Ağustos ayında ABD’de mortgage krizi olarak başlamış ve daha sonra Dünyaya yayılarak küresel bir krize dönüşmüştür. Mortgage kredisi sayesinde pek çok kişi bir teminat karşılığında bankalardan kredi çekerek konut sahibi olmuş ve kredinin ödenmemesi durumunda bankalar teminat olarak verilen varlıklara başvurarak ödemelerini karşılamıştır. Bu durum pek çok banka için cazip hale dönüşmüş ve kredi değerliliği olmayan kişilere krediler verilmiştir.

Yüksek riskli kredi krizi olarak başlayan bu süreç, mortgage kredilerinin ve faiz yapılarının bozulması, konut fiyatlarındaki şişmeler, menkul kıymetlerin fonlanmasında yaşanan sıkışıklık ve kredi derecelendirme sürecinde yaşanan sorunlarla birlikte likidite krizine dönüşmüştür. Yaşanan sorunlar neticesinde kredi piyasalarında işlemler durma noktasına gelmiş, borsalar çökmüş ve ödeme sorunu uluslararası finans piyasalarını da sıkıntıya düşürmüştür. Kısaca, ABD’de 2007

yılında konut piyasasında başlayan kriz, finansal piyasalarda büyük istikrarsızlığa neden olmuş ve daha sonra likidite krizine dönüşerek dalga dalga dünyaya yayılan küresel krizin zeminini oluşturmuştur (Öztürk vd, 2010).

Bu krizin tüm dünyayı etkilemesi ile birlikte pek çok ülke ekonomisi zarar görmüş, borsalarında ciddi değer kayıpları olmuştur. Birçok finansal kuruluş iflas etmiş ve birçok finansal kuruluşun bilançolarında ciddi hasarlar meydana gelmiştir. Bu süreçte yaşanan güven kaybı ile küresel ekonomi ciddi daralmalar yaşamıştır.

Türkiye’de de küresel krizin etkisiyle işsizlik oranlarının artması, cari işlemler dengesinde bozulmalar yaşanması, enflasyon oranlarının artması gibi ekonomik anlamda sıkıntılar yaşanmıştır. Bu ortamda Türk Bankacılık Sistemi de krizin etkilerini hissetmiş, ancak 2001 krizinden sonra bankacılık sektöründe yapılan düzenlemeler ve denetlemeler neticesinde diğer ülkelere kıyasla krize daha hazırlıklı girmiş ve daha az etkilenmiştir. Ayrıca, Türkiye’de düzenli işleyen bir mortgage sisteminin bulunmaması da krizin zararlarını azaltmak için avantaj yaratmıştır. Çünkü sistemin olmayışı, bankalar tarafından bu tür ürünlere yatırım yapılmamasını sağlamış ve böylece bankalar riskten uzak durmuştur. Sonuç olarak, Türkiye’nin bu krizden gelişmiş ülkelere kıyasla daha az zararla çıktığını söylemek mümkündür (Kaderli vd, 2012).

2. BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE SORUNLU KREDİLER

Bu bölümde, bankacılık riskleri ve sorunlu krediler konuları değerlendirilecektir. Bu amaçla, öncelikle risk kavramı tanımlanarak ve risk çeşitleri olan kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riskleri ele alınacaktır. Ardından bankalarda sorunlu krediler konusu ele alınacak ve sorunlu kredilerin nedenleri, bankaya ve ekonomiye etkileri ayrıntılı olarak irdelenmeye çalışılacaktır. Son olarak, Türk bankacılık sisteminin genel yapısına göz atılacak ve sistemde yaşanan bankacılık krizleri, sistemin sorunları ile sistemdeki sorunlu krediler konuları incelenecektir.

1. BANKACILIKTA RİSK KAVRAMI VE TÜRLERİ

Küreselleşme eğilimleri, bankacılık sisteminde hem yurt içinde hem de yurt dışında rekabetin artmasına neden olmuştur. Ülkemizde de serbest piyasa ekonomisine geçilmesiyle birlikte bankaların hem fon kaynakları artmış, hem de fon kullanım alternatifleri çeşitlenmiştir. Sektörde yaşanan kârlılık ve verimliliklerdeki artışlar ise risklerin de çoğalmasını beraberinde getirmiştir (Takan vd, 2011). Bu anlamda, bankaların karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrol edilmesine ilişkin düzenlemeler günümüzde büyük önem taşımaktadır.

1.1. Bankacılıkta Risk Kavramı

Risk, genellikle olumsuz sonuçlara yol açabilecek ve gerçekleşmesi olası olan bir kavramı ifade etmektedir. En basit tanımıyla, herhangi bir işlem sonucunda bir kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın oluşması nedeniyle ekonomik faydanın azalma ihtimali olarak tanımlanmaktadır (Babuşçu, 2005: 4). Başka bir tanıma göre risk; beklenen değerden olumlu ya da olumsuz sapma olarak ifade edilmektedir. Ancak bu kavramda, risk çift yönlü olarak tanımlanmaktadır. Tek taraflı bakıldığında ise risk, istenmeyen bir olay ya da etkinin ortaya çıkma ihtimalidir (Dalgıç, 2013). Riskin en belirgin özellikleri ise tam ve net olarak

bilinememesi, zamanla değişkenlik göstermesi, olumsuz sonuçlara neden olabilmesi ve yönetilebilir nitelikte olmasıdır.

Finansal açıdan risk, beklenen getirinin elde edilememe ihtimalini ifade etmektedir. Dolayısıyla risk, gelecekle ilgili bir kavram olarak beklentilerin gerçekleşmeme durumunu ifade etmektedir. Bankacılık sistemi göz önüne alındığında müşterilerin mali gücü ve kredibilitesi ne kadar yüksek olursa olsun kredi işlemlerinde temel olarak gelecek zaman içinde ortaya çıkabilecek belirsizliklerden kaynaklanan ve teorik olarak sıfırlanmayan bir risk ortaya çıkabilmektedir (Şakar, 2000: 99).

1.2. Bankacılıkta Risk Çeşitleri

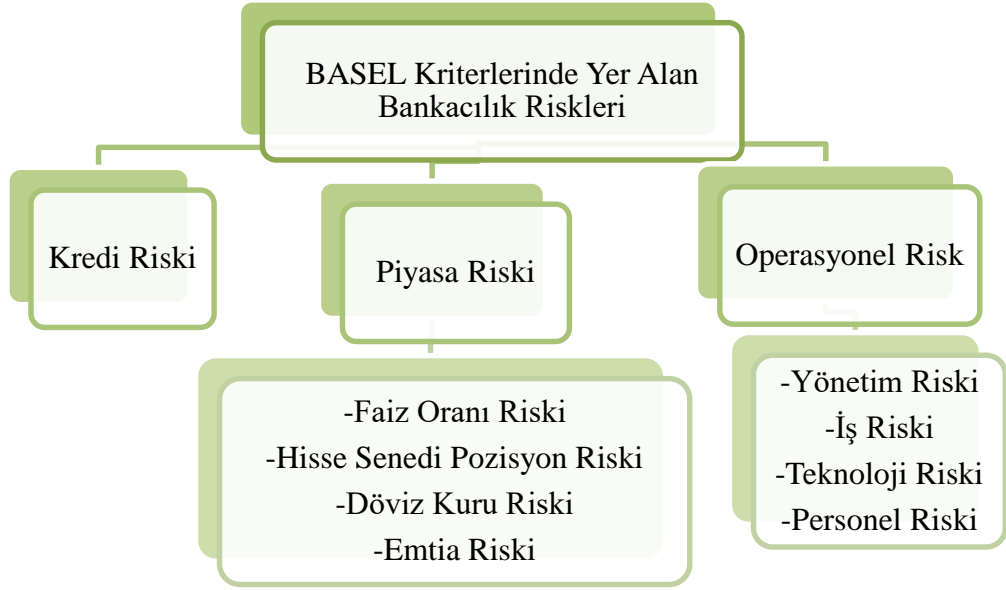
Riskleri, sistematik ve sistematik olmayan riskler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Sistematik riskler; ekonomik, politik ve sosyal durum gibi çevresel olaylarda meydana gelen gelişmelerden kaynaklanan ve piyasada var olan bütün işletmeleri aynı şekilde fakat farklı düzeylerde etkileyebilen risklerdir. Bu riskler, piyasa riski ya da çeşitlendirilemeyen riskler olarak da adlandırılmaktadır. İşletmeler tarafından bu riskler öngörülebilir fakat kaçınmak mümkün değildir. Sistematik riskleri; faiz oranı riski, satın alma gücü riski, piyasa riski, politik risk ve kur riski olmak üzere beşe ayırmak mümkündür (Candemir, 2011: 7).

Sistematik olmayan riskler ise, sadece bir işletmeyi etkileyen ve işletmenin finansal yapısı, yürüttüğü işlerin başarısı gibi tamamen işletmenin kendisine özgü faktörlerden doğan risklerdir. Sistematik olmayan riskleri, finansal risk, faaliyet riski, iş riski ve yönetim riski olmak üzere dörde ayırmak mümkündür. Bu riskler genellikle işletmenin iç değişkenlerinden kaynaklandığından, işletmeler tarafından kontrol edilebilen riskler olarak da adlandırılmaktadırlar (Güney, 2012: 177).

Bankacılık sektöründe ise, sektörün maruz kaldığı risklerin tanımlanmasında farklı sınıflamalara rastlandığı görülmektedir. Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulaması Komitesinin (Basel) yayınladığı düzenlemeler, bu sınıflamalara bir örnek olarak verilebilir. Basel komitesi, İsviçre'nin Basel kentinde üç ayda bir toplanan ve gelişmiş ülkelerin merkez bankalarından oluşan bir komitedir. Komite 1975 yılından bu yana bankacılık sektörüne yönelik düzenlemeler yayınlamaktadır.

Bu yayınlarda bankaların sermaye yeterliliği ile ilgili düzenlemelerde risk konusuna yer verilmiş ve bankaların karşı karşıya olduğu riskler, kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir (Zaif, 2013).

Tablo 2.1: Basel Kriterlerinde Yer Alan Risk Sınıflandırması

Bu çalışmada, riskler Basel Kriterleri çerçevesinde ele alınacak ve kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk olarak üçe ayrılarak değerlendirilecektir.

1.2.1. Kredi Riski

Kredi riski, bankaların vermiş olduğu kredilerin geri dönmemesi ya da kısmen geri dönmesi veya borç karşılığında teminat olarak verilmiş olan kıymetlerin değerini kaybederek ödenmeyen borcu karşılayamama durumu olarak tanımlanmaktadır (Postalıcı, 2010: 57). Başka bir tanıma göre, kredi riski bir kredi işleminde borçlunun ya da bir sözleşmede karşı tarafın yükümlülüklerini tam olarak ve zamanında yerine getirmeme olasılığından kaynaklanan, zarar etme ihtimali şeklinde ifade edilmektedir. Kredi riski borçlu tarafın anapara ve faiz ödemesi şeklinde ortaya çıkacak olan yükümlülüklerini ekonomik anlamda yetersizliğe düşmesi nedeniyle yerine getirememesinden kaynaklanabileceği gibi borçlunun

yükümlülüklerini yerine getirme isteğinde olmamasından da kaynaklanabilir (Şapçı, 2014: 19). Kredi riski, faiz oranlarındaki değişimlerden de kaynaklanabilmektedir. Çünkü faiz oranlarının yükseldiği dönemlerde borçlunun net değerinde bir düşüş yaşanmakta bu da kullanılan kredinin geri ödemesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle faiz oranlarının yükseldiği dönemlerde kredi risklerinde artışlar söz konusu olmaktadır (Berger vd, 2008).

Verilen kredilerin geri dönmemesi sonucu ortaya çıkan kredi riski, banka açısından pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Özellikle kredilerin geri ödenmemesi sonucu oluşan zararlar, bankaların hisse değerlerini, sermaye yapılarını ve karlılıklarını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, böyle durumların bankaların dışarıdan algılanmasını da etkileyerek itibarının ve imajının da zedelenmesine neden olması söz konusu olabilir. Dolayısıyla, kredi riskine maruz kalmamak için çeşitli önlemler alınması, bankalar açısından önemli bir konudur. Bu anlamda, öncelikle kredi kullandırılan kişi ve kuruluşların iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Bu analizlerde, kredi talep eden kişi veya kuruluşun borç ödeme gücünün yerinde olması, geçmiş dönemlerde kullandıkları borçları geri ödeme durumları, kredi kullanan kuruluşun sermaye yapısı gibi faktörler dikkate alınır. Bunun yanı sıra, bankalar kredi kullanan kişi ya da üçüncü kişilerden teminatlar da alabilir. Bu şekilde bankanın, kredinin anapara veya faizinin ödenmediği durumlarda bu teminata başvurarak zararını kısmen veya tamamen telafi etmesi mümkün olabilmektedir (Şahbaz, 2010: 41).

1.2.2. Piyasa Riski

Piyasa riski, bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarda bankalarca tutulan pozisyonlarda, finansal piyasalardaki dalgalanmalardan kaynaklanan; faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişimlerine bağlı olarak ortaya çıkan faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski gibi riskler nedeniyle zarar etme ihtimali olarak tanımlanmaktadır (Yazıcı, 2011: 90).

Piyasa riskinin ortaya çıkmasında etkili olabilecek nedenlere bakıldığında, savaş ortamı, seçim yılı olması, kaos ortamının bulunması, siyasi yada firmaya özgü skandallar, altın veya petrol çıkarımının artması gibi faktörler sıralanabilmektedir. Bu

nedenlerin yanı sıra, yatırımcıların gelecek hakkındaki beklentilerinin iyimser ya da karamsar yönde olması da piyasa riski üzerinde arttırıcı veya azaltıcı yönde etkili olabilmektedir.

Piyasa riskinin, bankaların kârlılığını ve sermaye yeterliliğini doğrudan etkilediği görülmektedir. Çünkü banka topladığı fonları hisse senedi, devlet tahvili gibi finansal araçlara yatırmakta ve bono, tahvil gibi finansal araçlar ihraç ederek kaynak sağlamaktadır. Bu nedenle yaşanabilecek olumsuz dalgalanmalar, bankaların beklediği getiriyi azaltmakta veya borçlanma maliyetlerini arttırmaktadır (Çatalca vd, 2008: 16).

Piyasa riskine maruz kalmamak ya da etkisini en aza indirebilmek amacıyla çeşitli önlemler alınması büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda, Basel komitesinin 1993 yılı Nisan ayında gerçekleştirdiği görüşmelerde piyasa riski kavramı gündeme getirilerek, bankaların sermayelerini belirlerken piyasa riskini de göz önüne almaları gerekliliği ifade edilmiş ve buna ilişkin düzenleme yayınlanmıştır. Düzenlemeye göre bankalar piyasa riskini dikkate alarak her bir risk faktörünün riskini ayrı ayrı hesaplayıp bunların toplamı üzerinden sabit bir oranda sermaye tutmakla yükümlü olacaklardır (Küçüközmen, 2014).

Piyasa riski, faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski, kur riski ve emtia riski olmak üzere dört alt risk grubundan oluşmaktadır. Bu alt risk grupları aşağıda detaylı bir şekilde incelenecektir.

1.2.2.1. Faiz Oranı Riski

Faiz oranı riski, faiz oranlarında meydana gelebilecek bir değişikliğin banka bilançolarında oluşturacağı risk olarak tanımlanmaktadır. Daha geniş bir ifadeyle, faiz oranlarında yaşanan değişiklikler nedeniyle bankaların olası gelir kaybı, özkaynak değer kaybı, nakit akımlarında ortaya çıkabilecek aksaklıklar, planlanan nakit giriş değerlerinde düşüşler gibi sonuçların ortaya çıkmasında etkili olabilen risklerdir (Babuşçu, 2005: 63).

Faiz oranı riskinin oluşumuna baktığımızda, bankaların kaynak elde etmede uyguladıkları faiz oranı ile kredi kullandırırken uyguladıkları faiz oranının

birbirinden farklı olması sonucu bu riske maruz kaldıkları söylenebilir. Şöyle ki, bankalar daha çok kısa vadeli fon toplamakta ancak bunları daha uzun vadeli kredilere yönlendirmektedir. Bankaların aldıkları kaynağa ödedikleri faiz oranı ile kullandırdıkları kredilerin faiz oranları arasındaki fark ise karlarını oluşturmaktadır. Faiz oranları da bu işlemlerin yapılması anında belirlenmekte ve sonuna kadar da değiştirilmemektedir. Ancak kredinin vadesi dolmadan piyasada faiz oranlarının yükselmesi durumunda, banka kısa vadeli kaynaklarını yenilerken yeni faiz oranlarını uygulamak zorunda kalmakta fakat kredinin faiz oranını değiştirememektedir. Faiz oranlarındaki değişime karşı önlem alınmadığı takdirde bu durum, bankanın ya karının azalmasına ya da zarar etmesine neden olacaktır (Atış, 2014).

1.2.2.2. Hisse Senedi Pozisyon Riski

Hisse senedi, sahibine ortaklık hakkı veren bir menkul kıymettir. Hisse senedi yatırımı, kısa vadeli fiyat hareketlerinden yararlanmak amacıyla yapılabilmekte iken, uzun vadeli değer artışı veya kar payı geliri elde etmek amacıyla da gerçekleştirilebilmektedir. Hisse senedi pozisyon riski, bankalar tarafından tutulan hisse senedi pozisyonlarındaki finansal dalgalanmalardan kaynaklanan riskler nedeniyle ortaya çıkan zarar etme ihtimali şeklinde tanımlanmaktadır. Sahip olunan menkul kıymetin fiyatındaki düşüş yatırımcının zarar etmesine neden olurken, hisse senetlerinde kısa pozisyon sahibi olan bankalar açısından ise, fiyat artışı bir risk olarak değerlendirilmektedir (Altay, 2014).

1.2.2.3. Döviz Kuru Riski

Döviz kuru riski, bankaların kurlarda ortaya çıkabilecek öngörülemez dalgalanmalardan dolayı nakit akımlarında, gelir ve giderlerinde değişikliklerin ortaya çıkma ihtimali olarak tanımlanmaktadır (Durak, 2009: 11).

Bankaların kur riskine maruz kalmalarının temel nedeni, ulusal para ile yabancı para arasındaki değişim ölçüsünün, ne yönde ve ne miktarda değişeceğinin belli olmaması ve portföyde tutulması gereken yabancı para miktarına tam olarak

karar verilememesidir. Bu nedenle banka bilançolarının aktif ve pasifinde yer alan döviz cinsi varlık ve borçlarının kendi içerisinde dengede olması önemli bir husus olmaktadır (Teker, 2006: 7).

Bankaların döviz cinsi varlık ve borçlarındaki dengesizlik durumları açık ve fazla pozisyon olarak adlandırılmaktadır. Burada; açık pozisyon, bankanın döviz cinsinden borçlarının döviz cinsinden varlıklarını aşmasını, fazla pozisyon ise bankanın döviz cinsinden varlıklarının döviz cinsinden borçlarından fazla olmasını ifade etmektedir. Açık pozisyona sahip olan bir banka, yabancı para değer kazandığında açık pozisyonu nedeniyle bir zararla karşılaşmakta, yabancı para değer kaybettiğinde açık pozisyonundan kazanç elde etmektedir. Fazla pozisyona sahip olan bir banka ise, yabancı para değer kazandığında fazla pozisyonu nedeniyle bir kazanç elde etmekte, yabancı para değer kaybettiğinde fazla pozisyonu nedeniyle zarara uğramaktadır. Bu nedenle, dalgalı kur politikasında açık veya fazla pozisyon bankanın kur riski ile karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır (Şimşek, 2007: 19).

1.2.2.4. Emtia Riski

Emtia piyasaları, hammadde olarak kullanılan girdilerin işlem gördüğü piyasalardır. Bu piyasalarda pamuk, soya, buğday, kahve, şeker, dondurulmuş tavuk gibi zirai ürünler, altın, gümüş, platin gibi değerli madenler, demir, bakır, alüminyum, çinko gibi temel madenler ve petrol, doğalgaz, elektrik gibi enerji ürünleri işlem görmektedir. Emtia riski, bankaların portföylerinde yer alan emtiaların fiyatlarında meydana gelen dalgalanmalar nedeniyle, emtiaya ya da emtiaya dayalı türev finansal araçlara ilişkin mevcut pozisyonun maruz kalabileceği riskler olarak tanımlanmaktadır (Ceran, 2011).

1.2.3. Operasyonel Risk

Operasyonel risk genel olarak kredi ve piyasa riski dışında kalan diğer tüm riskler olarak ifade edilmektedir. Operasyonel risk; ‘‘Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin görülmesi, banka ve personelinin zaman ve koşullara uygun hareket etmemesi, banka yönetimindeki hatalar, banka

sistemlerindeki hata ve aksamalar gibi iç etkenler ile banka dışında, üçüncü kişilerle ilgili sahtekârlık olayları, doğal afetler, terörist faaliyetler, sosyal kargaşa gibi dış faktörlerden kaynaklanabilecek gerçekleşmiş kayıp ya da zarara uğrama ihtimalidir.” şeklinde tanımlanmaktadır (Ataçoğlu, 2006, 116).

Basel komitesi, operasyonel riski, uygun olmayan ya da işlenmeyen iç süreçler, insanlar, sistemler ya da dış etkenler nedeniyle ortaya çıkabilecek zarara uğrama riski olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda, komite tarafından bankaların zimmet, deprem, bilgi işlem arızasından kaynaklanan zararlar gibi nedenlerden dolayı uğranılacak risklere karşı sermaye bulundurmaları gerekliliğini istemektedir.

Operasyonel riskin tanımlanmasının ardından, bu riskin ortaya çıkmasında etkili olan faktörlere bakmakta yarar vardır. Bu anlamda, Basel sözleşmesine göre operasyonel riskin yedi kaynağı bulunmaktadır. Bu kaynakları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Altay, 2014, 435-436);

- İçeriden kaynaklanan dolandırıcılık: Kasıtlı olarak pozisyonların raporlanmaması, çalışanların hırsızlık yapması, çalışanların kendi hesabına içeriden işlem yapması, vb.
- Dışarıdan kaynaklanan dolandırıcılık: Soygun, sahtekârlık, karşılıksız çek, bilgisayar hesapları üzerinden zarara yol açma, vb.
- Çalışan uygulamaları ve işyeri güvenliği: Çalışanlara tazminat yükümlülüğü, çalışanların sağlık ve güvenliğine dair kuralların yerine getirilmemesi, organize çalışan faaliyetleri, uyulması gereken genel yükümlülükler, vb.
- Müşteriler, ürünler ve iş uygulamaları: Gizli müşteri bilgilerinin suistimali, banka hesaplarından uygunsuz alım satım, yetki olmadan ürünlerin satışı, güven kaybı, vb.
- Fiziksel varlıklardaki hasarlar: Terörizm, deprem, yangın, sel, vb.
- İşlerin bozulması ve sistem başarısızlıkları: Donanım ve yazılım yetersizlikleri, telekomünikasyon yetersizlikleri, vb.
- Sona erdirme, teslim ve süreç yönetimi: Veri giriş hataları, teminat yönetim hataları, eksik yasal dokümantasyon, onaylanmadan müşteri hesaplarına giriş, müşteri olmayan karşı tarafların düşük performansları, tedarikçi sorunları, vb.

Operasyonel risk, yönetim riski, iş riski, teknoloji riski ve personel riski olmak üzere dört başlık altında incelenebilir.

1.2.3.1. Yönetim Riski

Yönetim riski, bankaların başarısız ya da kötü yönetilmesi nedeniyle ortaya çıkabilecek olan zarar olasılığını ifade etmektedir. Bankaların iç denetim birimlerinin hatalı örgütlenmeleri, yetki karmaşası yaşanması gibi nedenlerle yaşanabilecek olumsuzluklara geç müdahale edilmesi sonucunda, banka ciddi risklerle karşı karşıya kalabilmektedir. Banka yönetiminin bankanın maruz kalabileceği riskleri yönetebilme becerisine sahip kişilerden oluşması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, banka yöneticisinin tecrübeli olması, yeterli bilgi düzeyine sahip olması alınabilecek yanlış kararların engellenmesini de sağlayacaktır (Güney, 2012: 182).

1.2.3.2. İş Riski

İş riski, banka yönetiminin faaliyetlerini yürütürken aldığı kararlar, hedef pazar ve müşteri kitlesi, uygulanan kredi politikaları, riskten korunma stratejilerine yönelik alınan kararlar sonucunda bankanın beklenen getirisinin azalması olasılığı olarak tanımlanmaktadır. Bankaların hitap ettikleri müşterilerin ihtiyaç ve beklentilerin değişmesi, rekabetin artması, rakiplerin durumu, ulusal ve uluslararası piyasalarda yeni bankacılık ürünlerinin varlığı ile ilgili olarak banka yöneticilerinin de çeşitli kararlar almaları beklenir. Ancak, alınan kararlar gereği banka yönetiminin yeterli teknik ve personel altyapısını kurmaması ya da yenilikleri takip edip bunlara uyum sağlayamaması sonucunda iş riskleri olarak adlandırılan riskler ortaya çıkmaktadır (Zaif, 2013).

1.2.3.3. Teknoloji Riski

Teknoloji riski, bankacılık sektöründe teknolojinin yoğun kullanılması sonucu ortaya çıkabilecek riskler olarak tanımlanmaktadır. Bankalarda faaliyetlerin hızlanması amacıyla para çekme, para yatırma, internet ve telefon bankacılığı gibi

birçok hizmet için yoğun teknolojik alt çalışmalar gerekmektedir. Ancak bu çalışmalar bankalarda olumlu gelişmelerin yanı sıra yeni risklerle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Bu riskler, bankaların sahip oldukları bilişim sistemlerindeki hatalardan ya da bu sistemlere dışarıdan gelebilecek olan müdahalelerden kaynaklanabilmektedir. Örneğin, internet bankacılığını kullanan bir kişisel bilgilerinin internet üzerinden erişilebilir olması hem sistemin güvenilirliği açısından sorun oluşturmakta hem de bankanın itibar ve müşteri kaybetmesine neden olmaktadır. Ayrıca, virüs programları ve hatalı ya da yanlış programlama da teknolojik riskleri beraberinde getirmektedir (Başarır, 2006: 23).

1.2.3.4. Personel Riski

Personel riski, banka personelleri tarafından bilinçli olarak yapılan zimmet, hırsızlık, sahtekârlıklar ve bilinçli olmadan yapılan hatalar gibi nedenler sonucu bankaların zarara uğrama olasılığı olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra, nitelikli personelin yetiştirilmesi konusunda gerekli yatırımlardan kaçınılması da personel riskine neden olabilmektedir. Ancak, personel riski her zaman personelin davranışlarından ve yetersizliğinden kaynaklanmayabilir. Bankanın işlerini yönetebilecek yeterli personel çalıştırılmadığı durumda bankada çalışan personelin iş yükü artacak ve sonuçta hatalar ortaya çıkabilecektir (Başarır, 2006: 22).

2. BANKACILIKTA SORUNLU KREDİLER

Bu bölümde, öncelikle sorunlu kredilerin tanımı yapılacak ve sorunlu kredilerin oluşmasına neden olan faktörler incelenecektir. Ardından sorunlu kredilerin bankaya ve ekonomiye etkilerinden bahsedilecek ve son olarak Türk bankacılık sisteminde sorunlu kredilerin gelişimi incelenecektir.

2.1. Sorunlu Kredilerin Tanımı

Sorunlu krediler, banka ile borçlu arasında gerçekleştirilen geri ödeme anlaşmasının önemli şekilde bozularak, ödemenin gecikmesi ve zarar olasılığının

ortaya çıkması olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan anlaşılacağı gibi, kredinin vadesinde ödenmemesi bu ödemenin kısa bir süre gecikmesi krediyi sorunlu hale getirmez. Bir kredinin sorunlu olarak tanımlanabilmesi için, ödemenin veya anlaşmanın önemli şekilde bozularak tahsilatın gecikmesi gerekmektedir. Ancak bu durum kredi türüne, gecikme süresine, firmanın birden fazla onaylı kredisinde aynı anda veya birinde gecikme olmasına göre değişmektedir. Örneğin, bireysel kredilerde bir taksitin gecikmesi, ticari kredilerde anaparanın vadesinden itibaren 30 gün gecikmesi bu kredileri, sorunlu krediler sınıfına dâhil etmektedir (Selimler, 2015).

Banka tarafından verilen bir kredinin, müşterisine tahsis edilmesinin ardından üç olası durum gerçekleşebilir (Takan vd, 2011);

- Kredi, sözleşme şartlarına uygun biçimde banka tarafından tahsis edilebilir.
- Banka ve müşterisi tarafından kredi şartları ve ödeme planları yeniden düzenlenebilir.
- Krediler, banka müşterisi tarafından çeşitli nedenlerden dolayı sözleşmeye uygun şekilde tahsis edilemeyebilir.

Kredinin tahsis edilmesinin ardından ortaya çıkabilecek bu üç olası durumdan sonuncusunun gerçekleşmesi durumunda, kredi sorunlu kredi sınıfına dâhil edilmektedir. Ancak, bazı durumlarda vadesi gelmeden önce müşteri tarafından kullanılan bir kredinin vadesi geldiğinde ödenmeyeceği çok açık bir biçimde belli olabilir. Kredinin geri ödenmeme olasılığının ortaya çıktığı böyle durumlarda da kredi sorunlu hale gelebilmektedir (Ataçoğlu, 2006: 147).

2.2. Sorunlu Kredilerin Nedenleri

Bir kredinin sorunlu hale gelmesinin nedenini tek bir etkene veya olaya bağlamak mümkün değildir. Kredinin sorunlu hale dönüşmesine neden olabilecek pek çok unsurdan söz edilebilir. Çoğu zamanda tek bir nedenden değil birkaç nedenin birlikte gerçekleşmesinden dolayı kredi sorunlu hale gelebilmektedir.

Kredilerin sorunlu hale gelmesinde etkili olan başlıca faktörler, işletmeye ilişkin nedenler, çevresel faktörler ve bankacılık sisteminden kaynaklanan hatalar olmak üzere üç başlık altında toplanabilir.

2.2.1. İşletmeye İlişkin Nedenler

Firma yönetiminden, üretilen malın kalitesinden, pazarlama koşullarından ya da kontrol sistemlerinden kaynaklanan olumsuz durumlar, kullanılan kredinin sorunlu hale dönüşmesine neden olabilmektedir. Sorunlu kredinin oluşmasına neden olan işletmeye ilişkin nedenler, dört başlık altında incelenebilir (Mavili, 2008: 7-8);

a. Yönetimdeki Yetersizlikler: Yönetim en kritik başarı faktörlerinden birisidir. Bu nedenle, kötü bir yönetim firmaların başarısızlıklarında oldukça önemli bir paya sahiptir. Kötü yönetim, bilgi, uzmanlık ve tecrübe eksikliğinden kaynaklanabileceği gibi sorumsuzluktan veya kötü niyetten de kaynaklanabilir. İşletmenin amaçlarını ve gideceği yönü belirlememiş olması ya da yöneticilerin ileriye görme ve planlama yeteneğinden yoksun olması da firmaların başarısızlığa uğramasına neden olabilmektedir. Bu gibi nedenlerle kötü yönetime sahip bir işletmenin kullandığı kredileri vadesinde ödemesi zorlaşmakta ve krediler sorunlu hale gelebilmektedir (Mavili, 2008: 7).

b. Üretilen Malın Niteliği: Üretilen malın piyasadaki üstünlüğü ve niteliği bir işletmenin çalışmalarını kârlı bir şekilde sürdürmesine olanak vermektedir. Ancak, hammadde ve enerji sağlamadaki zorluklar, nitelikli işgücünün yokluğu, tüketim tercihlerindeki değişiklikler ya da yeni teknolojik gelişmeler gibi nedenlerle ürünün piyasadaki durumu değişebilir. Bu durum ise, şirket satışlarını ve kullanılan kredilerin geri ödemesini zorlaştırabilmektedir (Mavili, 2008: 8).

c. Pazarlama Faaliyetlerindeki Eksiklikler: Pazarlama faaliyetlerinin temelini, faaliyet kanallarının doğru olarak seçimi, fiyat politikasının saptanması, reklam kampanyalarının oluşturulması gibi faktörler oluşturmaktadır. Ancak, işletmelerin etkin bir pazarlama planı oluşturamamaları, piyasadaki konumunu ve rolünü iyi belirleyememeleri hem satışların hem de kârlılığın düşmesine neden olabilmektedir. Böyle bir durumda kullanılan kredilerin de geri ödemesi güçleşmekte ve krediler sorunlu hale gelebilmektedir (Mavili, 2008: 8).

d. Kontrol Sistemlerinin Oluşturulamaması: Bir işletmenin başarısı çalışmaları gerektiği gibi kontrol edebilmesine bağlıdır. Bu nedenle, alacakların, stokların, genel üretim giderlerinin kontrolünü sağlayan sistemlerin oluşturulması ve böylece üretim giderlerinin, varlıkların ya da ürün niteliğinin denetim altında tutulması gerekmektedir. Aksi takdirde, herhangi bir sorun daha kolay büyüyebilir, çözümü imkânsız hale gelebilir, kârlılık düşebilir ve kullanılan kredilerin geri ödemesi güçleşebilir (Mavili, 2008:8).

2.2.2. Çevresel Faktörler

Bir kredinin sorunlu hale gelmesine neden olabilecek çevresel faktörler, ekonomik koşullar, teknolojik değişimler, hükümet kararları ve doğal kaynaklardan dolayı ortaya çıkan nedenlerdir. İşletme dışından kaynaklanan bu nedenler, işletmenin kârlılığını ve satışlarını etkileyerek aldığı kredinin geri ödenmesinde sorunlara neden olabilmektedir. Kullanılan kredinin sorunlu hale dönüşmesine neden olan çevresel faktörler dört başlık altında incelenebilir (Takan vd, 2011);

a. Teknolojik Gelişmeler: Bir işletmenin üretimine devam edebilmesi ve kârlılığını arttırabilmesi açısından hızla gelişen teknolojilere uyum sağlayabilmesi ve teknolojik yenilikler uygulaması oldukça önemlidir. Teknolojik yeniliklere uyum sağlayamayan işletmelerin rekabet gücü ve ürettiği ürüne olan talebi azalabilir. Bu durum, işletmelerin kârlılığını olumsuz etkilerken kullanılan kredilerin geri ödenmesini de zorlaştırabilmektedir (Takan vd, 2011).

b. Ekonomik Koşullar: Ekonomide yaşanan dalgalanmalar işletmelerin kârlarını ve başarılarını doğrudan etkileyebilmektedir. Örneğin, ekonomik durgunluk dönemlerinde işletmeler satışlarında ciddi düşüşler yaşayabilir ve buna bağlı olarak da finansal yapılarında bozulmalar meydana gelebilir. Bu işletmeler mali yapıları zarara uğradığından kullandıkları kredilerin geri ödenmesi konusunda da zorluk yaşayabilmektedirler (Takan vd, 2011).

c. Doğal Kaynaklar: İşletmelerin üretimlerine devam edebilmeleri için hammadde temini oldukça önemlidir. Örneğin, sel, deprem, kuraklık gibi nedenlerle beklenmeyen felaketler yaşanması durumunda işletmeler zarar görebilir ve finansal

yapıları bozulabilir. Bu durumdaki işletmelerin kullandığı kredilerin de geri ödenmesinde aksamalar yaşanabilmektedir (Takan vd, 2011).

d. Politik Yapı: Asgari ücretlerde yapılan yükseltmeler, ithalat ve ihracat koşullarına getirilen kısıtlamalar, vergilerin arttırılması gibi hükümetin aldığı kararlar işletmelerin başarısını, finansal yapısını ve dolayısıyla da bu işletmeler tarafından kullanılan kredilerin geri ödemesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Takan vd, 2011).

2.2.3. Bankacılık Sisteminden Kaynaklanan Hatalar

Kullanılan kredilerin sorunlu hale dönüşmesinde işletmeye yönelik koşulların ve çevrenin etkisinin yanı sıra, kredilendirme sürecinde yapılan bankacılık hatalarının da etkisi söz konusu olabilir. Bu hataları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Şahbaz, 2010: 56);

- Borçlanan işletmeler hakkında yapılan istihbaratın yeterli olmaması,
- Finansal tabloların yeteri düzeyde incelenmemesi,
- Kredinin amacının ve geri ödeme kaynağının yeterli düzeyde analiz edilmemesi,
- Kredi verilecek işletmelerin doğru seçilmemesi,
- Banka yönetiminin kredi verilmesi konusunda aceleci ve zorlayıcı tutum içerisinde bulunması,
- Kredi verilmediği takdirde müşterinin kaybedileceği yönünde duyulan endişe,
- Bankaların kullandığı kredileri, işletmelerin talepleri göz önünde bulundurulmadan kendi istekleri doğrultusunda oluşturmaları,
- Kredinin geri ödenmemesi durumunda başvurulabilecek teminatların eksik ve hatalı alınmasıdır.

Yukarıda sıralanan nedenler, tamamen bankacılık sistemindeki yönetimden kaynaklanmakta ve çoğu zaman da kredinin sorunlu hale dönüşmesine neden olabilmektedir.

2.3. Sorunlu Kredilerin Bankaya Etkileri

Bankaların kredi tahsis ederken dikkat etmesi gereken en önemli unsurlardan birisi çok düşük ve çok yüksek risk arasında bir orta yol bulabilmektir. Eğer banka çok düşük düzeyde risk almayı tercih ederse pazarda bulunan pek çok fırsatı da kaçırmış olacaktır. Ancak, piyasada kaçırılan fırsatların maliyeti sorunlu bir krediye oranla çok daha az soruna neden olabilecektir.

Sorunlu kredilerin ve yüksek risklerin bankaya olan etkilerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Kavcıoğlu, 2003: 49):

- Sorunlu krediler nedeniyle ayrılan fonların, daha yüksek getirili alternatif alanlara yönlendirilmesi mümkün olmayacaktır.
- Sorunlu kredilerin daha yakın takibi gerektiğinden, idari giderlerin artmasına neden olacaktır.
- Sorunlu krediler, yöneticilerin zamanlarını daha verimli alanlara yönlendirmelerine engel olacaktır.
- Sorunlu krediler bankanın imajının ve piyasadaki isminin zedelenmesine neden olacak ve böylece bankanın büyümesini ve gelişmesini olumsuz yönde etkileyecektir.
- Sorunlu kredilerin hukuki konularda önemli bir uzmanlığı gerektirmesi, yüksek düzeyde hukuki giderlere neden olacaktır.
- Bankalarda sorunlu kredilerin miktarı arttıkça, düşük getiri ve sınırlı büyümeden dolayı bankada çalışanların morali de olumsuz yönde etkilenecektir.

Yukarıda sıralanan olumsuz durumların yanı sıra kredilerin vadesinde tahsil edilememesi bankayı likidite, güvenilirlik ve yeniden kaynak yaratma gibi konularda da olumsuz yönde etkileyecektir. Bankalarda sorunlu kredilerin çok yüksek oranları ulaşması durumunda, banka faaliyetlerine son verilmesi ve bankanın iflası durumu da söz konusu olabilecektir.

2.4. Sorunlu Kredilerin Ekonomiye Etkileri

Bankalarda sorunlu kredilerin artması bankacılık sektörünü olumsuz etkilemesinin yanı sıra ülke ekonomisi üzerinde de olumsuz etkilere neden olmaktadır. Bu etkileri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Şahbaz, 2010: 65);

- Sorunlu kredilerin bankaların karlılıklarını olumsuz etkilemesinden dolayı bankalar kredi faiz oranlarını yükseltmekte ve bu da maliyet enflasyonunun artmasına neden olmaktadır.
- Sorunlu kredilerin artmasıyla bankalar üretim ve istihdam artışı için kredi talebinde bulunan işletmelere olumlu cevap verememekte ve bu da ülke ekonomisini olumsuz etkilemektedir.
- Sorunlu kredilerin atmasından dolayı finansal performansları bozulan bankalar, kredi müşterilerinden alacaklarını en kısa zamanda tahsil etmeye çalışmakta ve bu müşterilere yeni kredi imkânları sunmaktan vazgeçmektedir. Bu durum ekonomik durgunluğa yol açmakta ve durgunluğu daha da derinleştirmektedir.
- Bankaların kullanılan kredilerin geri ödenmesini talep etmesiyle, işletmeler likidite sıkışıklığına düşmekte ve ekonomik faaliyetler daralabilmektedir. Ancak bankacılık sisteminin sağlıklı işleyebilmesi reel kesim ve işletmelerin bilançolarının sağlıklı olmasına bağlı olduğundan, bu durum kısır döngüyü de beraberinde getirmektedir.
- İşletmeler açısından kullanılan kredilerin sorunlu hale gelmesi işletmelerde giderlerin artması anlamına gelmektedir. Kredi maliyetlerinin artması, satışların düşmesine neden olabileceği gibi işletmelerin iflasına da neden olabilmektedir. Bu durumda, mevcut işsizlere yenileri eklenmekte ve ekonomi olumsuz etkilenmektedir.

Bu nedenler göz önüne alındığında, sorunlu kredilerin kontrol altında tutulmasının bankacılık sektörü açısından önemli olduğu kadar, işletmeler ve ekonominin geneli açısından da büyük önem taşıdığı anlaşılmaktadır.

2.5. Sorunlu Kredilerin Çözümü

Sorunlu kredilerin bankacılık sistemine olan olumsuz etkileri söz konusu olduğundan, bankalar kredilerin sorunlu hale dönüştüğünü belirledikten sonra hemen harekete geçmelidirler. Eğer bir kredi sorunlu hale dönüşmüşse bankanın önünde izleyebileceği üç yol bulunmaktadır (Seval, 1990: 285);

- Müşterilerle ilişkilerin sürdürülmesine devam etmek,
- Teminatı paraya çevirmek,
- Hiçbir harekette bulunmamak.

Bankanın, bu yollardan hangisinin tercih edileceği kredi portföyünün kalitesine, bankaların yapısına, ekonomik şartlara, banka yönetiminin tecrübesine gibi faktörlere bağlı olarak değişmektedir (Kavcıoğlu, 2003: 73).

2.5.1. Müşteri ile İlişkilere Devam Etmek

Bu yöntemde bankalar, kullandıkları kredileri sorunlu hale dönüşmüş işletmelere, nakit ya da ek kredi kullandırmak gibi yollarla faaliyetlerine devam edebilmeleri için imkân sağlamaktadır (Mavili, 2008: 50). Bu durumda, sorunlu kredilere yönelik herhangi bir karar alınmaz ve mevcut kredi ilişkisi aynen devam eder. Bu nedenle oldukça riskli ve bankalar tarafından analizi son derece dikkat gerektiren bir yoldur. Eğer, banka tarafından müşteri ile ilişkilere devam edilmesi kararı alınmışsa, aşağıdaki planların uygulanması gerekmektedir (Kavcıoğlu, 2003: 82-84);

a. Sorunlu Kredi Durumunun İyileştirilmesine Yönelik Bir Planın Hazırlanması: Bu aşamada, sorunun çözümü açısından, işletmelerin bankayla işbirliği yapması ve sorunu kabul edip gerekli fedakarlığı yapmaya hazır olması gerekmektedir. Banka tarafından sorunları çözecek önlemlerin yer aldığı bir planın hazırlanması ve bankanın firmaya verilen krediler sayesinde sorunlarını çözeceğine ve kredinin tahsis edileceğine inanması oldukça önemlidir (Kavcıoğlu, 2003: 82).

b. Finansal Tabloların Hazırlanması: Bankaların geri ödeme olanaklarını öngörebilmesi amacıyla, bilanço ve gelir tabloları hazırlanmalıdır. Tabloların

hazırlanması borçlunun en erken ne zaman ödeme yapabileceği ve bankanın borcu tahsil edebilmesi açısından oldukça önemlidir (Kavcıoğlu, 2003: 83).

c. Fon Kaynaklarının Tespit Edilmesi: Borçların ödenmesi konusunda alternatif fon kaynakları da araştırılmalıdır. Ancak, işletmeye fon sağlayacak kaynağın bulunması durumunda, banka bu fonların dağıtımını kontrol altında tutmalıdır (Kavcıoğlu, 2003: 83).

d. Müşteri İle İyi İlişkilerin Kurulabilmesi ve İzlenmesi: Borçlu ile dayanışma içerisinde olunmalı ve sorunun çözümü için ortak çalışılmalıdır. Bu arada durumun sürekli analizi ve takip edilmesi de son derece önemlidir (Kavcıoğlu, 2003: 84).

2.5.2. Teminatları Paraya Çevirmek

Bankalar sorunlu kredilerin tahsilatı sırasında sorun yaşadıklarında daha önceden teminat olarak alınan kaynakları, paraya çevirme yolunu seçebilirler. Bu uygulama büyük çalışmalar gerektirmedikinden bankaya zaman kazandırabilir. Bu yöntem ilk bakışta kolay gibi görünse de burada borçlunun niyeti büyük önem taşımaktadır. Eğer borçlunun niyeti kötüyse ve bankanın tasfiye işlemlerini engellemeye yönelik davranışlarda bulunursa bu süreç daha zor, uzun ve maliyetli bir duruma dönüşebilir (Seval, 1990: 291).

2.5.3. Herhangi Bir Eylemde Bulunmamak

Sorunlu kredilerin tespitinden sonra banka bu kredilerin çözümü için hiçbir harekette bulunmama yoluna da gidebilir. Ancak, böyle bir hareketle banka, kredilerin daha da kötüleşmesi ya da teminatların değerini kaybetmesi riskini de göze almış olur. Burada bankanın, ‘Harekete geçmekte gecikmekle, banka çıkarları zarar görür mü?’ ya da ‘‘Gecikmeler mevcut durumu daha da kötüleştirir mi?’’ gibi sorulara verdiği cevaplara göre, sorunun çözümüne eğilmesi gerekmektedir (Kavcıoğlu, 2003: 85).

3. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE SORUNLU KREDİLER

Türk bankacılık sektöründe sorunlu kredi oranlarının gelişimini daha iyi görebilmek amacıyla Tablo 2.2 düzenlenmiştir. Bu tabloya göre, Türk bankacılık sisteminde toplam krediler içerisinde takibe düşmüş sorunlu kredilerin düzeyi yıllar itibariyle sürekli bir artış eğilimine girmiş ve 2009 yılında yaşanan finansal krizin etkisiyle büyük bir patlama yaşamıştır. 2006 yılında takipteki alacakların tutarı 8550,09 milyon lira iken, bu rakam 2009 yılında 21852,87 milyon liraya yükselmiştir.

Tablonun ilk sütununda verilen rakamlar önemli sonuçlar göstermediğinden, sorunlu kredilerin reel anlamda nasıl geliştiğini görmek amacıyla tablonun ikinci ve üçüncü sütunu oluşturulmuştur. Buna göre, takipteki alacakların toplam alacaklar içerisindeki oranına baktığımızda, bu oran 2006 yılında %3,90 iken, 2009 yılında %5,57 olmuştur. 2014 yılı itibariyle bu oran, %2,94'tür. Takipteki alacakların toplam aktifler içerisindeki payı ise, 2014 yılı itibariyle %1,83 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2.2: Bankacılık Sektöründe Takipteki Alacaklar

	Takipteki Alacaklar (Brüt), Milyon TL	Takipteki Alacaklar/ Toplam Krediler (%)	Takipteki Alacaklar/ Toplam Aktifler (%)
2006	8550,09	3,90	1,71
2007	10345,33	3,62	1,78
2008	14052,83	3,82	1,92
2009	21852,87	5,57	2,62
2010	19993,03	3,80	1,99
2011	18972,69	2,78	1,56
2012	23407,92	2,95	1,71
2013	29621,55	2,83	1,71
2014	36425,71	2,94	1,83

Kaynak: BDDK

Türk bankacılık sisteminde, bankalar tarafından kullanılan kredilerde son yıllarda hızlı bir artış göstermiştir. Buna paralel olarak, takibe düşen kredilerde de artış gözlenmiştir. Takipteki kredilerin daha iyi görülebilmesi amacıyla Tablo 2.3 düzenlenmiştir. Bu tablonun ilk sütununa göre, takipteki tüketici kredileri 2006 yılında 406,71 milyon lira iken, 2014 yılında bu oran 7101,24 milyon liraya yükselmiştir. Türkiye’de son yıllarda kredi kullanımında da hızlı bir artış gözlenmektedir. Kullanılan kartların takibe düşme oranı da artmıştır. Takipteki bireysel kredi kartlarına ilişkin rakam tablonun üçüncü sütununa göre, 2006 yılında

1717,10 milyon lira iken, bu oran 2014 yılında 5360,18 milyon liraya yükselmiştir. Firma ve diğer kurumların kullandıkları krediler ve kredi kartlarının da takibe düşme oranı hızla artmaktadır. 2014 yılında takipteki ticari krediler 5194,45 milyon lira ve takipteki kurumsal kredi kartları 370,58 milyon lira olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2.3: Takipteki Tüketici Kredileri ve Kredi Kartları (Milyon TL)

	T. Tüketici Kredileri	T. Taksitli Ticari Krediler	T. Bireysel Kredi Kartları	T. Kurumsal Kredi Kartları
2006	406,71	220,22	1717,10	22,69
2007	987,98	598,78	1833,82	38,14
2008	2074,12	1964,39	2371,73	48,60
2009	4040,42	3483,90	4252,42	87,45
2010	3638,04	2967,15	3791,69	68,58
2011	3204,98	2663,28	3443,56	82,32
2012	4230,40	3047,86	3844,33	143,49
2013	5075,65	4081,68	4752,27	266,37
2014	7101,24	5194,45	5360,18	370,58

Kaynak: BDDK

Mevduat bankaları; özel, yabancı ve kamu sermayeli bankaların toplamından oluşmaktadır. Çalışmada, takipteki alacak miktarı banka grupları bazında ayrı ayrı değerlendirilmeye alınmaktadır. Toplam takipteki alacak tutarlarının banka grupları bazında ayrı ayrı görülebilmesi amacıyla Tablo 2.4 düzenlenmiştir. Bu tabloya göre, takipteki alacak miktarları incelenen dönemler arasında, özel, kamu ve yabancı sermayeli bankalarda sürekli artış göstermiştir. Kamu bankalarında toplam takipteki alacak tutarları miktarı 2006 yılında 2614,96 milyon lira iken, 2014 yılında 10687,40 milyon lira olmuştur. Özel sermayeli bankalarda takipteki alacak tutarları 2006 yılında 4863,73 milyon lira iken, 2014 yılında 16790,20 milyon lira olmuştur. Yabancı bankalardaki takipteki alacak tutarları ilgili dönemlerde sürekli artmış ve 2014 yılında 8948,10 milyon liraya yükselmiştir.

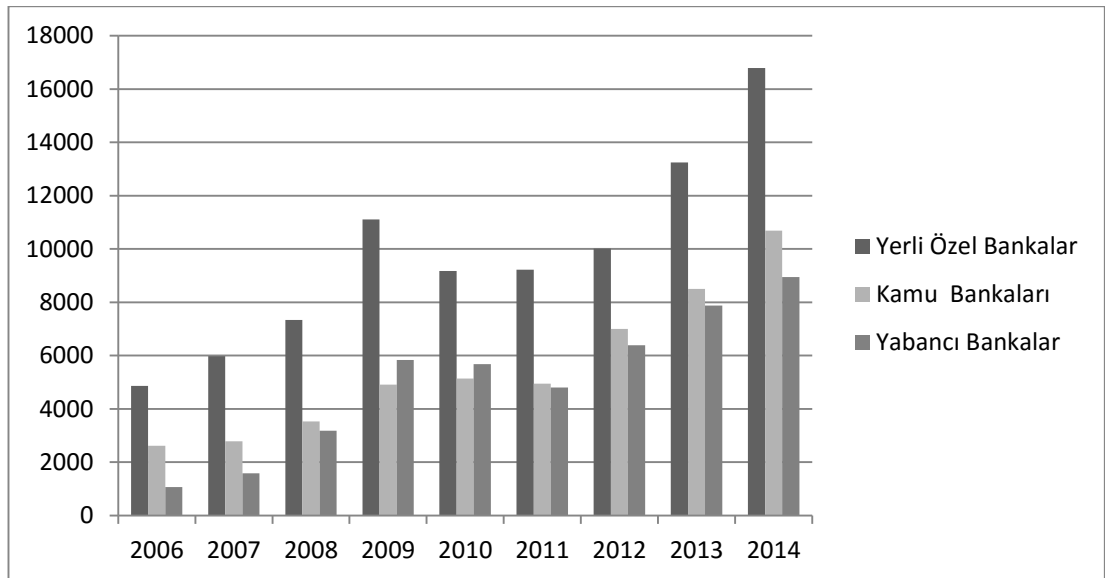
**Tablo 2.4: Banka Grupları Bazında Toplam Takipteki Alacak Tutarları
(Brüt, Milyon TL)**

	Yerli Özel Bankalar	Kamu Bankaları	Yabancı Bankalar	Toplam
2006	4863,73	2614,96	1071,40	8550,09
2007	5981,34	2783,67	1580,33	10345,33
2008	7341,77	3529,74	3181,32	14052,83
2009	11103,40	4911,51	5837,96	21852,87
2010	9175,19	5137,53	5680,30	19993,03
2011	9219,07	4949,12	4804,50	18972,69
2012	10017,19	7000,73	6390,00	23407,92
2013	13246,07	8495,50	7879,98	29621,55
2014	16790,20	10687,40	8948,10	36425,71

Kaynak: BDDK

Toplam takipteki alacak tutarlarının banka grupları arasında dağılımını daha iyi görebilmek amacıyla Tablo 2.4'te yer alan veriler Grafik 1'e aktarılmıştır. Bu grafiğe göre, takipteki alacak tutarı miktarının yerli özel bankalarda diğer iki banka türüne göre, bütün yıllarda daha fazla olduğu görülmektedir. Yabancı bankalara ait takipteki alacak miktarlarının, diğer iki banka türüne göre daha az olduğu, fakat 2009 ve 2010 yıllarında krizin etkisiyle, kamu bankalarına ait takipteki alacak miktarını geçtiği dikkat çekmektedir.

**Grafik 1: Banka Grupları Bazında Toplam Takipteki Alacak Tutarları
(Brüt, Milyon TL)**

Bankalara ait takipteki alacak miktarlarının önemli sonuçlar göstermemesi amacıyla, banka gruplarının takipteki alacaklar içindeki paylarına bakılmış ve Tablo 2.5 düzenlenmiştir. Bu tabloya göre, 2006-2014 yılları arasında özel bankalara ait takipteki alacakların toplam takipteki alacaklar içerisindeki oranı azaldığı, yabancı bankalara ait oranın ise arttığı görülmektedir. Kamu sermayeli bankaların oranı ise çok değişim göstermemiştir. 2006 yılında, toplam takipteki alacakların %56,89'u özel bankalara, %30,58'i kamu bankalarına ve %12,53'ü yabancı bankalara ait iken, 2014 yılında %46,09'u özel bankalara, %29,34'ü kamu bankalarına ve %24,57'si de yabancı bankalara aittir.

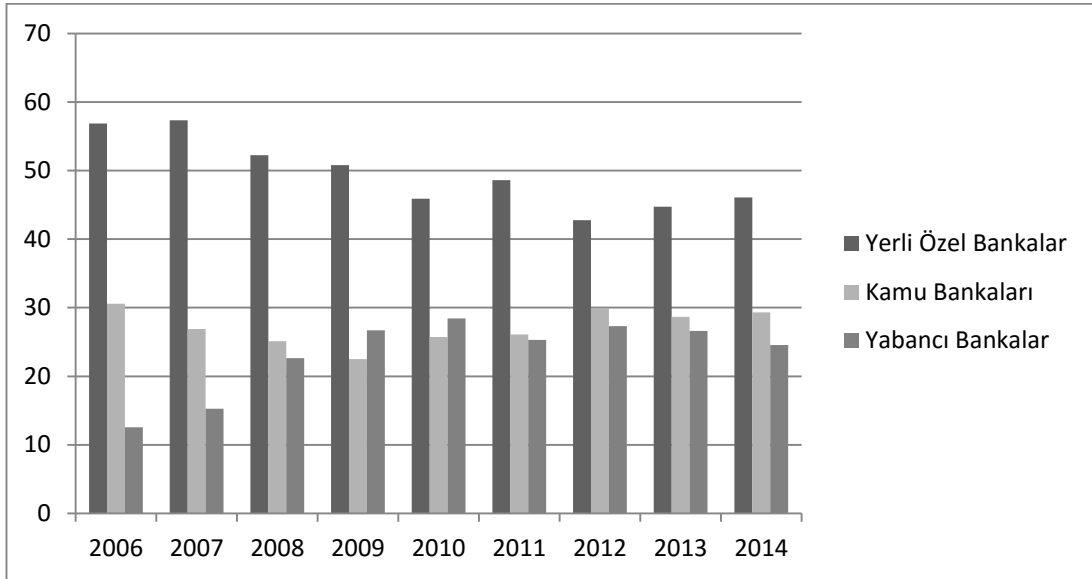
Tablo 2.5: Banka Gruplarının Takipteki Alacaklar İçindeki Payları (%)

	Yerli Özel Bankalar	Kamu Bankaları	Yabancı Bankalar
2006	56,89	30,58	12,53
2007	57,32	26,91	15,28
2008	52,24	25,12	22,64
2009	50,81	22,48	26,71
2010	45,89	25,70	28,41
2011	48,59	26,09	25,32
2012	42,79	29,91	27,30
2013	44,72	28,68	26,60
2014	46,09	29,34	24,57

Kaynak: BDDK.

Kamu, yerli özel ve yabancı bankalara ait takipteki alacak miktarlarının toplam takipteki alacak miktarları içindeki oranının daha iyi görülebilmesi amacıyla Tablo 2.5'de yer alan veriler Grafik 2'ye aktarılmıştır. Bu grafiğe göre, toplam takipteki alacak miktarları içinde en fazla paya sahip olan bankaların yerli özel bankalar olduğu görülmektedir. Yabancı bankalara ait takipteki alacakların toplam takipteki alacaklar içindeki oranının, diğer iki banka türüne göre daha az olduğu, fakat 2009 ve 2010 yıllarında krizin etkisiyle, kamu bankalarına ait takipteki alacak miktarını geçtiği dikkat çekmektedir.

Grafik 2: Banka Gruplarının Takipteki Alacaklar İçindeki Payları (%)

Toplam aktifler içerisinde takipteki alacakların banka grupları bazında oranını daha iyi görebilmek amacıyla Tablo 2.6 düzenlenmiştir. Bu tabloya göre, özel bankalara ait takipteki alacakların oranının 2006-2014 yılları arasında, %1,75'ten %1,70'e gerilediği görülmektedir. Yine ilgili dönemde, kamu bankalarına ait takipteki alacakların toplam aktiflere oranı %1,68'den %1,71'e, yabancı bankalara ait takipteki alacakların toplam aktiflere oranı da %1,63'ten %2,33'e yükseldiği dikkat çekmektedir.

Tablo 2.6: Toplam Aktifler İçinde Takipteki Alacakların Payı (%)

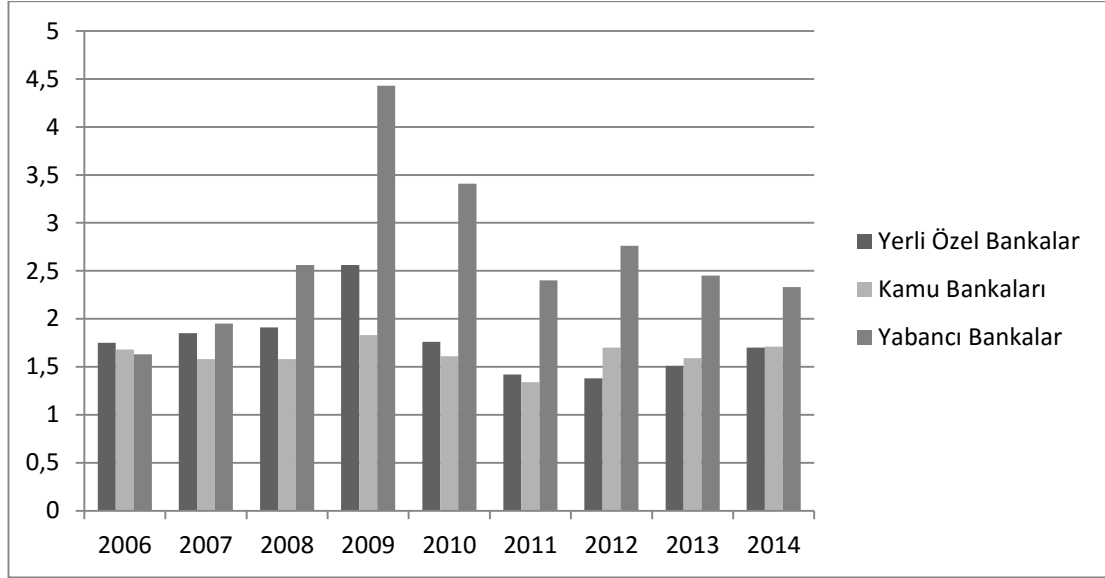
	Yerli Özel Bankalar	Kamu Bankaları	Yabancı Bankalar
2006	1,75	1,68	1,63
2007	1,85	1,58	1,95
2008	1,91	1,58	2,56
2009	2,56	1,83	4,43
2010	1,76	1,61	3,41
2011	1,42	1,34	2,40
2012	1,38	1,70	2,76
2013	1,51	1,59	2,45
2014	1,70	1,71	2,33

Kaynak: BDDK

Kamu, yerli özel ve yabancı bankalara ait takipteki alacak miktarlarının toplam aktifler içindeki oranını daha iyi görebilmek için, Tablo 2.6'da yer alan veriler Grafik 3'e aktarılmıştır. Bu grafiğe göre, yabancı bankalara ait bu oran 2007

yılından itibaren hızla artmış, krizin etkisiyle 2009 yılında en üst seviyesine ulaşmıştır. 2009 yılından sonra azalış gösterdiği, fakat diğer banka türlerine göre her yıl daha yüksek oranlarda kaldığı dikkat çekmektedir.

Grafik 3: Toplam Aktifler İçinde Takipteki Alacakların Payı (%)

Kamu, yerli özel ve yabancı bankalara ait takipteki alacak miktarlarının toplam krediler içindeki paylarını görebilmek amacıyla Tablo 2.7 düzenlenmiştir. Bu tabloya göre, 2006-2014 yılları arasında yerli özel bankalara ait oranın azaldığı görülmektedir. 2006 yılında 3,70 seviyesinde olan bu oran, 2009 yılında krizin etkisiyle 5,47 seviyelerine kadar yükselmiş ve bu yıldan itibaren azalma eğiliminde olmuştur. Kamu bankalarına ait orana baktığımızda, ilgili yıllar arasında sürekli azalış eğiliminde olduğu görülmektedir. Yabancı bankalara ait oran baktığımızda ise, bu oranın 2009 yılına kadar arttığı ve bu yıldan itibaren azalmaya başladığı görülmektedir. 2014 yılında bu oran kamu bankalarında%2,80, yerli özel bankalarda 2,70 ve yabancı sermayeli bankalarda ise %3,80 olarak gerçekleşmiştir.

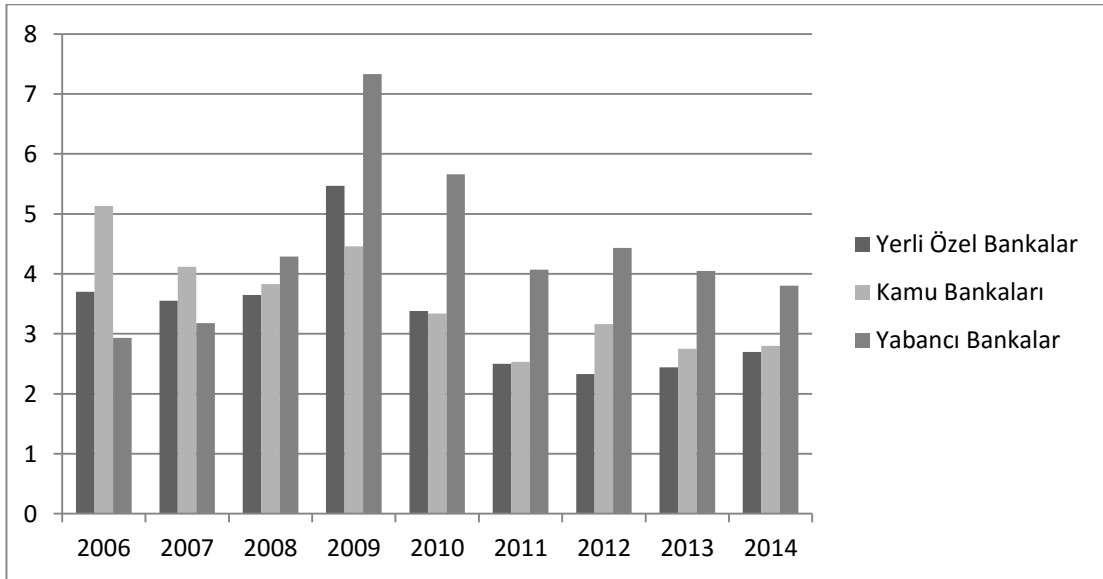
Tablo 2.7: Toplam Krediler İçinde Takipteki Alacakların Payı (%)

	Yerli Özel Bankalar	Kamu Bankaları	Yabancı Bankalar
2006	3,70	5,13	2,93
2007	3,55	4,12	3,18
2008	3,65	3,83	4,29
2009	5,47	4,46	7,33
2010	3,38	3,34	5,66
2011	2,50	2,53	4,07
2012	2,33	3,16	4,43
2013	2,44	2,75	4,05
2014	2,70	2,80	3,80

Kaynak: BDDK

Kamu, yerli özel ve yabancı bankalara ait takipteki alacak miktarlarının toplam krediler içindeki paylarını daha iyi görebilmek için Tablo 2.7’de yer alan veriler Grafik 4’e aktarılmıştır. Bu grafiğe göre, krizin etkisiyle 2008 yılından itibaren yabancı bankalara ait bu oran artmış ve 2009 yılında en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu yıldan itibaren azalmaya başlamış olsa da, diğer banka türlerine göre en yüksek oranda kalmaya devam etmiştir. Kamu bankalarına ait bu oran, grafiğe göre ilgili yıllar arasında sürekli azalış göstermiştir. Yerli özel bankalara ait oranın ise, 2009 yılına kadar artış gösterdiği ve bu yıldan sonra azalış eğilimine girdiği dikkat çekmektedir.

Grafik 4: Toplam Krediler İçinde Takipteki Alacakların Payı (%)

3. BÖLÜM

SORUNLU KREDİLER VE MAKRO EKONOMİK İLİŞKİSİ

Çalışmanın bu bölümünde, literatürde yer alan sorunlu krediler üzerine yapılmış önemli çalışmalar değerlendirilmiştir. Ardından, Türkiye ekonomisinde 2006 yılından sonra sorunlu krediler ile makro ekonomik değişkenler arasındaki ilişki ampirik olarak analiz edilmiştir.

1. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Bu bölümde, literatürde yer alan sorunlu krediler üzerine yapılmış çalışmalar değerlendirilecektir. Bu konuda yapılan, uluslararası çalışmalara göz attığımızda, sorunlu krediler ile ilgili Tablo 3.1’de yer alan önemli çalışmalara rastlanmaktadır.

Tablo 3.1: Sorunlu Krediler Üzerine Yapılan Önemli Çalışmalar

YAZAR/ YIL	ÇALIŞMANIN ADI	ÜLKE	PERİYOT	YÖNTEM	SONUÇ
Fofack (2005)	Non-Performing Loans in Sub-Saharan Africa: Causal Analysis and Macroeconomic Implications	Afrika	1995-2009	Panel Veri Analizi	Aşağı Sahra ülkelerinde, ekonomik büyüme, reel döviz kuru artışı, reel faiz oranları, net faiz karları gibi değişkenler ile geri ödenmeyen borçlar arasında bir ilişkinin varlığını ortaya konmuştur.
Mavili (2008)	Ticari Bankacılıkta Sorunlu Krediler ve Yönetimi	Türkiye	2008	Logit Regresyon Modeli	Çalışmada, finansal anlamda 46 şirkete ait bilgiler ile hesaplanan 47 finansal oran analiz edilmiş ve istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır.
Şahbaz (2010)	Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler ve Makroekonomik Etkileri: Türkiye Örneği	Türkiye	1998-2009	VAR Analizi	Türkiye’de sorunlu krediler ile bankacılık sektörü yurtiçi kredi hacmi, HSYİH reel büyüme, toplam özel tüketim harcamaları ve özel sabit sermaye harcamaları gibi makro ekonomik değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu ortaya konmuştur.
Espinoza, Prasad (2010)	Nonperforming Loans in the GCC Banking System and Their Macroeconomic Effects	Körfez Ülkeleri	1995-2008	Panel Veri Analizi	Ekonomik büyümenin düşük olduğu ve riskten kaçınmaların yüksek olduğu dönemlerde sorunlu kredilerde artışlar meydana geldiği görülmüştür.
Nkusu, Mühleisen (2011)	Nonperforming Loans and Microfinancial Vulnerabilities in Advanced Economies	Gelişmiş Ülkeler	1998-2009	Panel Regresyon Analizi	Büyüme oranlarının düşmesi, işsizlik oranlarının artması ve kredi fiyatlarının düşmesi gibi makro ekonomik değişkenlerde yaşanan bozulmalar sorunlu kredilerde artışa neden olmaktadır.

Alper, Anber (2011)	Bank Spesific and Macroeconomic Determinants of Commercial Bank Profitability: Empirical Evidence From Turkey	Türkiye	2002-2010	Panel Veri Analizi	Aktif büyüklüğünün ve faiz dışı gelirin bankaların karlılıkları üzerinde önemli ve pozitif bir etkisi mevcutken, kredi portföyünün ve takipteki kredilerin büyüklüğünün önemli ve negatif bir etkisi vardır.
Klein (2013)	Non-Performing Loans in CESEE: Determinants and Macroeconomic Performance	CESEE	1998-2011	Panel Veri Analizi	GSY İH büyümesi, işsizlik ve enflasyon oranları gibi makro ekonomik değişkenlerin sorunlu krediler üzerinde önemli bir etkisinin olduğu ortaya konmuştur.
Vatansever, Hepşen (2013)	Determining Impacts On Non-Performing Loan Ratio In Turkey	Türkiye	2007- 2013	Eş-Bütünleşme Analizi	Çalışmada, sanayi üretim endeksi, İMKB 100 endeksi ve bankaların verimsizlik oranları, işsizlik oranı, hisse senedi ve sermaye yeterliliği rasyosu gibi değişkenler ile sorunlu kredi oranları arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu ortaya konmuştur.
Doğan (2013)	Comparison of Financial Performances of Domestic and Foreign Banks: The Case of Turkey	Türkiye	2005-2011	Karşılaştırmalı Analiz	Yerli ve yabancı bankaların performanslarının karşılaştırıldığı çalışmada, sorunlu krediler açısından yerli bankaların yabancı bankalara kıyasla daha yüksek bir performans sergilediklerini ortaya koymuştur.

Uluslararası literatürde yer alan çalışmalar içinde Fofack (2005)'in çalışması göze çarpan çalışmalar arasındadır. Bu çalışmada, 1995-2009 yıllarına ait verileri kullanarak Aşağı Sahra Ülkelerinde ekonomik büyüme, reel döviz kuru artışı, reel faiz oranları, net faiz kârları gibi değişkenler ile geri ödenmeyen borçlar arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Panel veri modelinin kullanıldığı çalışmada değişkenler arasında önemli bir ilişkinin varlığı ortaya konmuştur. Sorunlu kredi oranlarının makro ekonomik istikrar ve ekonomik büyümeye bağlı olarak azaldığı tespit edilmiştir.

Espinoza ve Prasad (2010)'ın çalışması, aynı yöntemin kullanıldığı göze çarpan bir başka çalışmadır. 1995-2008 yıllarında Körfez Ülkelerinde faaliyette bulunan 80 bankanın verilerinden yararlanarak gerçekleştirdikleri çalışmalarında, sorunlu kredileri ve sorunlu kredilerin makro ekonomik etkilerini analiz etmişlerdir. Panel Veri Modelinin kullanıldığı çalışmada, ekonomik büyümenin düşük ve bankaların risk alma oranlarının yüksek olduğu dönemlerde sorunlu kredi oranlarının artma eğiliminde olduğu sonucuna varılmıştır.

Uluslararası çalışmalar içinde göze çarpan bir diğer çalışma da, Nkusu ve Mühleisen (2011)'in çalışmalarıdır. Bu çalışmada, 1998-2009 yıllarına ait veriler

kullanılarak 26 gelişmiş ülkede sorunlu krediler ile makro ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Panel Regresyon Analizinin kullanıldığı çalışmaya göre, büyüme oranlarının düşmesi, işsizlik oranlarının artması ve kredi fiyatlarının düşmesi gibi makro ekonomik göstergelerde yaşanan bozulmaların sorunlu kredi oranlarının artmasına neden olduğu sonucuna varılmıştır.

Literatürde panel veri analizinin kullanıldığı bir başka çalışma ise, Klein (2013)'in çalışmasıdır. Bu çalışmada, Doğu, Güneydoğu ve Orta Avrupa ülkelerinde sorunlu krediler ile makro ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla, 1998-2011 yıllarına ait veriler kullanılmıştır. Çalışmada, GSYİH büyümesi, işsizlik oranları ve enflasyon oranları gibi makro ekonomik faktörlerin sorunlu krediler üzerinde anlamlı bir etkiye sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Çalışmada ulaşılan bir diğer sonuca göre ise, banka yönetiminin kalitesindeki bir artış sorunlu kredi oranlarında bir azalışa neden olmaktadır.

Sorunlu krediler ile ilgili olarak, ulusal düzeyde yapılan çeşitli çalışmalara da literatürde rastlamak mümkündür. Mavili (2008), Şahbaz (2010), Alper ve Anber (2011), Vatansever ve Hepşen (2013), Doğan (2013)'in çalışmaları konuyla alakalı en önemli çalışmalar arasında yer almaktadır.

Mavili (2008), Türkiye'de kredilerin sorunlu hale gelmesinde etkili olan finansal değişkenlerin belirlenmesini amacıyla Logit Regresyon Modelini kullanmıştır. Analizde kullanılan verilerin tamamı 2003 yılına ait olup, finansal anlamda 46 şirkete ait Gelir Tablosu ve Bilanço bilgilerinden hesaplanan 47 finansal oran analiz edilmiş ve istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre, özkaynak/ yabancı kaynak, net kar/ net satışlar, net satışlar/ banka kredileri oranları yüksek olan şirketlerde sorunlu kredi oluşma olasılığı daha düşüktür. Ancak, finansman giderleri/ net satışlar, finansman giderleri/ faaliyet giderleri, finansman giderleri/ faaliyet karı, faaliyet giderleri/ net satışlar oranları arttıkça sorunlu kredi oluşma olasılığı da artmaktadır.

Ülkemizin değerlendirildiği bir başka çalışma olan Şahbaz (2010)'ın çalışmasında ise, 1998-2012 yıllarına ait çeyrek dönemlik veriler ekseninde, Türkiye'de sorunlu krediler ile bankacılık sektörü yurtiçi kredi hacmi, GSYİH reel büyüme, toplam özel tüketim harcamaları ve özel sabit sermaye harcamaları gibi makro ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi Granger Nedensellik Testi ve VAR

Yöntemi kullanarak analiz etmiştir. Bu çalışmada sorunlu krediler ile söz konusu makro ekonomik değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Alper ve Anber (2011), Türkiye’de bankaların karlılıklarını etkileyen makro ekonomik faktörlerin ve banka karakteristiklerini inceledikleri çalışmalarında, on ticari bankanın 2002 ve 2010 yıllarına ait verilerini değerlendirmişlerdir. Panel Veri Modelini kullandıkları bu çalışmanın sonucuna göre, aktif büyüklüğünün ve faiz dışı gelirin bankaların karlılıkları üzerinde önemli ve pozitif bir etkisi mevcutken, kredi portföyünün ve takipteki kredilerin büyüklüğünün önemli ve negatif bir etkisi vardır.

Literatürde yer alan bir diğer çalışma Vatansever ve Hepşen (2013)’in çalışmasıdır. Türkiye’deki makro ekonomik göstergeler, banka düzeyi göstergeleri ve sorunlu krediler arasındaki ilişkinin değerlendirildiği bu çalışmada, borç oranı, reel kesim güven endeksi, tüketici fiyat endeksi, EURO/TL oranı, USD/TL oranı, para arzı değişimi, faiz oranı, GSMH büyüme oranı ve Standart and Poor 500 borsa endeksinin oynaklığının sorunlu kredi oranlarını açıklamak için önemli bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. 2007-2013 dönemlerine ait aylık verilerin kullanıldığı bu çalışmada, ayrıca, sanayi üretim endeksi, İMKB 100 endeksi ve bankaların verimsizlik oranları sorunlu kredi oranını olumsuz yönde etkilerken; işsizlik oranı, hisse senedi ve sermaye yeterliliği rasyosu sorunlu kredi oranlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Doğan (2013)’ın çalışması, literatürde yer alan bir başka çalışmadır. Türkiye’de 2005-2011 yılları arasında faaliyette bulunan on yerli ve on yabancı bankanın incelendiği bu çalışmada, kârlılık, sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite düzeyi, boyut, risklilik ve yönetim etkinliği gibi unsurlar açısından yerli ve yabancı bankaların performanslarını karşılaştırmış ve sorunlu krediler açısından, yerli bankaların yabancı bankalara kıyasla daha yüksek bir performans sergilediklerini ortaya koymuştur.

2. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmada, Türk bankacılık sektöründe sorunlu kredilerin makro ekonomik değişkenlerden nasıl etkilendiği, bankacılık sisteminin sermaye mülkiyeti

özelinde ayrışımı dikkate alınarak incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan literatür araştırması sonucunda, sorunlu krediler ile makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkinin bankaların sermaye yapısının dikkate alınarak incelenmesi konusunda bir boşluk görüldüğü için bu konu üzerinde çalışılması gerekliliği görülmüştür. Bu amaç çerçevesinde çalışmada; sorunlu kredilerin gelişimi değerlendirilmiş, sorunlu kredilerin nedenleri, sorunlu kredilerin çözüm yolları ve sorunlu kredilerin hem bankacılık sektörüne hem de ülke ekonomisine olan etkilerinin neler olduğu değerlendirilmiştir. Bunu takiben çalışmanın asıl sorusu olan makroekonomik değişkenlerin bankaların sorunlu kredi oranlarını nasıl etkilediği ele alınmıştır. Bu konu VAR metodolojisi yönteminden yararlanılarak analiz edilmiştir.

3. VERİ SETİ VE YÖNTEM

3.1. Veri Seti

Sorunlu krediler ile makro ekonomik göstergeler arasındaki ilişkinin değerlendirildiği bu çalışmada, Ocak 2006-Nisan 2015 dönemine ait aylık veriler (112 Gözlem) kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS) ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)'dan derlenmiştir. Çalışmada kullanılan bankaya özgü değişkenler ile makro ekonomik değişkenler aşağıdaki tabloda (Tablo 3.2) verilmiştir.

Tablo 3.2: Modelde Kullanılan Değişkenler ve Tanımları

Sem.	Değişkenin Adı	Değişkenin Tanımı
Banka Değişkenleri		
NPLO	Sorunlu Kredi Oranı	Özel Mevduat Bankacılığında SK'in T. Kredilere Oranı
NPLK	Sorunlu Kredi Oranı	Kamu Bankacılığında SK'in T. Kredilere Oranı
NPLY	Sorunlu Kredi Oranı	Yabancı Bankalarda SK'in T. Kredilere Oranı
Makro ekonomik Değişkenler		
I	Faiz Oranı	Bankalar Arası Gecelik Ortalama Faiz Oranı
P	Enflasyon	Tüfe Değişim Hızı
GAP	Çıktı Açığı	Sanayi Üretim Endeksi- Endeks Trendi
B	Parasal Büyüklük	Parasal Taban/ TUFE
E	Döviz Kuru Sepeti	0,5*USD + 0,5*EUR

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, çalışmada sorunlu kredilerin göstergesi olarak, özel bankalara ait takipteki alacakların toplam kredilere oranı (NPLO), kamu bankalarına ait takipteki alacakların toplam kredilere oranı (NPLK), yabancı bankalara ait takipteki alacakların toplam kredilere oranı (NPLY) kullanılmıştır. Makro ekonomik değişkenler olarak analizlere dâhil edilen değişkenler ise, bankalar arası gecelik ortalama faiz oranı (I), enflasyonu ifade etmek üzere tüketici fiyat endeksi değişim hızı (P), sanayi üretim endeksi (GAP), parasal tabanın tüketici fiyat endeksine oranı (B) ve döviz kuru sepeti değişkeni (E)dir. Değişkenler içerisinde çıktı açığının hesaplanması için sanayi üretim endeksinden endeks trendi çıkarılmış, parasal büyüklüğün reel hale getirilmesi için parasal taban tüketici fiyat endeksine bölünmüş, döviz kuru sepeti için ise dolar ve euro ağırlıkları %50 alınmıştır. .

Çalışmada kullanılan değişkenlerde mevsimsellik etkisi görülen değişkenler, GAP, parasal tabanın tüketici fiyat endeksine oranı ve döviz kuru sepetidir. Bu değişkenler, CensusX12 yöntemi ile mevsimsellikten arındırılmıştır. Daha sonra, faiz oranı, SK oranları ve GAP dışında kalan değişkenlerin logaritmik farkları alınarak analizlere dahil edilmiştir. Serilerin durağan olup olmadıkları, Phillips-Perron Yöntemi kullanılarak sınanmış, sorunlu kredi oranları ile diğer değişkenler arasındaki ilişkilerin yönü ve büyüklüğü, VAR Tekniğiyle belirlenmeye çalışılmıştır. VAR Tekniğiyle elde edilen etki-tepki fonksiyonları da çalışmada değerlendirilmiştir.

3.2. Yöntem

Ekonometrik modellerde kullanılan değişkenler arasında anlamlı ilişkiler elde edilebilmesi için serilerin durağan olması gerekmektedir. Durağanlık genel bir tanımlamaya göre; sabit ortalama, sabit varyans ve seriye ait iki değer arasındaki kovaryansın incelenen zamana değil, yalnızca iki zaman değeri arasındaki farka bağlı olması şeklinde ifade edilmektedir (Berber vd, 2004).

İktisadi değişkenlerin varlığı maruz kaldıkları şoklarla ilişkilidir. Bu şoklar değişkenler üzerindeki etkileri birkaç dönem içerisinde yok olan geçici şoklar olabileceği gibi etkileri uzunca bir süre devam eden kalıcı şoklar da olabilmektedir. Kullanılan seriler bu şokların karakterlerine göre, trend veya mevsimsel dalgalanma

özellikleri gösterebilmektedir. Trend veya mevsimsel dalgalanma gösteren seriler durağan değildirler. Serilerin durağan olup olmadıklarının test edilmesinde kullanılan yöntem içinde, Dickey-Fuller (1979-1981) tarafından geliştirilen Dickey-Fuller Birim Kök Testi yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Bu test için kullanılan denklemi aşağıdaki şekilde ifade etmek mümkündür (Yurdakul, 2000: 23);

$$Y_t = \beta Y_{t-1} + u_t \quad (1)$$

Yukarıdaki denkleme göre, β ' nin değeri 1'e eşit ise, Y_t değişkeni, bir dönem önceki değerinden yani maruz kaldığı şoklardan etkilenmektedir. Eğer β ' nin değeri 1'den küçük ise, geçmiş dönemdeki şoklar belli bir dönem etkilerini sürdürseler bile, bu etki giderek azalacak ve kısa dönem sonra ortadan tamamen kalkacaktır. Dolayısı ile hipotez aşağıdaki şekilde gösterilmektedir;

$H_0 : \beta = 1$ Seride birim kök vardır (seri durağan değildir).

$H_A : \beta < 1$ Seride birim kök yoktur (seri durağandır).

Serilerin durağanlığını tespit etmek amacıyla yaygın kullanılan bir diğer yöntem ise, Phillips-Perron Durağanlık Testidir. Bu test literatürde, alternatif bir birim kök testi olmaktan daha çok, Dickey-Fuller Testinin tamamlayıcısı olarak kabul edilmektedir. Dickey-Fuller Durağanlık Testi, denklemlerdeki hata terimlerinin istatistiksel olarak bağımsız ve sabit varyansa sahip olduğunu varsaymaktadır. Ayrıca Dickey-Fuller Testine göre, hata terimleri arasında otokorelasyon söz konusu değildir. Phillips-Perron, Dickey-Fuller Testinin hata terimleri ile ilgili varsayımlarına ilişkin, daha esnek varsayımlara sahip genişletilmiş bir Dickey-Fuller süreci geliştirmişlerdir. Phillips-Perron Testi için geliştirilmiş regresyon denklemleri aşağıdaki gibi ifade edilmektedir;

$$Y_t = a_0 \beta_1 Y_{t-1} + u_t \quad (2)$$

$$Y_t = a_0 \beta_1 Y_{t-1} + \beta_2 (t - T / 2) + u_t \quad (3)$$

Yukarıdaki denklemlerde T gözlem sayısını, u_t hata terimlerinin dağılımını, Y_t durağanlık testinin uygulandığı değişkeni, a ve β katsayıları ve t trend değişimini göstermektedir. Dickey-Fuller Testindeki bağımsızlık ve homojenlik varsayımlarına Phillips-Perron Testinde yer verilmemekte, bunun yerine hata terimlerinin zayıf bağımlılığı ve heterojen dağılımlı oldukları varsayılmaktadır. Phillips-Perron

otokorelasyon sorununu gidermek için Dickey-Fuller Testinin aksine regresyon denkleminin sağ tarafına bağımlı değişken gecikmesi koymak yerine, regresyon çözümlemesi sonucu elde edilen t istatistik değerlerinin Newey-West Tahmincisi ile düzeltilmesi yoluna başvurulmaktadır (Telatar vd, 2009: 126).

VAR Modeli zaman serisi modelleri içerisinde, son dönemde en fazla kullanılan yöntemler arasında yer almaktadır. VAR Modelleri, makro ekonomik değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesinde ve rassal şokların değişkenler sistemine olan dinamik etkisinin araştırılmasında kullanılmaktadır. VAR Modelleri, yapısal modele herhangi bir kısıtlama getirmeksizin dinamik ilişkileri verilebildiği için zaman serilerinin analiz edilmesinde sıklıkla tercih edilmektedir. Model, herhangi bir iktisat teorisinden yola çıkarak, değişkenlerin içsel-dışsal ayrımını gerektirmediği için, bu yönüyle eş anlı denklem sistemlerinden ayrılmaktadır. Ayrıca VAR Modellerinde bağımlı değişkenlerin gecikmeli değerlerinin yer alması, geleceğe yönelik güçlü tahminlerin yapılmasını da mümkün kılmaktadır. İki değişkenli bir VAR Modeli aşağıdaki şekilde ifade edilebilmektedir;

$$y_t = a_0 + \sum_{i=1}^p a_{1i} y_{t-1} + \sum_{i=1}^p a_{2i} x_{t-i} + v_{1t} \quad (4)$$

$$x_t = b_0 + \sum_{i=1}^p b_{1i} y_{t-1} + \sum_{i=1}^p b_{2i} x_{t-i} + v_{2t} \quad (5)$$

Yukarıdaki modelde (p) gecikmelerin uzunluğunu, (v) ise ortalaması sıfır, kendi gecikmeli değerleriyle olan kovaryansları sıfır ve varyansları sabit, normal dağılıma sahip, rassal hata terimlerini ifade etmektedir. VAR Modelinde hataların kendi gecikmeli değerleriyle ilişkisiz olması varsayımı, modele herhangi bir kısıt getirmemektedir. Çünkü değişkenlerin gecikme uzunluğunun artırılmasıyla otokorelasyon sorunu ortadan kaldırılabilir. Hataların, zamanın belli bir noktasında birbiriyle ilişkili olması durumunda yani aralarındaki korelasyonun sıfırdan farklı olması durumunda, hatalardan birindeki değişim, zamanın belli bir noktasında diğerini etkilemektedir. Ayrıca hata terimleri, modelin sağındaki tüm değişkenler ile ilişkisizdir. Modelin sağ tarafında, sadece içsel değişkenlerin gecikmeli değerleri yer aldığı için, eşanlılık sorunu ile karşılaşmamaktadır. Bu durumda modeldeki her bir denklem, klasik en küçük kareler yöntemi ile öngörülebilir. VAR Modelinde optimal gecikme uzunlukları, Akaike, Schwartz, Hannan-Quinn vb. kriterler ile saptanabilmektedir (Özgen vd, 2004).

Değişkenler arasındaki ilişkilerin VAR Yöntemi ile analiz edilmesinde aşağıda belirtilen sıralama takip edilmektedir (Mucuk vd, 2008);

- Modele dâhil edilecek bütün değişkenlere ilişkin durağanlığın, birim kök testleri ile araştırılması,
- Optimal gecikme uzunluğunun, bilgi kriterleri kullanılarak tespit edilmesi,
- Değişkenler arasındaki uzun ve kısa dönem ilişkilerinin koentegrasyon ve Granger Nedensellik Testleri ile belirlenmesi,
- VAR Modelinin tahmin edilerek, yapısal testlerin gerçekleştirilmesi,
- Etki-tepki fonksiyonları ve varyans ayrıştırmaları ile değişkenler arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi.

4. MODELİN BULGULARI

4.1. Serilerin Durağanlık Testi Sonuçları

Değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı regresyon ilişkilerin tespit edilebilmesi için değişkenlerin durağan ve aynı dereceden eşbütünleşik olması gerekmektedir. Birim Kök Testleri ile makro ekonomik değişkenlerin durağan olup olmadıkları sınanmaktadır. Zaman serilerinde birim kökün varlığı serilerin durağan olmadığı anlamına gelmektedir. Bu çalışmada kullanılan değişkenlerin durağan olup olmadıkları Phillip-Perron Birim Kök Testi ile incelenmiş ve Phillips-Perron birim kök testi sonuçları Tablo 3.3’te sunulmuştur.

Tablo 3.3: Phillips-Perron Birim Kök Testi Sonuçları

	Seviye		Birinci Fark	
	Test istatistiği ^a	Bant Aralığı ^b	Test istatistiği ^a	Bant Aralığı ^b
ENF	-8,958331**	9	-47,32409**	43
İ	-1,310579	5	-5,688186**	0
KUR	-7,764765**	7	-62,30915**	108
NPLY	-1,507348	8	-5,425581**	7
NPLK	-3,512525*	8	-6,112773**	7
NPLO	-1,909842	8	-5,269585**	5
S	-4,914252**	7	-21,58002**	3
PAR	-8,999363**	6	-37,66525**	17

^a“**” %5 düzeyinde, “***” ise %1 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

^bBant aralığı Newey-West Metodu ile belirlenmiştir.

Tabloda değişkenlerin düzeylerinde ve birinci fark değerleri için uygulanan birim kök test sonuçları verilmiştir. Uygulanan Phillips-Perron Testi sonucuna göre, serilerden faiz oranı ile bankalara ait sorunlu kredi oranlarının düzeylerinde durağan olmadıkları görülmüştür. Ancak birinci farkları alındığında bütün serilerin durağan hale geldikleri belirlenmiştir. Ancak yapısal kırılmaların dikkate alınması ile bu değişkenlerin durağan olduğu tespit edilmiştir.

4.2. Serilerin VAR Analizi Sonuçları

Türkiye’de sorunlu krediler artış hızının diğer değişkenlerden nasıl etkilendiğini incelemek için 6 değişkenli VAR Modelleri tahmin edilmiştir. Modellerde kullanılan değişkenlerin dizilimi, McCarthy (2007)’nin çalışmasında kullandığı değişken dizilimine göre oluşturulmuştur. Bu dizilime uygun olarak, çalışmada üç tane VAR Modeli tahmin edilmiştir. VAR Analizinde 12 gecikme uzunluğu göz önüne alınmıştır. Optimal gecikme uzunluğu Schwarz Information Criterion’a göre, 1 olarak belirlenmiştir. Tahmin edilen VAR Modelleri aşağıdaki gibidir:

$$VAR1: E \text{ GAP } P \text{ I } B \text{ NPLK} \quad (6)$$

$$VAR2: E \text{ GAP } P \text{ I } B \text{ NPLY} \quad (7)$$

$$VAR3: E \text{ GAP } P \text{ I } B \text{ NPLO} \quad (8)$$

Çalışmada kullanılan serilerin VAR analizi sonuçları kamu bankaları, yabancı bankalar ve özel bankalar olarak aşağıda ayrı başlıklar altında incelenecektir.

4.2.1. Kamu Bankaları Sorunlu Kredi Oranı VAR Analizi Sonuçları

Kamu bankalarına ait sorunlu kredi oranlarında meydana gelen değişimin kaynağını daha iyi görebilmek için Tablo 3.4 düzenlenmiştir. Bu tabloya göre, değişimin büyük ölçüde kendisi tarafından belirlendiği, ikinci olarak GAP değişkeni tarafından ve üçüncü olarak da faiz oranı tarafından belirlendiği ortaya çıkmaktadır. Meydana gelen değişim ilk dönemde %90,25 oranında kendisi tarafından

belirlenirken, bu oran son dönemde %46,25 düzeyine düşmüştür. NPLK'daki değişimde parasal büyüklüğün, faiz oranının ve GAP'ın etkisinin ise ilk dönemlerde oldukça düşük iken, son dönemlerde artmış olduğu görülmektedir. Parasal büyüklüğün, faiz oranının ve GAP değişkeninin etkisi birinci dönemde sırasıyla %0,13, 0,52 ve 1,57 iken, son dönemde sırasıyla %8,85, 10,65 ve 31,28 olmuştur. E değişkeninin ise NPLK'da meydana gelen değişimleri açıklamadaki etkisinin ilk dönemde %7,53 seviyelerinde iken, sonraki dönemlerde oldukça düştüğü ve son dönemde %2,06 düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 3.4: Kamu Bankaları Sorunlu Kredi Oranı Varyans Ayrıştırması

Dönem	S,E,	E	GAP	P	I	B	NPLK
1	0,03	7,53	1,57	0,00	0,52	0,13	90,25
2	0,03	6,74	13,19	0,13	1,14	2,07	76,73
3	0,03	5,32	21,85	0,24	1,82	4,12	66,67
4	0,03	4,22	27,34	0,31	2,54	5,61	59,98
5	0,03	3,46	30,60	0,38	3,33	6,65	55,59
6	0,03	2,94	32,39	0,45	4,18	7,38	52,66
7	0,03	2,59	33,23	0,53	5,11	7,89	50,65
8	0,03	2,35	33,43	0,63	6,11	8,26	49,23
9	0,03	2,19	33,22	0,73	7,17	8,52	48,17
10	0,03	2,10	32,73	0,85	8,29	8,69	47,35
11	0,03	2,06	32,06	0,97	9,45	8,80	46,66
12	0,03	2,06	31,28	1,10	10,65	8,85	46,05

4.2.2. Yabancı Bankalar Sorunlu Kredi Oranı VAR Analizi Sonuçları

Yabancı bankalara ait sorunlu kredi oranlarında meydana gelen değişimin kaynağını daha iyi görebilmek için Tablo 3.5 düzenlenmiştir. Bu tabloya göre, değişimin kaynağı, ilk dönemlerde kendi şoklarında meydana gelen değişimler iken, altıncı dönemden itibaren değişimi en fazla açıklayan değişkenin GAP değişkeni olduğu görülmektedir. NPLY'nin, meydana gelen değişimi açıklamadaki etkisi ilk dönemde %78,97 iken, altıncı dönemde %40,91 seviyelerine gerilemiş ve son dönemde daha da düşerek %35,87 olmuştur. GAP değişkeninin açıklama gücü ise ilk dönemde %11,81 iken, altıncı dönemde %42,66 seviyelerine yükselmiş ve son dönemde %45,17 olmuştur. Yabancı bankalardaki sorunlu kredi oranlarındaki değişimi açıklamada faiz oranı ile parasal büyüklüğün etkisinin yaklaşık %5 seviyelerinde olmasına rağmen, son dönemlerde parasal büyüklüğün etkisi artarken faiz oranı etkisinin azaldığı görülmektedir. Faiz oranının değişimi açıklamadaki etkisi ilk dönemde %4,46 iken, son dönemde %0,83 gibi çok düşük bir seviyeye

gerilediği görülmektedir. Parasal büyüklüğün değişimi açıklamadaki etkisinin ise ilk dönemde %4,69 seviyelerinde iken son dönemde oldukça artarak %17,36 seviyesine yükseldiği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3.5: Yabancı Bankalar Sorunlu Kredi Oranı Varyans Ayrıştırması

Dönem	S.E.	E	GAP	P	I	B	NPLY
1	0,03	0,06	11,81	0,01	4,46	4,69	78,97
2	0,03	0,13	25,33	0,21	2,82	8,88	62,64
3	0,03	0,07	33,26	0,19	1,89	11,74	52,85
4	0,03	0,07	37,96	0,16	1,34	13,48	46,99
5	0,03	0,11	40,85	0,13	1,00	14,60	43,32
6	0,03	0,17	42,66	0,11	0,79	15,37	40,91
7	0,03	0,24	43,80	0,09	0,66	15,92	39,28
8	0,03	0,32	44,51	0,08	0,60	16,35	38,13
9	0,03	0,41	44,93	0,07	0,60	16,68	37,30
10	0,03	0,50	45,15	0,06	0,64	16,95	36,69
11	0,03	0,60	45,22	0,06	0,72	17,18	36,23
12	0,03	0,70	45,17	0,07	0,83	17,36	35,87

4.2.3. Yerli Özel Bankalar Sorunlu Kredi Oranı VAR Analizi Sonuçları

Yerli özel bankalara ait sorunlu kredi oranlarında meydana gelen değişimin kaynağını daha iyi görebilmek için Tablo 3.6 düzenlenmiştir. Bu tabloya göre, meydana gelen değişimin, ilk dönemlerde büyük ölçüde kendisi tarafından ikinci olarak GAP değişkeni tarafından belirlendiği ortaya çıkmaktadır. Son dönemde ise meydana gelen değişim büyük ölçüde GAP değişkeninde meydana gelen değişimlerden etkilenmektedir. Bu değişkenin, NPLO'da meydana gelen değişimi açıklamadaki etkisi ilk dönemde %14,58 seviyesinde iken, son dönemde %55,67 seviyelerine yükselmiştir. Parasal büyüklüğün ve faiz oranının meydana gelen değişimi açıklamadaki etkisinin ilk dönemlerde oldukça düşük olduğu ancak sonraki dönemlerde arttığı, E değişkeninin etkisinin ise son dönemlerde oldukça azaldığı ortaya çıkmaktadır. Parasal büyüklüğün etkisi ilk dönemde %1,08 iken, son dönemde oldukça artarak %13,33 olduğu, faiz oranı etkisinin ise ilk dönemde %0,39 iken, son dönemde %3,22 olduğu görülmektedir. E değişkeninin sorunlu kredi oranlarında meydana gelen değişimi açıklamadaki etkisi ise ilk dönemde %7,26 seviyesinde iken, son dönemde oldukça azalarak %1,18 olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3.6: Yerli Özel Bankalar Sorunlu Kredi Oranı Varyans Ayrıştırması

Dönem	S.E.	E	GAP	P	I	B	NPLO
1	0,03	7,26	14,58	0,29	0,39	1,08	76,39
2	0,03	3,48	33,56	0,24	0,15	5,89	56,67
3	0,03	1,96	44,12	0,20	0,17	8,62	44,92
4	0,03	1,30	49,83	0,18	0,30	10,20	38,19
5	0,03	1,01	53,04	0,17	0,50	11,17	34,11
6	0,03	0,88	54,87	0,18	0,74	11,83	31,50
7	0,03	0,84	55,88	0,19	1,03	12,29	29,76
8	0,03	0,86	56,37	0,22	1,37	12,63	28,55
9	0,03	0,91	56,51	0,26	1,76	12,88	27,68
10	0,03	0,98	56,40	0,30	2,20	13,08	27,04
11	0,03	1,07	56,11	0,35	2,68	13,22	26,56
12	0,03	1,18	55,67	0,42	3,22	13,33	26,18

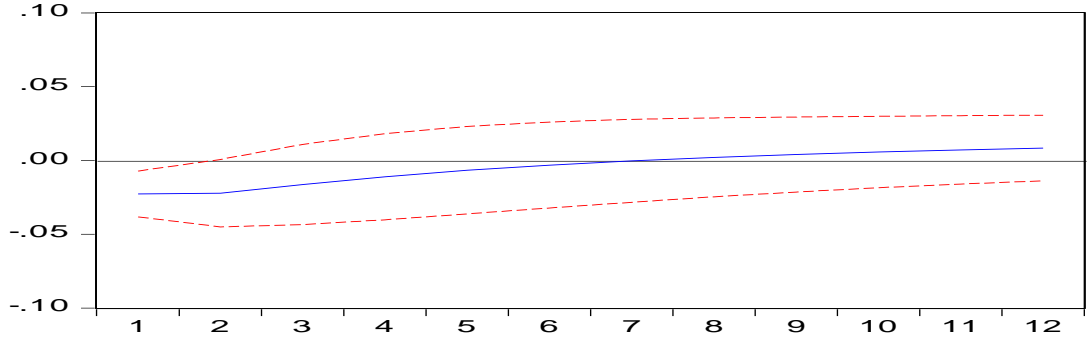
4.3. Etki-Tepki Fonksiyonları

VAR Modelleri, etki-tepki fonksiyonu sonuçlarından yararlanılarak yorumlanabilmektedir. Etki-tepki fonksiyonları, rassal hata terimlerinden birindeki bir standart sapmalılık şokun, içsel değişkenlerin şimdiki ve gelecekteki değerlerine olan etkisini yansıtmaktadır. Etki-tepki fonksiyonunda bir değişkene bir birim şok verilerek VAR Modeli içerisinde yer alan değişkenlerin şoklara karşı ne yönde ve ne ölçüde tepki gösterdikleri belirlenmektedir (Özgen vd, 2004).

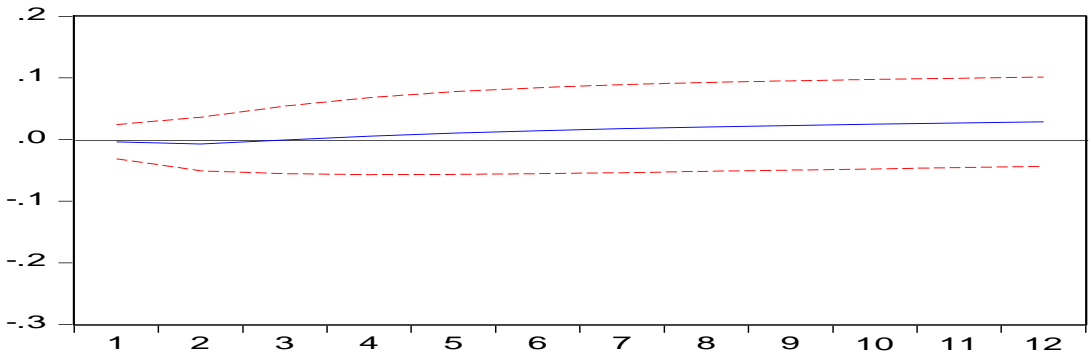
4.3.1. Döviz Kuru Değişkenine Tepki

Şekil 1’de bankalarının sorunlu kredi oranlarının döviz kuru değişkeninde yaşanan şoklara gösterdiği tepki fonksiyonları sunulmuştur. Bu şekle göre, kamu bankalarına ait sorunlu kredi oranlarının faiz oranının hata terimine gelen bir standart sapma değerindeki şoka karşı verdiği tepkinin negatif olduğu görülmektedir. Kamu, yabancı ve özel bankalara ait sorunlu kredi oranlarının faiz oranı şokuna karşı gösterdiği tepkiye toplu olarak bakıldığında ise, kamu ve özel bankalara ait sorunlu kredileri oranlarının gösterdiği tepkinin yabancı bankaların gösterdiği tepkiye göre daha güçlü olduğu tespit edilmiştir.

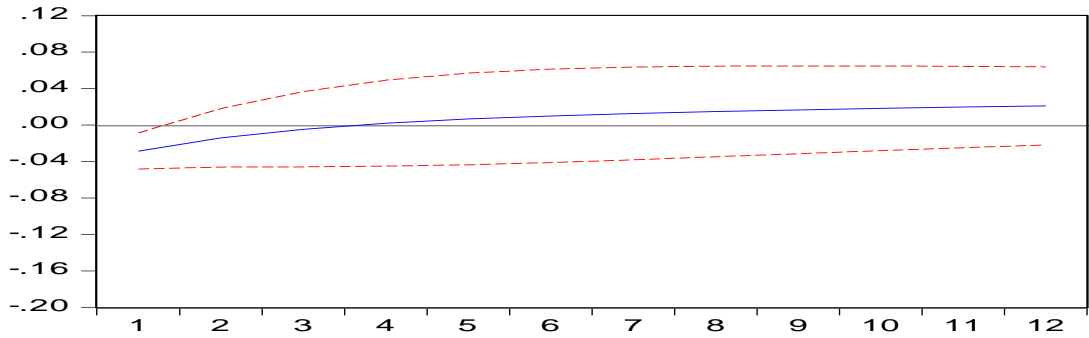
Şekil 1: Sorunlu Kredilerin Döviz Kuruna Tepkisi

Kamu Bankaları

Yabancı Bankalar

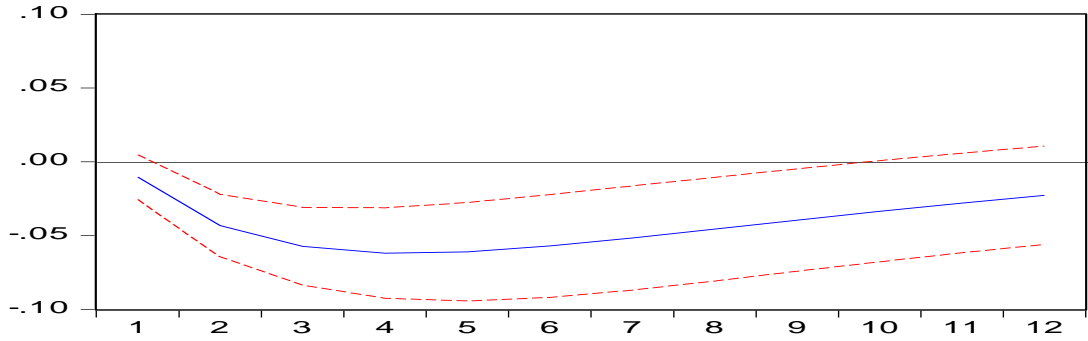
Yerli Özel Bankalar

4.3.2. Çıktı Açığı Değişkenine Tepki

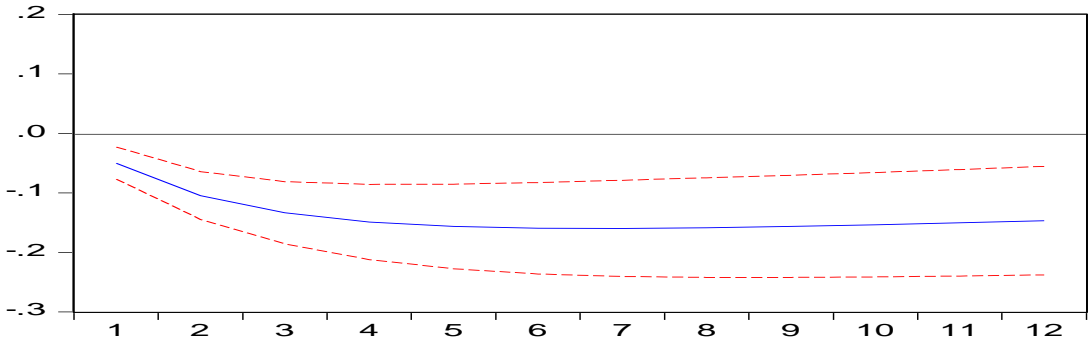
Şekil 2'de bankalarının sorunlu kredi oranlarının GAP değişkeninde yaşanan şoklara gösterdiği tepki fonksiyonları sunulmuştur. Bu şekle göre, sorunlu kredi oranı değişkeninin GAP değişkenine gelen bir standart sapma değerindeki şoka karşı, beşinci döneme kadar sert bir tepki verdiği ve analiz dönemi boyunca

tepkinin negatif olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Her üç banka grubuna ait sonuçlara baktığımızda, kamu bankalarına ait sorunlu kredi oranlarının GAP değışkeni şokuna gösterdiği tepkinin daha güçlü olduğu, fakat verilen tepkiler arasında büyük farklar bulunmadığı görülmektedir.

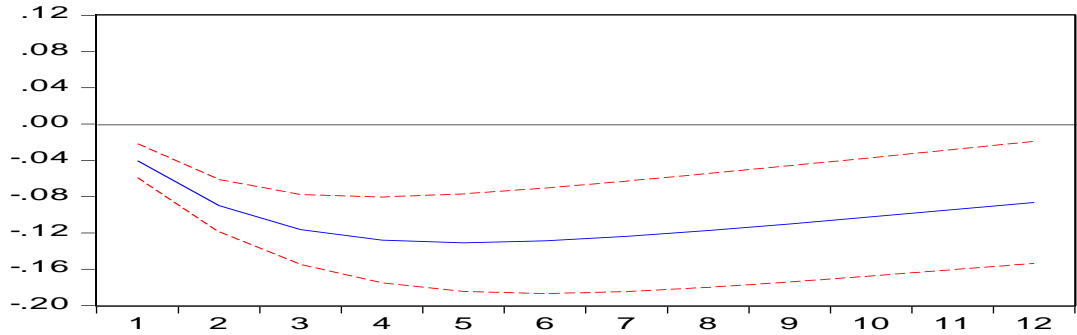
Şekil 2: Sorunlu Kredilerin Çıktı Açığına Tepkisi

Kamu Bankaları

Yabancı Bankalar

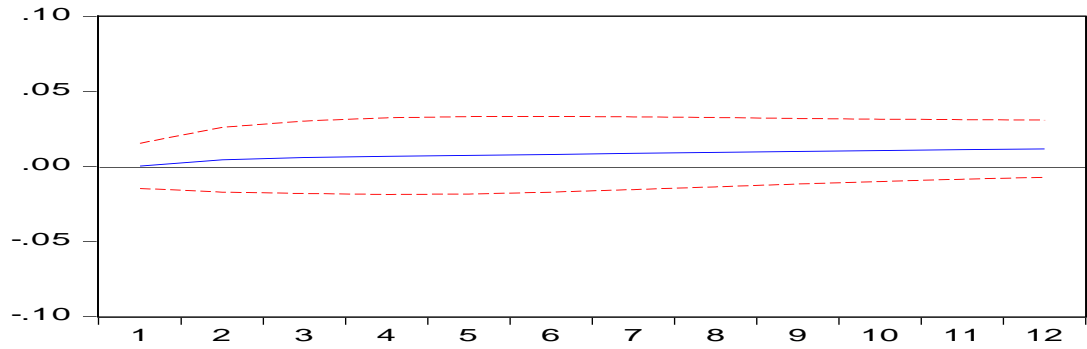

Yerli Özel Bankalar

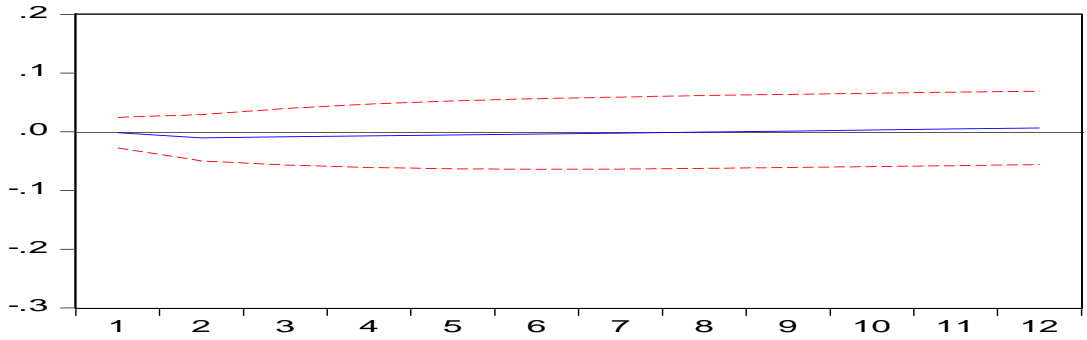
4.3.3. Tüketici Fiyat Endeksi Değişkenine Tepki

Şekil 3’de bankalarının sorunlu kredi oranlarının tüketici fiyat endeksi değişkeninde yaşanan şoklara gösterdiği tepki fonksiyonları sunulmuştur. Bu şekle göre, her üç banka türünün de gösterdiği tepkinin oldukça düşük şiddette olduğu ve tepkinin analiz dönemi boyunca negatif yönlü olduğu görülmektedir.

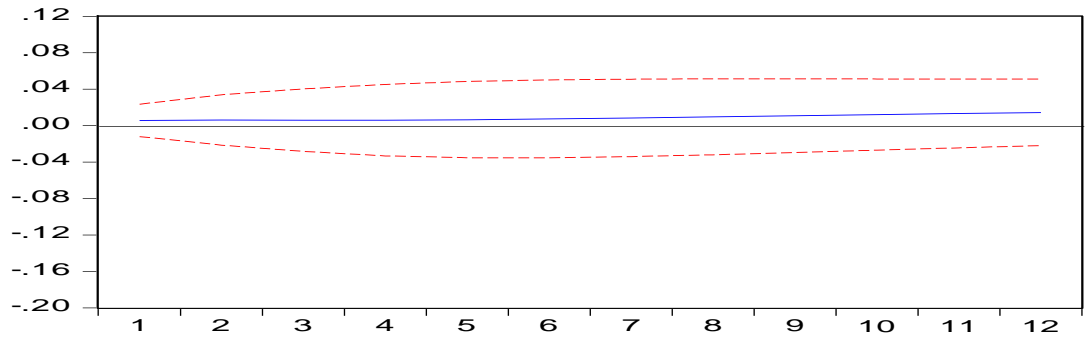
Şekil 3: Sorunlu Kredilerin Tüketici Fiyat Endeksine Tepkisi

Kamu Bankaları

Yabancı Bankalar

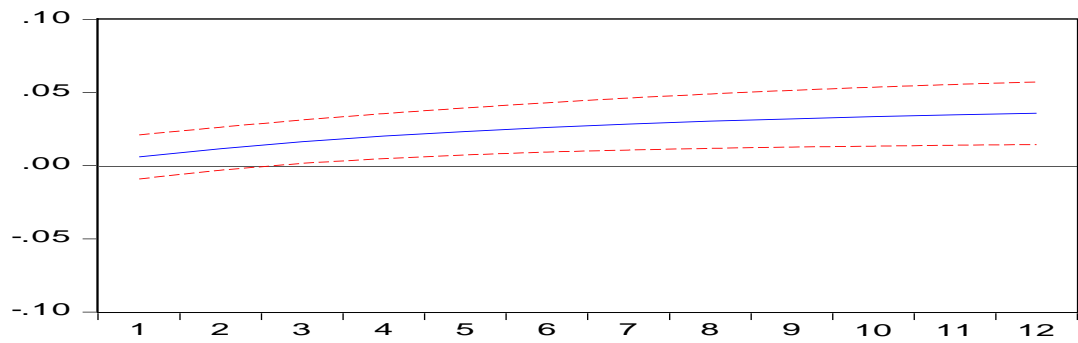

Yerli Özel Bankalar

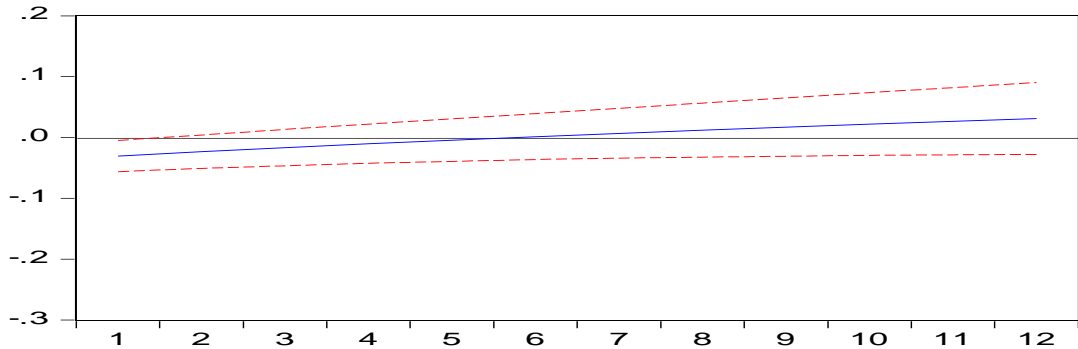
4.3.4. Faiz Oranı Değişkenine Tepki

Şekil 4’de bankalarının sorunlu kredi oranlarının faiz oranı değişkeninde yaşanan şoklara gösterdiği tepki fonksiyonları sunulmuştur. Bu şekle göre, kamu bankalarının sorunlu kredi oranının diğer banka gruplarına göre, faiz oranına gösterdiği tepki daha belirgin görülmektedir. Yabancı bankaların faiz oranına gösterdiği tepkinin dönem boyunca negatif, yerli özel bankaların gösterdiği tepkinin ise, önce negatif daha sonra ise pozitif olduğu görülmektedir.

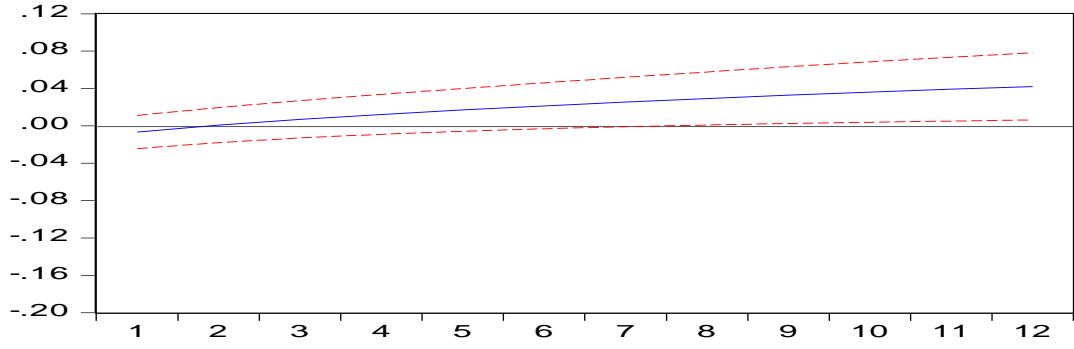
Şekil 4: Sorunlu Kredilerin Faiz Oranına Tepkisi

Kamu Bankaları

Yabancı Bankalar

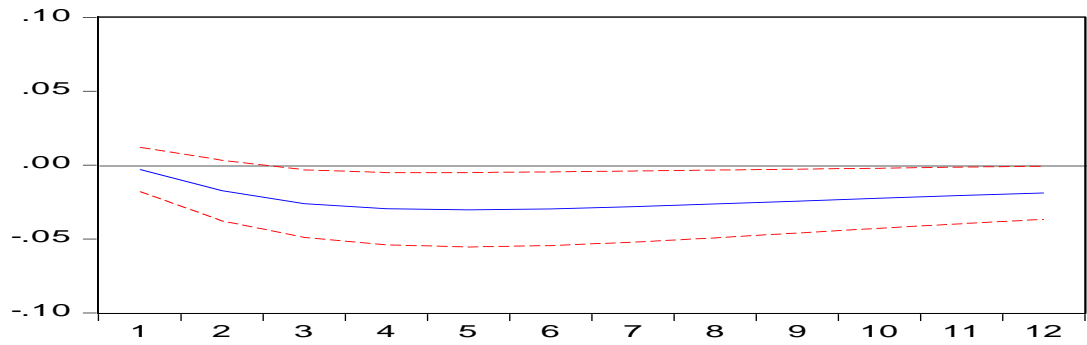

Yerli Özel Bankalar

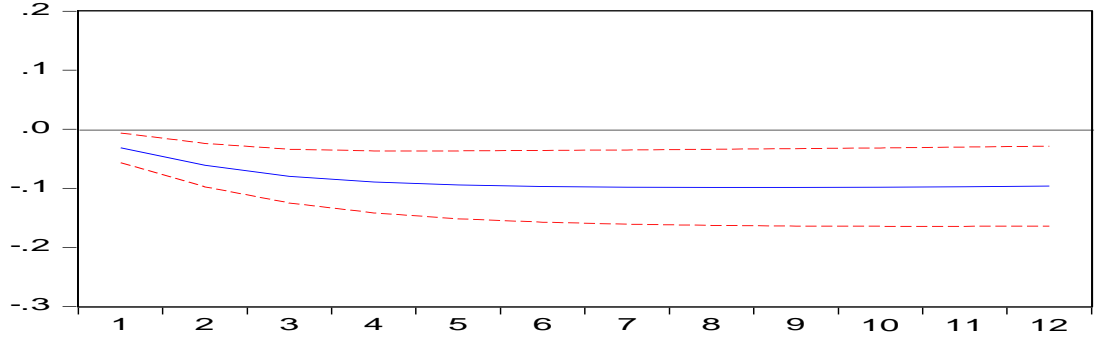
4.3.5. Parasal Büyüklük Değişkenine Tepki

Şekil 5'te bankalarının sorunlu kredi oranlarının parasal taban değişkeninde yaşanan şoklara gösterdiği tepki fonksiyonları sunulmuştur. Bu şekle göre, sorunlu kredi oranı değişkeninin parasal büyüklüğe gelen bir standart sapma değerindeki şoka karşı, her üç banka türünün de beşinci döneme kadar sert bir tepki gösterdiği, daha sonra belirli düzeylerde kaldığı ve analiz dönemi boyunca tepkinin negatif olduğu görülmektedir.

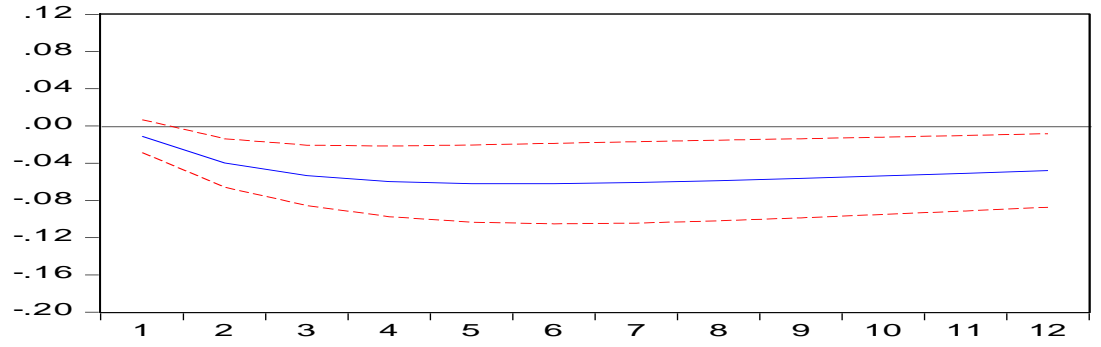
Şekil 5: Sorunlu Kredilerin Parasal Büyüklüğe Tepkisi

Kamu Bankaları

Yabancı Bankalar

Yerli Özel Bankalar

SONUÇ

Sorunlu krediler, banka ile borçlu arasında gerçekleştirilen geri ödeme anlaşmasının önemli şekilde bozularak ödemenin gecikmesi ve zarar olasılığının ortaya çıkması olarak tanımlanmaktadır. Banka tarafından verilen kredinin, banka müşterisi tarafından çeşitli nedenlerden dolayı sözleşmeye uygun şekilde tahsis edilemediği durumda, kullanılan kredi sorunlu kredi sınıfına dâhil edilmektedir.

Bir kredinin sorunlu hale gelmesinin nedenini, tek bir etkene veya olaya bağlamak mümkün değildir. Kredinin sorunlu hale dönüşmesine neden olan pek çok nedenden söz edilebilir. Çoğu zamanda tek bir nedenden değil birkaç nedenin birlikte gerçekleşmesinden dolayı kredi sorunlu hale gelebilmektedir.

Bir kredinin sorunlu hale gelmesinde ekonomik koşullar, teknolojik değişimler, hükümet kararları ya da doğal kaynaklarda meydana gelen değişimler gibi çevresel faktörler etkili olabilirken; banka denetiminin yetersiz olması, kredi kullanılırken mevzuattaki maddelere tam olarak uyulamaması, yetersiz denetimler, kredi verilecek işletmelerin yanlış seçilmesi gibi bankadan kaynaklanan sebeplerden dolayı da kredilerin geri dönüşünde sorunlar yaşanabilmekte, yani sorunlu kredilerin oluşmasına zemin hazırlanabilmektedir.

Ayrıca işletme yönetiminin yetersiz olması, kontrolsüz büyümenin gerçekleşmesi, üretimde meydana gelen hatalar, finansman yetersizliği ya da teknolojik yetersizlikler gibi şirket ile ilgili çeşitli faktörler de kredinin sorunlu hale gelmesine neden olabilmektedir.

Sorunlu kredi oranlarının artmasının bankacılık sektörü üzerinde olumsuz sonuçları söz konusu olmaktadır. Sorunlu krediler nedeniyle ayrılan fonların, daha yüksek getirili alternatif alanlara yönlendirilmesi mümkün olmayacaktır. Sorunlu kredilerin daha yakın takibi gerektiğinden, idari giderlerin artmasına neden olmaktadır. Sorunlu krediler, yöneticilerin zamanlarını daha verimli alanlara yönlendirmelerine engel olmaktadır. Sorunlu krediler bankanın imajının ve piyasadaki isminin zedelenmesine neden olmakta ve böylece bankanın büyümesini ve gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Sorunlu kredilerin hukuki konularda önemli bir uzmanlığı gerektirmesi, yüksek düzeyde hukuki giderlere neden

olmaktadır. Bankalarda sorunlu kredilerin miktarı arttıkça, düşük getiri ve sınırlı büyümeden dolayı bankada çalışanların morali de olumsuz yönde etkilenmektedir.

Bankalarda sorunlu kredilerin artması, bankacılık sektörünü olumsuz etkilemesinin yanı sıra ülke ekonomisi üzerinde de olumsuz etkilere neden olmaktadır. Sorunlu kredilerin artmasıyla bankalar üretim ve istihdam artışı için kredi talebinde bulunan işletmelere olumlu cevap verememekte ve bu da ülke ekonomisini olumsuz etkilemektedir. Sorunlu kredilerin atmasından dolayı finansal performansları bozulan bankalar, kredi müşterilerinden alacaklarını en kısa zamanda tahsil etmeye çalışmakta ve bu müşterilere yeni kredi imkânları sunmaktan vazgeçmektedir. Bu durum ekonomik durgunluğa yol açmakta ve durgunluğu daha da derinleştirmektedir. Bankaların kullanılan kredilerin geri ödenmesini talep etmesiyle işletmeler likidite sıkışıklığına düşmekte ve ekonomik faaliyetler daralabilmektedir. Bankacılık sisteminin sağlıklı işleyebilmesi reel kesim ve işletmelerin bilançolarının sağlıklı olmasına bağlı olduğundan, bu durum kısır döngüyü de beraberinde getirmektedir. İşletmeler açısından kullanılan kredilerin sorunlu hale gelmesi işletmelerde giderlerin artması anlamına gelmektedir. Kredi maliyetlerinin artması, satışların düşmesine neden olabileceği gibi işletmelerin iflasına da neden olabilmektedir. Bu durumda, mevcut işsizlere yenileri eklenmekte ve ekonomi olumsuz etkilenmektedir.

Olumsuz etkileri göz önüne alındığında, sorunlu kredilerin kontrol altında tutulması hem bankacılık sektörü açısından hem de işletmeler açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, kredi verilmeden önce işletme hakkında iyi bir istihbarat yapılması gerekmektedir. Ayrıca bankanın kredi politikalarına ve şirketin faaliyet yapısına uygun, doğru vade ve teminat yapısı ile kredi talebi değerlendirilmelidir. Kredi verildikten sonra ise, disiplinli çalışma ve yakın izleme gerekmektedir. Finansal tablolar düzenli olarak incelenmeli, işletmenin durumu yakından izlenmelidir.

Bu çalışmada, Türk bankacılık sektöründe sorunlu kredilerin makro ekonomik değişkenlerden nasıl etkilendiği, bankacılık sisteminin sermaye mülkiyeti özelinde ayrışımı dikkate alınarak incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde çalışmada; sorunlu kredilerin gelişimi, sorunlu kredilerin nedenleri,

sorunlu kredilerin çözüm yolları ve sorunlu kredilerin hem bankacılık sektörüne hem de ülke ekonomisine olan etkileri değerlendirilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde; ilk olarak finansal sistem ve bu sistemde yer alan bankacılık kavramsal çerçevede ele alınmış ve Dünya’da ve Türkiye’de bankacılık sisteminin gelişimi değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise, bankacılıkta risk ve bankacılıkta sorunlu kredi kavramları açıklanmış ve Türk bankacılık sisteminin genel yapısı içinde, sorunlu kredilerin gelişimi resmedilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümde ise, 2006-2015 dönemlerine ait aylık verilerden oluşan bankaya özgü değişkenler ile makro ekonomik değişkenler (bankalar arası gecelik faiz oranı, TÜFE değişim hızı, çıktı açığı, parasal taban ve döviz kuru) arasındaki ilişki VAR metodolojisi ile analiz edilmiştir.

Üç farklı banka grubuna ilişkin gerçekleştirilen VAR analizlerinden elde edilen varyans ayrıştırmalarını özetlemek için Tablo 3.7 sunulmuştur. Tablonun özet gösterim için, tüm gecikme dönemlerinden ziyade sadece 12. aya ilişkin sonuçlar sunulmuştur.

Tablo 3.7: Varyans Ayrıştırma Özeti

DEĞİŞKENLER	KAMU BANKALARI	YABANCI BANKALAR	YERLİ ÖZEL BANKALAR
E	2,06	0,70	1,18
GAP	31,28	45,17	55,67
P	1,10	0,07	0,42
I	10,65	0,83	3,22
B	8,85	17,36	13,33
NPL	46,05	35,87	26,18

Tablo incelendiğinde, makro ekonomik değişkenlerin, sorunlu kredilerin toplam krediler içindeki payında yaşanan değişimleri açıklama gücünün en yüksek olduğu banka grubunun yerli özel bankalar olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, bu banka grubuna ilişkin sorunlu kredilerin bu çalışmada dikkate alınan makro ekonomik değişkenlere karşı daha hassas olduğu düşünülmelidir.

Banka gruplarına göre değerlendirildiğinde, sorunlu kredi oranları üzerinde en önemli açıklama gücüne sahip olan değişkenlerin çıktı açığı olduğu, ancak bunu takip eden değişkenlerin banka gruplarına göre farklılaştığı görülmektedir. Çıktı açığını takip eden değişkenlerin, kamu bankaları için, faiz oranları ve parasal taban,

yabancı bankalar ve yerli bankalar için ise parasal taban olduğu görülmüştür. Tüm banka grupları için, tüketici fiyat endeksinin ve döviz kuru sepetinin önemi nispeten diğer değişkenlere kıyasla oldukça zayıf görünmektedir. Tabla incelendiğinde, makro ekonomik değişkenler içinde en önemli açıklama gücüne sahip değişken olan çıktı açığının açıklama gücünün en yüksek olduğu banka grubunun yerli bankalar olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu banka grubuna ait sorunlu kredilerin çıktı hassasiyetinin diğer banka gruplarına göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Benzer farklılaşmaya örnek faiz oranı ve parasal tabanda da göze çarpmaktadır. Kamu bankalarının faize karşın, yabancı bankaların ise parasal tabana karşın diğer banka gruplarına göre daha hassas olduğu göze çarpmaktadır.

VAR analizlerinde elde edilen tepki fonksiyonları değerlendirildiğinde ise; teoriyle uyumlu olarak GAP ve parasal tabandaki pozitif şoklara tüm banka gruplarında sorunlu kredilerin negatif tepki verdiği görülmüştür. Kur ve tüketici fiyatlarına ise verilen tepkilerin tüm banka grupları için zayıf olduğu görülmektedir. Faiz oranlarındaki pozitif şoka bankaların gösterdiği tepki ise, banka gruplarına göre farklılaşmaktadır. Kamu bankalarının sorunlu kredileri, faiz oranlarındaki pozitif şoka pozitif tepki göstermekte iken, diğer iki grup bankanın tepkisi ise, önce negatif ve ardından pozitiftir.

Analiz sonuçları genel anlamda göstermektedir ki, sorunlu kredi oranlarının, makro ekonomik değişkenlere gösterdiği tepki, değişkenin türüne ve banka özelinde sermaye yapısına göre farklılık göstermektedir. Bu farklılığın, gerek banka yönetimleri açısından dikkate alınması, gerekse de finansal istikrar açısından politika yapıcılar tarafından takip edilmesi önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Afşar, Muharrem (2006). *Finansal Sistem ve İşleyişi*, Gülen Yayıncılık, Eskişehir.
- Akgüç, Öztin (1987). *Yüz Soruda Türkiye’de Bankacılık*, Gerçek Yayıncılık, Yayın No: 54, Ankara.
- Aktan, Bora (1998). *Türk Ticaret Bankalarında Problemlili Kredilerin Yönetimi, Yapı Kredi Bankası A.Ş. ’de Bir Uygulama*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Alper, Değer ve Anbar, Adem (2011). *Bank Specific and Macroeconomic Determinants of Commercial Bank Profitability: Empirical Evidence from Turkey*, Business and Economics Research Journal, Volume: 2, Number: 2, pp. 139-152.
- Altan, Mikail (2001). *Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık*, Beta Yayınları, Yayın No: 1154, İstanbul.
- Altay, Erdinç (2014). *Piyasa Riski, Kredi Riski ve Operasyonel Riskin Ölçümü ve Yönetimi*, Derin Yayınları, Yayın No: 0114, İstanbul.
- Altay, N. Oğuzhan, Küçüközmen, Coşkun, Ural, Mert ve Demirelli, Erhan (2014). *Banka İktisadi ve İşletmeciliği*, Detay Yayıncılık, Yayın No: 582, Ankara.
- Altunbaş, Yener ve Sarısu, Ayhan (1996). *Avrupa Birliği Sürecinde Türk ve Avrupa Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması*, Türkiye Bankalar Birliği Yayınevi, İstanbul.
- Ardıç, Hülya (2014). *1994 ve 2001 Yılı Ekonomik Krizlerinin TCMB Bilançosunda Yarattığı Hareketlerin İncelenmesi*, TCMB Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara.
- Arslan, Dilek (2014). *Bankacılık Sektöründe Kredi Kullanıcılarının Değerlendirilmesi*, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Ataçoğlu, Hüsamettin (2006). *Kredi Riski Takibi, Sorunlu Krediler ve Erken Uyarı Sistemleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Ayan, Ebubekir (2007). *Bankacılık Risklerinin Yönetiminde BASEL-II UZLAŞMASI*, Beta Yayıncılık, Yayın No: 1833, İstanbul.

Babuşçu, Şenol (2005). *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, Akademi Yayınevi, Ankara.

Türkiye Bankalar Birliği, *Bankacılık Dergisi*, sayı: 42, 2002.

Başarır, Mustafa (2006). *Bankalarda Teknoloji Riski ve Yönetimi*, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Berber, Metin ve Artan, Seyfettin (2004). *Türkiye'de Enflasyon-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Teori, Literatür ve Uygulama*, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 3-4, ss. 103-117.

Berger, Allen N., Klapper, Leora F. and Turk-Aris, Rima (2008). *Bank Competition and Financial Stability*, The World Bank Policy Research, Working Paper 4696.

Candemir, Gözde (2011). *Bankalarda Faiz Oranı Riski Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektörü Deneyimi*, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Ceran, Mustafa (2011). *Basel III Doğrultusunda Bankacılık Riskleri ve Sermaye Yeterliliği; Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz*, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 4, ss. 29-38.

Coşkun, M. N., Ardor, H. N., Çermikli, A. H., Eruygur, H. O., Öztürk, F., Tokathoğlu, İ., Aykaç, G. ve Dağlaroğlu, T. (2012). *Türkiye'de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi*, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 280, İstanbul.

Çatalca, H., Aktan, B. ve Soydan, H. (2008). *Ticari Bankalarda Piyasa Riski Yönetimi*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Çinko, Levent ve Ak, Rengin (2009). *Küreselleşen Ekonomilerde Yaşanan Bankacılık Krizlerinin Anatomisi*, Maliye Finans Yazıları, Sayı: 83, ss. 59-83.

Çolak, Ö. Faruk ve Öçal, Tezer (1999). *Finansal Sistem ve Bankalar*, Nobel Yayın Dağıtım, Yayın No: 131, Ankara.

Dalgıç, Cennet (2013). *Risk Bileşenleri Analizi: İMKB’de Bir Uygulama*, İktisadi Araştırmalar Vakfı Ünal Aysal Tez Değerlendirme Yarışma Dizisi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Delice, Güven (2003). *Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif*, Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı: 20, ss. 57-81.

Dinç, Abdulkadir (2006). *Makroekonomik Faktörlerin Bankaların Karlılığı Üzerine Etkileri: 2000-2004 Dönemi Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Bir Uygulama*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Doğan, Mesut (2013). *Comparison of Financial Performances of Domestic and Foreign Banks: The Case of Turkey*, International Journal of Business and Social Science, Vol. 4, No: 1, ss. 233-240.

Durak, Arzu (2009). *Döviz Kuru Riski Yönetimi: Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Erdönmez, Pelin Ataman (2001). *Sistemik Banka Yeniden Yapılandırmasına Teorik Yaklaşım*, Bankacılar Dergisi, Sayı: 37, ss. 74-85.

Erim, Neşe ve Türk, Armağan (2005). *Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 10, ss. 21-45.

Ertem, Üner (2013). *Bankacılık ve Kambiyo İşlemleri*, Paradigma Kitabevi Yayınları, Yayıncı Sertifika No: 26308, Edirne.

Espinoza, Raphael and Prasad, Ananthakrishnan (2010). *Nonperforming Loans in the GCC Banking System and their Macroeconomic Effects*, International Monetary Fund, Working Paper/10/224.

Fofack, Hippolyte (2005). *Nonperforming Loans in Sub-Saharan Africa: Causal Analysis and Macroeconomic Implications*, World Bank Policy Research Working Paper 3769.

Güney, Alptekin (2012). *Banka İşlemleri*, Beta Yayınları, Yayın No: 2653, İstanbul.

Kaderli, Yusuf ve Küçükkaya, Hatice (2012). *2008 Dünya Finansal Krizi Sonrası Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Gelişmelerin Bazı Ülkelerle Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*, PAÜ Sosyal Bilimler Üniversitesi Dergisi, Sayı: 12, ss. 85-96.

Karlık, Rıdvan (1996). *Türkiye Ekonomisi*, Beta Yayınları, İstanbul.

Kavcıoğlu, Şahap (2003). *Ticari Bankalarda Sorunlu Kredilerin Yönetimi, Çözüm Yolları ve Takibi*, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Kaya, Ferudun (2012). *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*, Beta Yayınları, Yayın No: 2605, İstanbul.

Keskin, E., İnan, E. A., Mumcu, M. Ve Erdönmez P. (2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi ‘1958-2007’*, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 262, İstanbul.

Klein, Nir (2013). *Non-Performing Loans in CESEE: Determinants and Macroeconomic Performance*, International Monetary Fund, Working Paper/13/72.

Koyunoğlu, Cemal (1996). *Finansal Sistem İçerisinde Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kurumların Yapısal Özellikleri*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Malatya.

Köse, Erdinç (2008). *Kamu Bankalarının Ülke Ekonomisi ve Finansal Sistem Üzerindeki Etkileri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

Kuzu, Ömür Hakan (2013). *Türk Bankacılık Sektöründeki Yeniden Yapılanmaların Tarihsel Gelişim İçerisinde Analitik Olarak İncelenmesi*, Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:2, Sayı:4, ss. 27-38.

Mavili, Pınar Top (2008). *Ticari Bankacılıkta Sorunlu Krediler ve Yönetimi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

McCarthy, Jonathan (2007). *Pass-Through of Exchange Rates and Import Prices to Domestic Inflation in Some Industrialized Economies*, Eastern Economic Journal, Vol. 33, No. 4, ss. 511-537.

Mucuk, Mehmet ve Alptekin, Volkan (2008). *Türkiye’de Vergi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: VAR Analizi (1975-2006)*, Maliye Dergisi, Sayı: 155, ss. 159-174.

Nkusu, Mwanza (2011). *Nonperforming Loans and Macroeconomic Vulnerabilities in Advanced Economies*, International Monetary Fund, Working Paper/11/161.

Özgen, Ferhat Başkan ve Güloğlu, Bülent (2004). *Türkiye’de İç Borçların İktisadi Etkilerinin VAR Tekniğiyle Analizi*, ODTÜ Gelişme Dergisi, Sayı: 31, ss. 93-114.

Öztürk, Serdar ve Gövdere, Bekir (2010). *Küresel Finansal Kriz ve Türkiye Ekonomisine Etkilere*, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1, ss. 377-397.

Parasız, İlker (2000). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*, Reba Yayıncılık, İstanbul.

Postalcı, Altan (2010). *Kredi Riski ve Türk Bankacılık Sektörünün Kredi Riski Görünümü*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

Selimler, Hüseyin (2015). *Sorunlu Kredilerin Analizi, Banka Finansal Tablo ve Oranlarına Etkisinin Değerlendirilmesi*, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 12, ss. 131-172.

Selimler, Hüseyin ve Kale, Süleyman (2012). *Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Para İşlemler*, Maliye Finans Yazıları, Yıl: 26, Sayı: 96, ss. 35-65.

Seval, Belkıs (1990). *Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi*, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü, Yayın No: 59, İstanbul.

Sucu, İlkay (2005). *Türk Bankacılık Sistem: Finansal Krizler ve Finansal Kriz Sonrası Uygulanan İstikrar Uygulanan İstikrar Programlarının Etkileri*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

Şahbaz, Nazan (2010). *Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler ve Makroekonomik Etkileri: Türkiye Örneği*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.

Şakar, Hakan (2000). *Genel Bankacılık Bilgileri*, Strata Yayıncılık, Yayın No: 4, İstanbul.

Şapçı, Fulya (2014). *Credit Risk Management and Rating*, Yeditepe Üniversitesi, Graduate Institute of Social Sciences, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Şimşek, Kemal Çağatay (2007). *Bankacılıkta Risk ve Risk Ölçüm Yöntemleri*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Takan, Mehmet ve Boyacıoğlu, M. Acar (2011). *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem*, Nobel Akademik Yayıncılık, Yayın No: 2, Ankara.

Teker, Dilek Leblebici (2006). *Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi*, Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Telatar, Osman Murat ve Terzi, Harun (2009). *Türkiye’de Ekonomik Büyüme ve Cari İşlemler Dengesi İlişkisi*, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 23, Sayı: 2, ss. 119-134.

Toprak, Meral, Tanyaş, Mehmet ve Soysal, Muzaffer (1991). *Bankacılık Sektöründe Bilgisayar Kullanımı*, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Yayın No: 452, Ankara.

Tunay, Batu (2005). *Finansal Sistem Yapısı, İşleyişi, Yönetimi ve Ekonomisi*, Birsen Yayınevi, Yayın Kod No: Y.0029, İstanbul.

Ural, Mert (2003). *Finansal Krizler ve Türkiye*, Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 1, ss. 11-28.

Ünal, Müge (2014). *Türkiye’de Finans Sektöründe Bankacılığın Yeri*, İzmir Ticaret Odası AR&GE Bülteni, İzmir.

Vatansever, Metin ve Hepşen, Ali (2013). *Determining Impacts on Non-Performing Loan Ratio in Turkey*, Journal of Finance and Investment Analysis, Vol. 2, No: 4, ss. 119-129.

Yağcılar, Gamze Göçmen (2011). *Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi*, BDDK Kitapları, No: 10, Ankara.

Yazıcı, Mehmet (2011). *Bankacılığa Giriş*, Beta Yayınları, Yayın No: 2594, İstanbul.

Yıldırım, Oğuz (2014). *Türk Bankacılık Sistemi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yiğitbaş, Şehnaz Bakır (2012). *Bankaların Kredi Verme Davranışı Üzerine Asimetrik Bilginin Etkisi ve Reel Sektör Yansıması (Türkiye Analizi 2002-2010)*, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 288, İstanbul.

Yiğitoğlu, Ali İhsan (2005). *2001 Krizi Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinin ve Bankacılık Sektörünün Değerlendirilmesi*, Sosyo Ekonomi (Ocak-Haziran) 2005-1, ss. 115-125.

Yurdakul, Funda (2000). *Yapısal Kırımların Varlığı Durumunda Geliştirilen Birim Kök Testleri*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, ss. 21-34.

Zaif, F., Ayanoglu, Y., Karapınar, A., Saraçoğlu, M., Bayırlı, R., Altay, A. ve Bal, H. (2013). *Bankaların Yönetimi ve Denetimi*, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Yayın No: 1704, Eskişehir.

